

BiFD

MAKÜ

EKİM/OCTOBER 2020 CİLT/VOLUME 3 SAYI/ISSUE 2

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

**BUCAK İŞLETME
FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

BURDUR MEHMET AKIF ERSOY UNIVERSITY
JOURNAL OF BUCAK
BUSINESS ADMINISTRATION FACULTY

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi
Burdur Mehmet Akif Ersoy University Journal of Bucak Business Administration Faculty

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020
Volume: 3 Issue: 2 Year: 2020

Sahibi / Publisher

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Editör / Editor

Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Editör Yardımcıları / Associate Editors

Dr. Öğr. Üyesi Nil Esra DAL
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAHRAMAN

Yazışma Adresi / Correspondence

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Bucak İşletme Fakültesi
Bucak / BURDUR
<http://dergipark.gov.tr/bifd>
bif@mehmetakif.edu.tr

Sekreteryaya / Secretariat

Arş. Gör. Funda KIRAN
Arş. Gör. Süleyman ŞEN

E-ISSN: 2687-3826

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
Prof. Dr. Adnan KALKAN
Prof. Dr. Durmuş ACAR
Prof. Dr. Hüseyin DALGAR
Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT
Doç. Dr. Osman AKIN

Danışma Kurulu - Bilim Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe İRMİŞ (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Başak ATAMAN GÖKÇEN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Berrin ONARAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal ZEHİR (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Durmuş ACAR (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Erkan POYRAZ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayfer Ferda ERDEM (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Feriştah SÖNMEZ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrettin USUL (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Himmət KARADAL (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Lütüfihak ALPKAN (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet GENÇTÜRK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARACA (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Muazzez BABACAN (Emekli Öğretim Üyesi)
Prof. Dr. Nejat BASIM (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman BAYRİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Oya ERDİL (Gebze Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ERDEM (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman UYAR (Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Umut AVCI (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat EKERGİL (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KADERLİ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Zihni TUNCA (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Derginin Amacı ve Kapsamı / Aim and Scope of Journal

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda 2 sayı olarak yayımlanan hakemli bir bilimsel dergidir. Dergi, işletme bilim dalının yönetim ve strateji, örgüt teorisi, insan kaynakları yönetimi, örgütsel davranış, üretim yönetimi, pazarlama, muhasebe, finans gibi farklı alanlarında ve ayrıca işletme bilimi ile bağlantılı olarak istatistik, ekonometri, yöneylem araştırması gibi alanlarda üretilmiş bilimsel makalelere yer vererek, alanda mevcut bilginin geliştirilmesine, yeni bilginin oluşturulmasına ve bu bilginin ilgili çevrelere sunulmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce dilleridir.

Dergi Kurulları / Committees of Journal

Yayın Kurulu

Yayın Kurulu üyelik süresi üç yıldır. İlgili editörler gerekli görüldüğü takdirde yayın kurulu üyelerini değiştirebilirler. Herhangi bir nedenden dolayı fakültedeki görevi sonlanan yayın kurulu üyesinin kuruldaki görevi de otomatik olarak sonlanır. Bu durumda ilgili editör görevi, fakülte kadrosunda bulunan başka bir öğretim üyesine devreder.

Bilim/ Danışma Kurulu

Üyeleri, editör tarafından, belirlenen profesör ünvanlı öğretim üyelerinden izinleri doğrultusunda belirlenir.

Hakem kurulu

Üyeleri, dergiye gönderilen çalışmaları değerlendirir. Öğretim üyelerinin izinleri doğrultusunda editör tarafından belirlenir.

Dergi Yayın Süreci ve Kuralları / Publishing Process and Rules of Journal

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen bilimsel çalışmalar, editör ve/veya yayın kurulu tarafından dergi ilke ve yazım kurallarına uygunluğu incelenir. Uygun bulunan özgün çalışmalar, kör hakemlik “peer-review” ilkeleri doğrultusunda hakem kurulundan 2 hakeme gönderilir. Hakemlerden 15 gün içerisinde değerlendirme kabul onayı gelmediği takdirde çalışma başka bir hakeme gönderilir. Ayrıca değerlendirilmesi amacıyla hakemlerden 1 ay içerisinde değerlendirme raporu gelmediğinde çalışma değerlendirilmek üzere başka bir hakeme gönderilir. Hakemler tarafından sunulan makale raporlarının biri olumlu ve bir diğeri olumsuzsa makale, üçüncü bir hakeme değerlendirilmek üzere gönderilir. Hakemlerden gelecek kararlar doğrultusunda özgün çalışmalar yayınlanır ya da reddedilir. Dergi yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar çalışma sahibine/sahiplerine düzeltmeleri sağlamaları için geri gönderilir.

Dergide yayınlanan çalışmalar için ücret alınmamakla birlikte, çalışması yayınlanan yazar/yazarlara da ücret ödenmemektedir. Ayrıca yazar/yazarlar, dergiye gönderilen çalışmaların tüm yayın haklarının Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi’ne ait olduğunu kabul eder. Dergide yayınlanan çalışmaların bilimsel ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör'den

Kıymetli okuyucular,

Bucak İşletme Fakültesi Dergisi 2018 yılında yayın hayatına başlayan alanda mevcut bilginin geliştirilmesine, yeni bilginin oluşturulmasına ve bu bilginin ilgili çevrelere sunulmasına katkı sağlamayı amaçlayan hakemli bir dergidir. İşletme bilim dalının yönetim ve strateji, örgüt teorisi, insan kaynakları yönetimi, halkla ilişkiler, örgütsel davranış, üretim yönetimi ve pazarlama, muhasebe ve finans gibi farklı alanlarında ve ayrıca işletme bilimi ile ilgili istatistik, ekonometri, yöneylem araştırması gibi alanlarda üretilmiş makalelerin yer aldığı Bucak İşletme Fakültesi Dergisi 2020 yılı Ekim sayısında da altı makale ile bilginin yayılma sürecine katkı sağlamaktadır.

Bucak İşletme Fakültesi Dergisi kurulma fikrinin ortaya atılmasından bu yana desteklerini esirgemeyen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Adem KORKMAZ'a, dergiye bilimsel çalışmalarıyla destek veren değerli bilim insanlarına, bu çalışmalarını titizlikle değerlendiren ve artı değer katan hakemlere, yayın sürecinde rol oynayan yayın kuruluna, danışma-bilim kuruluna, sekreteryaya ve her aşamada destek ve katkı sağlayan fakülte öğretim elemanlarına teşekkürü borç bilirim.

Saygılarımla...

Editör

Prof. Dr. Ömer TEKŞEN

Sayı Hakemleri / Reviewers of the Issue

- Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Burcu ASLANTAŞ ATEŞ / Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Hüseyin UZUNBACAK / Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut Sami ÖZTÜRK / Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Serpil SENAL / Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet SONGUR / Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ebru BİLGİN KOCATÜRK / Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ ERDOĞAN / Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KIRBAŞ / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zahid ECEVİT / Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Meral BEKTAŞ / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nisa EKŞİLİ / Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Turgay CEYHAN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ümmü Gülsüm KAHRAMAN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nur ÇAĞLAR ÇETİNKAYA / Çankırı Karatekin Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Öner GÜMÜŞ / Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD	154
DANIŞMA KURULU - BİLİM KURULU / ADVISORY BOARD	154
DERGİNİN AMACI VE KAPSAMI / AIM AND SCOPE OF JOURNAL	155
DERGİ KURULLARI / COMMITTEES OF JOURNAL.....	155
DERGİ YAYIN SÜRECİ VE KURALLARI / PUBLISHING PROCESS AND RULES OF JOURNAL	155
EDİTÖR'DEN / FROM THE EDITOR.....	156
SAYI HAKEMLERİ / REVIEWERS OF THE ISSUE	157

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

EKONOMİK BÜYÜMENİN BORSA TEMELLİ FİNANSAL GELİŞMEYE ETKİSİ THE EFFECT OF ECONOMIC GROWTH ON FINANCIAL DEVELOPMENT ON THE BASIS OF STOCK MARKET FERDİ ÖZ, MÜSLÜM POLAT, HİKMET UBEYD BOYDAK.....	159
MICRO FIELD STUDY REGARDING UNIVERSITY STUDENTS' ONLINE SHOPPING BEHAVIOURS ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVİRİMİÇİ ALIŞVERİŞ DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN MİKRO ALAN ÇALIŞMASI HARUN BAYER, MUSTAFA AKSOĞAN	176
TEKNOKENTTE FAALİYET GÖSTEREN BİR FİRMANIN AR-GE FAALİYETLERİNİN MSUGT, BOBİ FRS VE TMS/TFRS TAM SET KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ACCOUNTING OF R&D ACTIVITIES OF A COMPANY OPERATING IN SCIENCE PARK UNDER THE SCOPE OF ACCOUNTING SYSTEM APPLICATIONS GENERAL COMMUNIQUE (MSUGT), FRS FOR LMES/BOB FRS AND TAS / TFRS ESİN KENDİR, BURCU ASLANTAŞ ATEŞ.....	192
AKADEMİSYENLERDE ÖRGÜTSEL ÖĞRENME VE ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞININ İŞ TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL LEARNING AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR ON JOB SATISFACTION EBRU TEKİN, ŞÜKRAN SİRKINTIOĞLU YILDIRIM	222
SOSYAL MEDYA KULLANIMININ BİLGİSAYARLI MUHASEBE DERSİ BAŞARISI ÜZERİNE ETKİSİ EFFECTS OF SOCIAL MEDIA USAGE HABITS ON SUCCESS AT COMPUTATIONAL ACCOUNTING LESSON OSMAN AKIN, OSMAN KÜRŞAT ONAT.....	244

DERLEME MAKALELERİ / REVIEW ARTICLES

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINDA BENLİK SAYGISI KAVRAMI: BİR LİTERATÜR TARAMASI CONCEPT OF SELF-ESTEEM IN CONSUMER BEHAVIOR: A LITERATURE REVIEW ALIŞAN BALTACI	257
DERGİ YAYIN İLKELERİ.....	270
YAZIM KURALLARI.....	270
MAKALE GÖNDERİMİ	272

Ekonomik Büyümenin Borsa Temelli Finansal Gelişmeye Etkisi¹

Ferdi ÖZ², Müslüm POLAT^{3*}, Hikmet Ubeyd BOYDAK⁴

Geliş Tarihi/Received: 27.04.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 08.07.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ekonomik büyümenin menkul kıymetler borsası temelinde finansal gelişmişliğe etkisini araştırmaktır. Ekonomik büyümeyi temsilen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), finansal gelişmişliği temsilen ise Borsa İstanbul (BIST) fiyat ve hacim değişkenleri kullanılmıştır. GSYH'nin BIST fiyat ve hacmine etkisi belirlemeye yönelik iki model oluşturulmuştur. Analizler için dönem olarak, 2003:1 – 2018:1 dönemine ait çeyreklik veriler ve yöntem olarak ARDL sınır testi kullanılmıştır. Sonuç olarak ekonomik büyümenin finansal gelişmişliğe etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik büyümenin Borsa İstanbul'un işlem hacmini, fiyatından daha fazla etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Gelişmişlik, Ekonomik Büyüme, ARDL Sınır Testi, Borsa

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Müslüm Polat danışmanlığında Ferdi Öz tarafından hazırlanan “Ekonomik Büyümenin Borsa Temelinde Finansal Gelişmişliğe Etkisi: ARDL Sınır Testi ile Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinden derlenmiştir. Ayrıca üçüncü yazar Hikmet Ubeyd Boydak'ın da makalenin geliştirilmesinde katkıları olmuştur.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0003-1761-9478

³ Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0003-1198-4693

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: mpolat@bingol.edu.tr

⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0002-7147-5113

The Effect of Economic Growth on Financial Development on the Basis of Stock Market

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the effect of economic growth on financial development on the basis of stock market. The Gross Domestic Product (GDP) representing the economic growth and the Borsa İstanbul (BIST) price and volume variables were used to represent the financial development. Two models were created to determine the effect of GDP on BIST price and volume. For the analysis, quarterly data for the period 2003:1 - 2018:1 and ARDL Border test were used as the method. As a result, it was determined that the effect of economic growth on financial development is positive and significant. In addition, it is determined that economic growth affects the volume of Borsa İstanbul more than its price.

Keywords: Financial Development, Economic Growth, ARDL Border Test, Stock Exchange.

1. GİRİŞ

Ekonomi, kişilerin sonsuz ihtiyaçlarına cevap vermek üzere mevcut kıt kaynakların üretim aşamasına nasıl entegre edileceği; mal ve hizmet üretiminden sağlanacak gelirin nasıl dağıtımı yapılacağı; ödünç verme, tasarruf, harcama, üretim kararları süreci ile ilgilenir. Finansa baktığımız zaman finans ödünç alma, ödünç verme, üretim ve harcama ile ilgili verilecek kararların parasal kısmıyla ilgilenir. Makro seviyedeki finansa baktığımızda sisteme nasıl koordine olduğu; borç alan ve veren ilişkilerinde fon akışının nasıl yapıldığı ve yeni bir fonun nasıl oluşturulduğu ile ilgilenir. Buna binaen, ekonomik sistemin bir uzvu olarak finansal sistem, tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi işleviyle ilgilenir. Finansal sistem, başta tahvil ve hisse senedi olmak üzere kıymetli evrakların alınıp-satıldığı, faizin ne kadar olacağının belirlendiği, finansal hizmetlerin temin edildiği piyasaların, kurumların, kanunların, tekniklerin, araçların ve bu alanda geliştirilen yeniliklerin tamamıdır.

Mevcut gelirlerinden daha az tüketim yaparak bir fon fazlasına sahip ekonomik kurumlar ile mevcut gelirden daha fazla harcama yaparak bir fon açığı oluşturan ekonomik birimler finansal sistemin başrolünü üstlenirler. Hem Hukuki hem de idari yasalar dahilinde finansal piyasalara fon imkanı sunan yatırımcılar ile ihtiyaçlarını gidermek için fon talep eden şahıs ve işletmelerin aynı çatı altında buluşma imkanı sağlayan piyasalar, piyasaya aktarılan finansal araçlar ile aracı kurumlar finansal sistemin temel öğeleridir.

Finansal sistem gelişmesi, tasarrufların düşük riskli ve yüksek getirili alanlara kaymasına imkanı sağlar. Bireylerin harcamalarını kısarak daha fazla tasarruf yapmaya teşvik eder. Finansal sistemin gelişmemesi durumunda varlık sahibi olanlar tüm varlıklarını dayanıklı mal, para, fiziki sermaye veya ihtiyacı olanlara direk borç vermekle değerlendirirler. Finansal sistem geliştiği zaman borç ödemeleri kolaylaşır, finansal varlıklar daha likit hale gelir, risk tabana dağıtılarak risk transferine imkan verir (Işık ve Örnek, 2016: 24).

Finansal gelişmenin oluşumu, finansal piyasaların gelişmişliği ya da herhangi bir ülkedeki finans pazarlarında kullanılan tüm araçların yaygınlığının ve çeşitliliğinin artması şeklinde tanımlanabilir. Ulusal ve uluslararası tasarrufları aktif hale getirme seviyesi, bu gelişmişliğin ölçümünde gösterge olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, bankacılık finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaların kaldırıldığı veyahut önemli ölçüde azaltıldığı deregülasyon uygulamaları ile finansal derinleşmenin, bir ülkedeki ekonomik büyümedeki artış üzerinde önemli bir role sahip olduğu kabul edilir. Finansal kurumların ve hizmetlerin daha çok çeşitlenmesi olarak da tanımlanabilen deregülasyon politikaları ile finans piyasalarında yaratılan serbestlik, finans sistemleri üzerinde ve finansal gelişmede önemli etkilere sahiptir (Erim ve Türk, 2005, s. 23).

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmaların bazıları finansal gelişmelerin ekonomik büyümeyi dolaylı olarak etkilediği ya da belirlediği sonucuna ulaşırken bir diğer görüş bunun zıttı olarak gelişmenin ekonomik büyüme ile tetiklenerek gerçekleştiğini ve dolayısıyla ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi etkilediği sonucuna ulaşmaktadır. Bu bağlamda oluşan ilk görüş olan finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi dolaylı olarak etkilediği tezi, “arz öncüllü” hipotez olarak adlandırılırken, ikinci görüş yani ekonomik büyümenin finansal gelişmelere yol açtığı savı, “talep takipli” hipotez olarak adlandırılmaktadır. Bununla beraber, ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasında karşılıklı etkileşim olduğunu ya da bu kavramlar arasında hiçbir etkileşimin olmadığını savunan görüşler de vardır. Özellikle son yıllarda ekonometrik çalışmalar bu alandaki literatürün gelişmesine oldukça büyük katkı sağlamış bulunmaktadır.

Bu çalışmada, ekonomik büyümenin borsa temelli finansal gelişmişliğe etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla 2003Q1 – 2018Q1 dönemine ait çeyreklik veriler kullanılarak ARDL sınır testi ile GSYH'nin BIST fiyat ve hacmine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Ekonomik büyüme ile finansal gelişmenin arasındaki ilişki 1800'lü yılların son çeyreğinden itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Ancak bu ilişkinin ampirik olarak analiz edilmesi 1960'lı yıllardan sonraya dayanmaktadır. Bilhassa zaman serisi ve panel veri analiz yöntemlerinin gelişmesiyle teorik modellerin detaylı anaiz edilmesi mümkün olmuştur (Rousseau, 2003). İlgili literatürde yapılmış çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

Ghali (1999), McKinnon-Shaw ekolünün öncelikle önem verdikleri noktanın; devletin, mevduat ve kredi oranlarına koyduğu tavanlar ile yüksek rezerv gerekliliği, azami faiz oranları gibi kısıtlamaların, finansal sektör gelişimini negatif etkilemesi ve bundan dolayı ekonomik büyümeye olumsuz yönde etkilerinin olduğunu belirtmiştir.

Andersen ve Tarp (2003), tavan uygulamaları Finansal derinliği azaltıp, negatif veya düşük faiz oranlarına yol açtığı gibi tasarruflarında azalmasına neden olacağını başka bir şekilde, McKinnon-Shaw modeline göre, faizin düşük olması, borç verilebilir fonları azaltacak, yatırım fonlarının dağılımında etkisizliğe neden olacak ve böylece sermayenin marjinal verimlilik oranını olumsuz yönde etkileyeceği şeklinde ifade etmiştir.

Calderon ve Liu (2003), Patrick'in, "gelişme safhası hipotezi" olarak adlandırıldığı görüşe göre, ekonomik büyümenin erken döneminde, finansal gelişme reel sermaye stokunun artmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı finansal gelişmede meydana gelen bu değişim ile birlikte yeniliğin yatırımcılara ve tasarruf sahiplerine daha geniş yatırım olanakları sunarak sürekli kendini yenileyip besleyen bir büyüme imkânına kavuşmakta olduğunu belirtmiştir.

Ang vd. (2004), Avustralya için finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki dinamik ilişkiyi banka temelli ve piyasa temelli finansal yapı açısından ampirik olarak incelemişlerdir. Dinamik ilişki için kanıt sağlamak amacıyla VAR Modeli kullanılmıştır. Sonuç olarak finansal piyasalarda meydana gelen gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu, ancak ekonomik büyümenin finansal piyasaların nedeni olmadığını belirlemişlerdir.

Kandır, İskenderoğlu ve Önal (2004) Türkiye için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1988-2004 döneminde incelemişlerdir. Sonuç olarak finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasında talep izleyen yapıda bir ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Dolayısıyla, Türkiye'de finansal gelişmenin, ekonomik büyümeye destek vermediğini, ancak ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Aslan ve Küçükaksoy (2006) çalışmalarında, Türkiye için finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2004 yıllarını kapsayan verilerle incelemeye çalışmışlardır. Granger nedensellik sonucunda nedensellik ilişkisinin finansal büyümeden ekonomik büyümeye doğru olduğunu ortaya koymuşlardır. Türkiye’de finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik bulunduğunu, yani Türkiye için arz öncülü hipotezin geçerli olduğuna dair bulgular bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Evin (2007) çalışmasında Türkiye’de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1987:1–2006:4 dönemi için çeyreklik veriler kullanılarak incelemiştir. Söz konusu olgular arasında uzun dönemde olası nedensellik ilişkisi araştırılırken Engle-Granger eşbütünleşme analizi uygulanmıştır. Sonuç olarak teorik literatürde “arz öncüllü hipotez” şeklinde ifade edilen görüşün, ele alınan dönem açısından Türkiye için geçerli olmadığını ve finansal gelişme göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde bir nedensellik bağı bulunmadığını göstermektedir.

Altunç (2008) çalışmasında 1970-2006 dönemi için Türkiye’de finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve nedensellik testlerini kullanarak belirlemeye çalışmıştır. Sonuç olarak özel sektöre verilen krediler ile büyüme arasında çift yönlü etkileşim bulunduğundan Türkiye için finansal baskınlık hipotezinin geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır.

Güngör ve Yılmaz (2008) 1987–2005 yıllarını ele alarak yaptıkları çalışmalarında üç aylık ekonomik veriler kullanmışlar ve Türkiye’de bankacılık sektörüyle menkul kıymet piyasalarındaki gelişmelerin ekonomik büyümeye etkisini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmanın genelinde ise finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında genel olarak tekyönlü ve iki yönlü nedensellik ilişkileri bulunduğunu belirlemişlerdir. VAR modeliyle elde ettikleri varyans ayırmaştırmasıyla ekonomik büyüme, bankacılık ve borsa gelişmişliğinin düşük seviyede de olsa birbiriyle etkileşim halinde olduğunu tespit etmişlerdir.

Akkay (2010) çalışmasında 1989-2010 döneminde Türkiye için finansal gelişmeyle ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Bu dönemi ikiye ayıran Akkay, Granger nedensellik testi kullanılmıştır. 1989-2001 dönemi için iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu, 2001’den sonra ise çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunduğunu, ilişkinin yönünün ise ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru olduğunu saptamışlardır.

Canbazoglu (2010) çalışmasında, Türkiye’de finansal gelişmeyle ekonomik büyüme ilişkisini ele almıştır. Arz öncüllü veya talep takipli olarak adlandırılan hipotezleri sınamak

için vektör otoregresyon analizi çerçevesinde 1988:3-2008:4 dönemi verileri kullanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarının, çalışmanın ana konusunu oluşturan finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki ilişki açısından kısa dönemde arz öncüllü hipotezi destekler nitelikte olduğu, uzun dönemde ise arz öncüllü ve talep takipli hipotezlerin her ikisinin desteklenmesi anlamına gelen karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte sabit sermaye oluşumu ve işgücünün ekonomik büyümeyi finansal gelişmeden daha fazla etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Elmas vd. (2011) çalışmalarında; İMKB100 endeksindeki değişim ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda ekonomik büyümeyle pay senedi getirileri arasında uzun dönemde beklentilerin tam tersine negatif bir etkileşim olduğunu saptamışlardır. Ancak bu ilişkinin verilerin sıklığıyla ilgili olabileceğini ifade etmişlerdir.

Mercan ve Peker (2013) çalışmalarında finansal gelişmeyle ekonomik büyüme ilişkisini 1992-2010 dönemine ait aylık verilerle araştırmışlardır. Sonuç olarak finansal gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu ancak ekonomik büyümenin finansal gelişmenin nedeni olmadığını tespit etmişlerdir.

Oruç (2013) çalışmasında finansal derinleşme ile finansal sistemin ekonomik büyümeye etkisini incelemiştir. Türkiye’de 1990-2010 dönemine ait çeyreklik verileri kullanmışlardır. Analizler neticesinde ekonomik büyümeden finansal gelişmeye yönelik tek yönlü bir ilişki bulunduğunu belirlemiştir.

Akçay (2013) 1997-2012 yılları arasında Türkiye örneği için borsa ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma sonucunda nedensellik ilişkilerinin belirlenmesinde söz konusu verileri toplulaştırmanın herhangi bir problem sebep olmadığı sonucuna varılmıştır.

Gözbaşı (2015) 1989-2011 dönemi için Türkiye’nin de içinde bulunduğu yedi gelişmekte olan ülke üzerine yaptığı alışmasında ekonomik büyüme ile pay piyasası gelişimi arasındaki ilişkiyi panel veri analiz yöntemini kullanmıştır. Sonuç olarak pay piyasası gelişimi ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını ancak nedensellik ilişkisi bulunduğunu belirlemiştir.

Ele alınan literatür incelendiğinde ekonomik büyüme ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin genel olarak pozitif bulunmasına rağmen birbirinden farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla farklı yöntem ve zaman dilimleri için bu analizin yapılması faydalı

olacaktır. Bu çalışmanın ARDL sınır testi ile yapılması ve tamamen borsa temelli finansal gelişmişliğe odaklanması açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

3. VERİ SETİ

Bu çalışmada ekonomik büyümenin borsa temelinde finansal gelişmişlik düzeyini nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Borsa verileri Merkez Bankasının veri dağıtım sayfasından, büyüme verisi ise Dünya Bankasının veri sayfasından elde edilmiştir. Ekonomik büyümeyi temsilen Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası, Finansal gelişmişliği temsilen ise Borsa İstanbul'un fiyat ve işlem hacmi kullanılmıştır.

Çalışmada, 2003Q1 – 2018Q1 dönemine ait üçer aylık veriler kullanılmıştır. 2003 yılı, başlangıç yılı olarak alınmasının sebebi 2001 krizinin etkisinin 2002 yılında da devam etmesidir. Çalışma yapıldığı dönemde ulaşılabilen son veri ise 2018Q1 dönemi verileri olduğundan ele alınan dönemde toplam 61 dönemlik veri bulunmaktadır. Ayrıca bu dönemde 2008 küresel kriz olduğu için bu krizin etkisini modele dahil etmek için kukla değişken kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler ve açıklamaları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan değişkenler ve açıklamaları

Değişkenin İsmi	Kısaltması	Açıklaması
Borsa Fiyat	LNBIST_F	BIST 100 endeksinin kapanış değerinin doğal logaritması alınmıştır.
Borsa Hacim	LNBIST_H	BIST toplam işlem hacminin doğal logaritması alınmıştır.
GSYH	LNGSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın doğal logaritması alınmıştır.

4. ANALİZ YÖNTEMİ

Çalışmada yöntem olarak Peseran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmak için Engle ve Granger (1987) ve Johansen (1988) gibi eşbütünleşme testleri literatürde sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bu testler sadece değişkenler birinci farkta durağan olduğu zaman uygulanabildiği için farklı derecede durağan olan değişkenlerde kullanılamamaktadır. Fakat Peseran vd. (2001) geliştirmiş oldukları ARDL sınır testi bu kısıtlamaya son vermiştir. ARDL testine baktığımızda bu test ile farklı derecede durağan olan serilerde de eşbütünleşme testi yapılabilmektedir (Süslü ve Bekmez, 2010, s. 99). Ayrıca bu test diğer eşbütünleşme testlerinden daha güçlü sonuçlar vermektedir (Kızılkaya vd., 2016, s. 209).

ARDL yönteminde seriler arasındaki eşbütünlüşme ilişkisini ortaya çıkarabilmek için ilk olarak kısıtsız bir hata düzeltme modelinin kurulması lazımdır (Cömertler Şimşir vd., 2015, s. 48). Bu çalışma için hazırlanan modeller Denklem 1 ve Denklem 2 verilmiştir:

Model 1 için;

$$\Delta \text{LNBIST}_F = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta \text{LNBIST}_F_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{2i} \Delta \text{LNNGSYH}_{t-i} + \beta_3 \text{LNBIST}_F_{t-1} + \beta_4 \text{LNNGSYH}_{t-1} + \mu_t \quad (1)$$

Model 2 için;

$$\Delta \text{LNBIST}_H = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta \text{LNBIST}_H_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{2i} \Delta \text{LNNGSYH}_{t-i} + \beta_3 \text{LNBIST}_H_{t-1} + \beta_4 \text{LNNGSYH}_{t-1} + \mu_t \quad (2)$$

Bu denklemdeki birinci farklar Δ ile ve uygun gecikme sayısı m ifade edilmiştir. Hesaplanan F istatistiği Peseran vd. (2001) çalışmasındaki kritik değerlerle karşılaştırılır. Eğer bu değer kritik değerlerden daha büyükse eşbütünlüşmeye, daha küçükse eşbütünlüşme bulunmadığına hükmedilir. Eşbütünlüşme bulunduğu durumda kısa ve uzun dönem ilişkiler belirlenir (Polat ve Gemici, 2017, s.397). Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılan ARDL modelleri Denklem 3 ve Denklem 4'de verilmiştir.

Model 1 için;

$$\Delta \text{LNBIST}_F = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} \Delta \text{LNBIST}_F_{t-i} + \sum_{i=0}^q \beta_{2i} \Delta \text{LNNGSYH}_{t-i} + \mu_t \quad (3)$$

Model 2 için;

$$\Delta \text{LNBIST}_H = \beta_0 + \sum_{i=1}^v \beta_{1i} \Delta \text{LNBIST}_H_{t-i} + \sum_{i=0}^d \beta_{2i} \Delta \text{LNNGSYH}_{t-i} + \mu_t \quad (4)$$

Bu formüldeki p , q , v ve d uygun gecikme sayılarını gösterir. Uzun dönem ilişkisine ait katsayılar hesaplandıktan sonra modelin uygun olup olmadığı tanımsal testler yardımıyla yapılır. Ayrıca modelin istikrarlılığına karar vermek için CUSUM ve CUSUMQ testlerinden de faydalanılabilir.

5. ANALİZ VE SONUÇLAR

Analizlere başlamadan önce değişkenler hakkında tanımlayıcı istatistikleri vermekte fayda vardır. Bu amaçla değişkenler hakkındaki tanımlayıcı istatistikler hesaplanarak Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri

	LNBIST_F	LNBIST_H	LNGSYH
Ortalama	10,7999	14,4217	26,4657
Maksimum	11,6555	15,7048	27,4983
Minimum	9,1564	12,1623	25,4085
Std. Sapma	0,5772	0,7621	0,5709
Çarpıklık	-0,93733	-0,7738	0,0038
Basıklık	3,3451	3,5006	1,9570
Jargue- Bera	9,2353	6,7244	2,7650
Olasılık	0,0098	0,0346	0,2509
Gözlem	61	61	61

Tablo 2 incelendiğinde standart sapmanın en fazla 0,7621 ile LNBIST_H’de en az ise LNGSYH’da olduğu görülmektedir. Jargue-Bera test istatistiğine baktığımızda %5 önem düzeyinde LNGSYH normal dağılım gösterirken, LNBIST_F ve LNBIST_H normal dağılım göstermedikleri gözlemlenmektedir. Tanımlayıcı istatistiklerden sonra değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmış ve Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Seriler arasındaki korelasyon

	LNBIST_F	LNBIST_H	LNGSYH
LNBIST_F	1		
LNBIST_H	0,8816	1	
LNGSYH	0,9156	0,8336	1

Tablo 3’te görüldüğü gibi bütün değişkenler arasında güçlü, doğrusal ve pozitif ilişki olmakla birlikte LNBIST_F ile GSYH arasında LNBIST_H ile LNGSYH arasındakinden daha güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılacak yönteme karar vermek için öncelikle değişkenler hakkında bazı bilgilere sahip olmak gerekir. Bunlardan birisi değişkenlerin durağanlığıdır. Çünkü değişkenlerin durağanlığına göre uygulanacak testler de farklılık gösterir. Bu amaçla ADF ve PP birim kök testleri ile yapılan sınamalardan elde edilen sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4’ te görüldüğü gibi seviye değerlerinde; her iki teste göre de LNBIST_F serisinin sabitlide %10, sabitli ve trenlide ise %5 önem düzeyinde durağan olduğu belirlenmiştir. LNBIST_H serisinin sabitlide PP testine göre %5 ve ADF testine göre %10

önem düzeyinde; sabitli ve trendli modelde ise her iki teste göre de %1 önem düzeyinde durağan olduğu tespit edilmiştir. LNGSYH serisinin ise hem PP hem de ADF testine göre seviye değerlerinde durağan olmadığı, ancak birinci farkta ise %1 önem düzeyinde durağan hale geldiği saptanmıştır.

Tablo 4. PP ve ADF birim kök testi sonuçları

		LNBIST_F	LNBIST_H	LNGSYH	$\Delta(LNGSYH)$
Sabitli	PP	-2,7583*** (0,0705)	-3,3137** (0,0185)	-0,4111 (0,9001)	-7,3228* (0,0000)
	ADF	-2,7583*** (0,0705)	-2,8706*** (0,0549)	-0,4210 (0,8983)	-7,2564* (0,0000)
Sabitli Trentli	ve PP	-3,5279** (0,0454)	-6,0557* (0,0000)	-2,4793 (0,3370)	-7,2638* (0,0000)
	ADF	-3,9360** (0,0165)	-6,0978* (0,0000)	-2,2235 (0,4681)	-7,1906* (0,0000)

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Çalışmada kullanılan iki modelden birincisi GSYH'nin BIST'ın fiyatına etkisini araştırmak için oluşturulan modeldir. Bu model için elde edilen F istatistiği ve uygun model Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. ARDL sınır testi sonuçları (model 1)

Model 2	F İstatistiği	Önem Düzeyi	Alt Sınır	Üst Sınır
ARDL(3,0)	8,7396*	%10	3,127	3,65
		%5	3,803	4,363
		%1	5,383	6,033

Not: *, %1 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi, F istatistik değeri bütün anlamlılık düzeylerinde üst kritik değerlerinden büyüktür. Dolayısıyla değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu ifade edilebilir. Değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi tespit edildikten sonra uzun ve kısa dönem etkileri incelemek mümkündür. Tablo 6'da uzun dönem katsayıları görünmektedir.

Tablo 6. Uzun dönem katsayıları (model 1)

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık
C	-2,3576***	1,1991	-1,9660	0,0546
LNBIST_F(-1)	-0,2955*	0,0756	-3,9070	0,0003
LNGSYH	0,2112*	0,0721	2,9285	0,005
D(LNBIST_F(-1))	0,2672**	0,1109	2,4077	0,0196
D(LNBIST_F(-2))	-0,1423	0,1145	-1,2428	0,2195
K2	-0,4021*	0,1107	-3,6318	0,0006

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 6’da görüldüğü gibi uzun dönemde LNBIST_F değerinin bir gecikmesinin LNBIST_F üzerindeki etkisi anlamlı ve negatif, LNBIST_F(-1) değerinin birinci farkının LNBIST_F değeri üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif, LNBIST_F(-2) değerinin birinci farkının LNBIST_F üzerindeki etkisi anlamsızdır. LNGSYH değerinin LNBIST_F üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif, kriz dönemleri için eklenen K2 kukla değişkeninin anlamlı ve negatif olarak elde edildiği görülmektedir. Uzun dönemde GSYH’da meydana gelen %1’lik bir artış BIST’ta %0,21’lik bir artışa neden olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Kısa dönem katsayıları (model 1)

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t- istatistiği	Olasılık
LNBIST_F(-1)	0,9716*	0,1245	7,8004	0,0000
LNBIST_F(-2)	-0,4095**	0,1700	-2,4085	0,0196
LNBIST_F(-3)	0,1423	0,1145	1,2428	0,2195
LNGSYH	0,2112*	0,0721	2,9285	0,0050
Kriz2008	-0,4021*	0,1107	-3,6318	0,0006
C	-2,3576***	1,1991	-1,9660	0,0546
CointEq(-1)*	-0,2955*	0,0566	-5,2180	0,0000
R-Kare	0,9531		F istatistiği	211,4135
Düzeltilmiş R Kare	0,9486		Olasılık (F istatistiği)	0,0000
Durbin-Watson İstatistiği	2,1246			

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

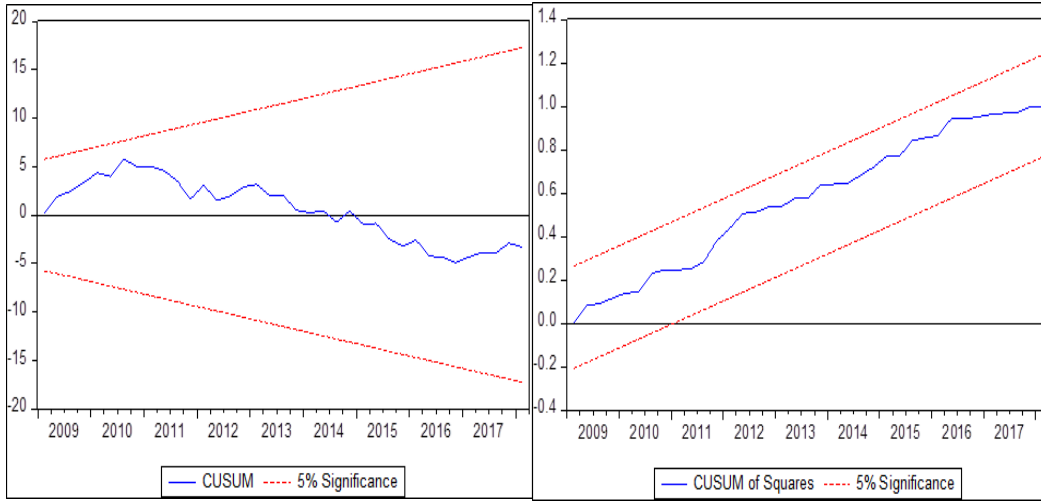
GSYH’nin BIST’a etkisi %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. GSYH’de meydana gelen %1’lik bir artış BIST’a %0,21’lik bir artışa neden olmaktadır. Ayrıca uzun dönemde dengeye yakınsama süresini veren hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir. Dolayısıyla uzun dönemde değişkenler arasında meydana gelen bir sapmanın, bir sonraki dönemde %0,29 oranında tekrar dengeye geldiği söylenebilir. Son olarak 2008 küresel krizinin etkisi %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu ve BIST’ı negatif etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca LNBIST_F değerinin bir gecikmeli değerinin etkisi %1 ve iki gecikmeli değerinin etkisi %5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Üç gecikmeli etkisinin ise anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla Borsa İstanbul’un üç ay önceki etkisi borsayı pozitif, altı ay önceki etkisi negatif ve dokuz ay önceki etkisinin borsa üzerinde anlamsız bir etkisi oldu ifade edilebilir. Ek olarak BIST’ın üç ay önceki değerinde meydana gelen %1’lik bir artış borsada %0,97’lik bir artışa ve altı ay önceki %1’lik bir artış %0,41’lik bir azalışa neden olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Tanımsal test sonuçları (model 1)

Test	İstatistik (Olasılık)
Jarjue-Bera	1,9109 (0,3846)
Breusch - Godfrey LM	1,0688 (0,3511)
ARCH	0,7561 (0,3845)
Ramsey REST	2,6552 (0,1094)

Modelden elde edilen sonuçların güvenilir olabilmesi için bazı varsayımları sağlaması gerekir. Bu varsayımları sınamak için yapılan tanımsal testler Tablo 8’de verilmiştir. Burada;Jarjue-Bera normallik varsayımını, Breusch - Godfrey otokorelasyon problemini, ARCH değeri değişen varyans problemini ve Ramsey model kurma hatasını sınamak için kullanılmaktadır. Bütün testlerin olasılık değeri kabul edilen anlamlılık düzeylerinde anlamlı olmadığı için modelin normal dağılım gösterdiği, otokorelasyon ve değişen varyans içermediği ve model kurma hatası barındırmadığı anlaşılmaktadır. Yani model gerekli varsayımları sağladığından elde edilen sonuçların güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Son olarak Brown vd. (1975) tarafından geliştirilen CUSUM ve CUSUM kare grafikleri ile modelde yapısal kırılma olup olmadığı araştırılmış ve sonuçlar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. CUSUM ve CUSUM kare (model 1)

CUSUM ve CUSUM kare grafikleri %5 önem seviyesindeki kritik sınırların dışına çıkmadıkları için modeldeki değişkenlere ait katsayıların istikrarlı ve tutarlı olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada kullanılan ikinci model GSYH’nin BIST işlem Hacmine etkisini araştırmak için oluşturulan modeldir. Elde edilen F istatistiği ve uygun model Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. ARDL sınır testi sonuçları (model 2)

Model 3	F İstatistiği	Önem Düzeyi	Alt Sınır	Üst Sınır
		%10	3,127	3,65
ARDL(3,0)	9,2382*	%5	3,803	4,363
		%1	5,383	6,033

Not: *, %1 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 9’da görüldüğü gibi, F istatistik değeri bütün anlamlılık düzeylerinde üst kritik değerlerinden büyüktür. Bu nedenle değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10. Uzun dönem katsayıları (model 2)

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t- istatistiği	Olasılık
C	-8,4180*	3,0692	-2,7427	0,0083
LNBIST_H(-1)	-0,7844*	0,1615	-4,8569	0,0000
LNGSYH	0,7476*	0,1873	3,9903	0,0002
D(LNBIST_H(-1))	-0,0844	0,1434	-0,5884	0,5588
D(LNBIST_H(-2))	0,2091***	0,1159	1,8036	0,0771
K1	-1,2659*	0,3522	-3,5941	0,0007

Not: *, ve *** sırasıyla %1 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 10’da görüldüğü gibi uzun dönemde %5 önem düzeyinde; LNBIST_H değerinin bir gecikmesinin LNBIST_H üzerindeki etkisi anlamlı ve negatif, LNBIST_H(-1) değerinin birinci farkının ve LNBIST_H(-2) değerinin birinci farkının LNBIST_H üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu belirlenmiştir. LNGSYH değerinin LNBIST_H üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif, kriz dönemleri için eklenen K1 kukla değişkeninin anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca uzun dönemde GSYH’de meydana gelen %1’lik bir artış BIST’in hacminde %0,78’lik bir artışa neden olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. Kısa dönem katsayıları(model 2)

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t- istatistiği	Olasılık
LNBIST_H(-1)	0,1311	0,1238	1,0587	0,2946
LNBIST_H(-2)	0,2935**	0,1176	2,4944	0,0158
LNBIST_H(-3)	-0,2091***	0,1159	-1,803	0,0771
LNGSYH	0,7476*	0,1873	3,9903	0,0002
Kriz2008	-1,2659*	0,3522	-3,5941	0,0007
C	-8,4180*	3,0692	-2,7427	0,0083
CointEq(-1)	-0,7844*	0,1462	-5,3648	0,0000
R-Kare	0,7537	F istatistiği		31,8270
Düzeltilmiş R Kare	0,7300	Olasılık (F istatistiği)		0,0000
Durbin-Watson İstatistiği	2,0104			

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

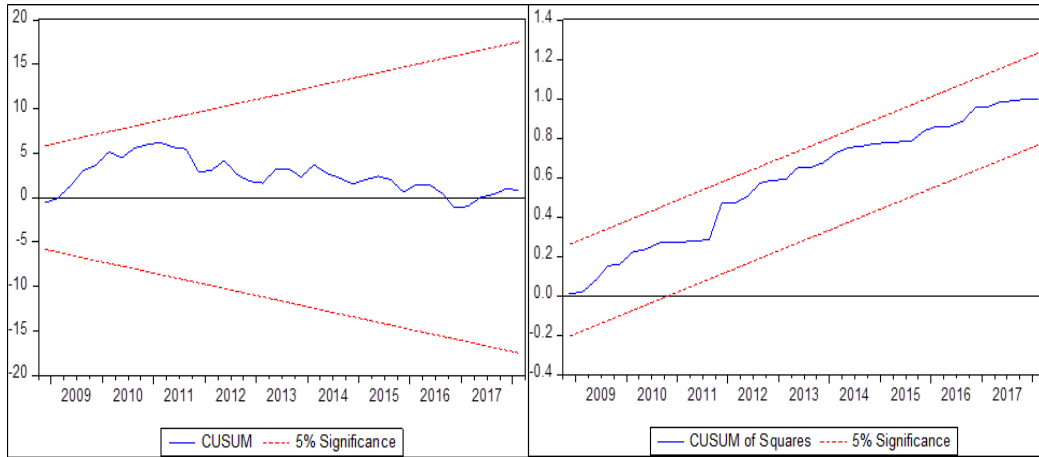
Kısa dönemde LNGSYH değerinin LNBIST_H değeri üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitif, kriz dönemleri için eklenen kukla değişkeninin etkisinin anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir. GSYH’de meydana gelen %1’lik bir değişimin BIST işlem hacminde %0,74’lük bir artışa neden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca modelin hata düzeltme modeli anlamlı ve negatif olduğundan uzun dönemde meydana gelen sapmaların kısa tekrar yakınsadığı anlaşılmaktadır. Bu terimin katsayısından uzun dönemde meydana gelen bir sapmanın bir sonraki dönem %0,78 oranında dengeye yaklaştığı söylenebilir. %5 önem

düzeyinde; kısa dönemde LNBIST_H değerinin bir ve üç gecikmesinin LNBIST_H üzerindeki etkisi anlamsız, LNBIST_H değerinin iki gecikmesinin LNBIST_H üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitifdir.

Tablo 12. Tanımsal test sonuçları (model 2)

Test	İstatistik (Olasılık)
Jarjue-Bera	9,5808 (0,0083)
Breusch - Godfrey LM	0,3407 (0,7129)
ARCH	1,7632 (0,1842)
Ramsey REST	0,3722 (0,5445)

Tablo 12’de sonuçları görülen tanımsal testlerden modelin %5 önem düzeyinde sadece normallik varsayımını sağlamadığı diğer varsayımları sağladığı görülmektedir. Fakat diğer varsayımları sağladığından normallik varsayımı ihmal edilebilir.

Şekil 2. CUSUM ve CUSUM kare (model 2)

Model 2 için son olarak CUSUM ve CUSUM kare grafiklerine bakılmış ve görüldüğü üzere modeldeki değişkenlere ait katsayılar istikrarlı ve tutarlıdır.

6. SONUÇ

Bu çalışmada, ekonomik büyümenin borsa temelli finansal gelişmişliğe etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla 2003Q1 – 2018Q1 dönemine ait çeyreklik veriler kullanılarak ARDL sınır testi ile GSYH’nin BIST fiyat ve hacmine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. ARDL sınır testinden önce değişkenlerin durağanlık seviyeleri ADF ve PP birim kök testleri ile araştırılmış ve BIST fiyat ve BIST hacim değişkenlerinin seviyede, GSYH’nin ise birinci farkta durağan olduğu belirlenmiştir. Devamında değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış ve BIST ile GSYH arasında yüksek pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Daha sonra GSYH'nin BIST'ın fiyat ve hacmine etkisini belirlemek için iki model oluşturulmuştur. Model 1'de GSYH'nin BIST'ın fiyatına etkisi araştırılmıştır. F istatistiğinden iki değişkenin eşbütünleşik oldukları belirlendikten sonra uzun ve kısa dönemde GSYH'nin BIST'ın fiyatına etkisi pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Her iki dönemde de GSYH'de meydana gelen bir değişimin BIST'ın fiyatında %0,21'lik bir artışa neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca uygun ARDL modelinde (ARDL 3,0) BIST'ın üç gecikmeli değerinin de BIST'a etkisi dahil edilmiştir. Bu üç dönemden ilk ikisinin etkisi %5 önem seviyesinde anlamlı olduğu üç gecikmeli değer etkisi ise anlamsız olduğu belirlenmiştir. Modelde hata düzeltme teriminin negatif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla modelin hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Yani uzun dönemde değişkenler arasında meydana gelen bir sapma bir sonraki dönem %0,29 oranında tekrar dengeye yaklaşmaktadır.

Çalışmada kullanılan ikinci modelde GSYH'nin BIST'ın hacmine etkisi araştırılmıştır. Bu modelde de bir önceki modele benzer şekilde değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik oldukları saptandıktan sonra uzun ve kısa dönemli etkilere bakılmıştır. GSYH'de meydana gelen %1'lik bir değişimin BIST'ın hacminde uzun dönemde %0,74'lük bir artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Bu modelde de aynı şekilde uygun modelin BIST'ın üç gecikmeli değerinin modele dahil edildiği model olduğu belirlenmiştir. İstatistiki açıdan bu gecikmeli değerlerin BIST'a etkisi uzun dönemde sadece bir gecikmeli ve kısa dönemde sadece iki gecikmeli değerinin %5 önem düzeyinde anlamlı olduğu diğer gecikmeli değerlerin anlamlı olmadığı saptanmıştır. Yine birinci modele benzer şekilde hata düzeltme teriminin negatif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. GSYH ile BIST hacim arasında uzun dönemde meydana gelen bir sapma bir sonraki dönem %0,78 oranında denge düzeyine yakınlığı anlaşılmaktadır.

Sonuçlar genel olarak ele alındığında büyümenin finansal gelişmişliğe etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Büyümenin borsanın işlem hacmine fiyatına yaptığından daha fazla etki ettiği belirlenmiştir. GSYH'de meydana gelen %1'lik bir artış BIST'ın fiyatında %0,21'lik bir artışa neden olurken hacminde %0,74'lük bir artışa neden olduğu görülmektedir. Buradan büyümenin işlem hacmini fiyattan daha fazla etkilediği söylenebilir.

Büyüme neticesinde insanların gelir düzeyi artmakta ve bunun neticesinde daha fazla tasarrufla bulunma imkanları olmaktadır. İnsanların tasarruf düzeylerinin artması onları önemli yatırım alanlarının başında gelen menkul kıymetler borsasına yönlendirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu talep artışı da borsada fiyat ve işlem hacminin artmasına neden olduğu

söylenbilir. Ayrıca ekonomideki gelişmenin temelinde firmaların gelişmesi yattığı için firmaların gelişmesiyle borsada işlem gören bu firmaların hisse senetlerine daha fazla talep olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Akçay, S. (2013). *Türkiye’de borsa ve ekonomik büyüme: nedensellik analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Akkay, C. (2010). Finansal entegrasyon sürecinde finansal gelişme ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin Türkiye açısından dönemsel olarak araştırılması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 55-70.

Altunç, Ö. F. (2008). Türkiye’de finansal gelişme ve iktisadi büyüme arasındaki nedenselliğin ampirik bir analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(2), 113-127.

Andersen, T. B. & Tarp, F. (2003). Financial liberalization, financial development and economic growth in LDCs. *Journal of International Development*, 15(2), 189-209.

Ang, J. Thangavelu, S. Jiunn, A. & Ang, J. (2004). Financial development and economic growth in Australia: An empirical analysis. *Empirical Economics*, 29, 247-260.

Aslan, Ö. & Küçükaksoy İ. (2006). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama. *Ekonometri ve İstatistik*, 4, 12-28.

Calderon, C. & Lin L. (2003). The direction of causality between financial development and economic growth. *Journal of Development Economics*, 72(1), 321-330.

Canbazoglu, S. (2010). *Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: vektör hata düzeltme modeli (VECM) yaklaşımı ile Türkiye için bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Cömertler Şimşir, N., Çondur, F., Bölükbaş, M., & Alataş, S. (2015). Türkiye’de sağlık ve ekonomik büyüme ilişkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 52 (604), 43-54.

Elmas, B. Göçer, İ. & Aksu, H. (2011). İMKB performansı-ekonomik büyüme oranı arasındaki ilişki: 1998:Ç1-2010:Ç3 dönemi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 152-167.

Erim, N., & Türk, A. (2005). Finansal gelişme ve iktisadi büyüme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 21- 45.

Evin, C. S. (2007). *Türkiye’de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: nedensellik analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Ghali, K. H. (1999). Financial development and economic growth: The Tunisian experience. *Review of Development Economics*, 3(3), 310-322.

Gözbaşı, O. (2015). Hisse senedi piyasası gelişimi ve ekonomik büyüme etkileşimi: gelişmekte olan ülkeler örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 269-284.

Güngör, B. & Yılmaz, Ö. (2008). Finansal piyasalardaki gelişmelerin iktisadi büyüme üzerine etkileri: Türkiye için bir VAR modeli. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 173-193.

Işık, N. & Örnek, İ. (2016). Türkiye’de organize türev piyasa ile finansal gelişimin ekonomik büyümeye etkileri: Eş-bütünleşme ve nedensellik testleri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(27), 23-41.

Kandır, S., İskenderoğlu, Y. Ö. & Önal, Y. B. (2007). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 311-326.

Kızılkaya, O., Sofuoğlu, E., & Karaçor, Z. (2016). Türkiye’de turizm gelirleri-ekonomik büyüme ilişkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 203-215.

Mercan, M. & Peker, O. (2013). Finansal gelişmenin ekonomik büyümeye etkisi: ekonometrik bir analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 93-120.

Oruç, S. (2013). *Finansal derinleşme, ekonomik büyüme ve Türk finans sistemi: 1990-2010*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Polat, M., & Gemici, E. (2017). Analysis of the relationship between BİST and BRICS stock markets in terms of portfolio diversification: Cointegration analysis with ARDL boundary test. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 4(4), 393-403.

Rousseau, P. L. (2003). Historical perspectives on financial and economic growth. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 85(4), 81-106.

Süslü, B. & Bekmez, S. (2010). Türkiye’de zaman tutarsızlığının ardl yöntemi ile incelenmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 4(2), 85-110.

Micro Field Study Regarding University Students' Online Shopping Behaviours

Harun BAYER¹, Mustafa AKSOĞAN^{2*}

Geliş Tarihi/Received: 18.06.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 31.08.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

ABSTRACT

The rapid spread of the Internet worldwide has created new opportunities in trade. Electronic commerce is different from the traditional trade which provides consumers access to many products as online and irrespective of time and location. However, some consumers don't prefer electronic commerce and persist to prefer traditional trade. This study has been conducted with the aim of searching online shopping tendencies of college students. For this purpose, a conceptual framework has been created by firstly searching the domestic and foreign literature related to the subject. The study group of research consist of 403 students who studying in Babaeski Vocational School. To collect the data, a 21-item questionnaire form developed by the researchers was used and an on-site survey method was applied. The data obtained after the questionnaire were subjected to statistical analysis and the results were interpreted. As a result of the analysis of the data; It has been observed that students prefer electronic commerce especially because it is economical. It has been seen that students mostly prefer the textile industry in electronic commerce and generally use a well-known e-commerce site. There were significant differences between the online shopping behaviours of students and the demographic factors.

Keywords: Electronic Commerce, Online Shopping, Consumer Behavior.

¹ Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Orcid No: 0000-0002-8649-4026

² Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, Orcid No: 0000-0002-6826-3902

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: mustafa.aksogan@ozal.edu.tr

Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Alışveriş Davranışlarına İlişkin Mikro Alan Çalışması

ÖZET

İnternetin dünya çapında hızla yayılması ticarete yeni fırsatlar yaratmıştır. Elektronik ticaret, tüketicilere zamandan ve konumdan bağımsız, çevrimiçi olarak birçok ürüne erişim sağlayan geleneksel ticarettten farklıdır. Bununla birlikte, bazı tüketiciler elektronik ticareti tercih etmemekte ve geleneksel ticareti tercih etmeye devam etmektedirler. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin çevrimiçi alışveriş eğilimlerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, öncelikle konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür araştırılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırma grubu Babaeski Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören 403 öğrenciden oluşmaktadır. Verilerin toplanması için araştırmacılar tarafından geliştirilen 21 maddelik anket formu kullanılmış ve yerinde anket yöntemi uygulanmıştır. Ankettten elde edilen veriler istatistiksel analize tabi tutulmuş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Verilerin analizi sonucunda; öğrencilerin elektronik ticareti özellikle ekonomik olduğu için tercih ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin elektronik ticarete çoğunlukla tekstil sektörünü tercih ettikleri ve genellikle bilinen bir elektronik ticaret sitesi kullandıkları görülmüştür. Öğrencilerin çevrimiçi alışveriş davranışları ile demografik faktörler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Elektronik Ticaret, Çevrimiçi Alışveriş, Tüketici Davranışları.

1. INTRODUCTION

The rapid development of information and communication technologies has affected all areas of life and has led to great innovations in daily economic activity. With the widespread use of the internet, the understanding of trade has changed considerably and the trade with traditional methods has been transferred to the electronic environment. This development in the commercial area provided significant advantages to both businesses and consumers. Customers who shop online can compare products with detailed product information in virtual stores that offer a wide range of products. With the increasing number of users every day, the internet offers consumers and businesses an online trading environment where they can save time and shop. The widespread use of the internet in the economic sector has also affected the purchasing habits and shopping channels of consumers (Turan, 2008). Almost everywhere, the use of online shopping has also become widespread due to the ease of access to internet technology via smart devices such as mobile computers,

mobile phones and tablets. With the increasing number of users shopping through the internet recently, the number of stores selling online has also increased rapidly (Kalakota and Whinston, 1997; Vijayasarathy, 2003).

Electronic stores on the internet can sell their goods directly to consumers. Today, many goods that come to mind as food products, dresses, flowers, cars, bus tickets can be sold on the internet (Cakirer, 2013). With its electronic commerce structure, customers can easily buy the product they are interested in without having time and space. Customers who shop online can compare products with detailed product information in virtual stores that offer a wide range of products (Gupta and Cahatarjee, 1997; Archer and Yuan, 2000).

Electronic commerce is one of today's popular working areas. Researchers have been involved in various fields related to electronic commerce. There are many academic studies on electronic commerce and online shopping.

Coskun (2004), in his study, stated that the increase and improve of technical infrastructure supported the increase of goods purchases over the internet positively. In addition to this, it has been concluded that legal arrangements within the scope of electronic commerce will help reduce the security risk in electronic commerce.

Demirel (2010) in his study on students has determined that, students use the internet to research mainly, only a quarter of students have shopping online and gender is an important factor for electronic commerce.

Uzel and Aydogdu (2010) found that consumers with electronic shopping experiences were more moderate to electronic shopping, but all users without this experience have security concerns.

Roman (2010), in a study examining the relationship between different product types and consumer attitudes with the demographic characteristics of consumers, emphasized that individuals with a high level of education and consumers who buy physical products believe that they will not be deceived in online shopping.

Ozguven (2011) found that the attitude of online shopping varies according to the demographic characteristics of consumers. It also concluded that consumers prefer online shopping because they provide the most time savings.

Altuğ and Özhan (2012) concluded that as the rate of online shopping and the amount of spending increase, consumers' perceived risks towards electronic shopping will decrease and the perceived benefit for online shopping will increase.

Izgi and Sahin (2013) stated that those who prefer electronic trades are young and educated people; men's give importance to different things such as many options and favorable prices, while women prefer e-commerce to save on time.

Aksu-Armagan and Turan (2014) stated that there is no gender difference in the rate of preference for electronic exchanges and that the age, education and high income the tendency to shop from the internet increased. They also concluded that the majority did not find internet shopping safe.

Aydin and Derer (2015) have identified the main factors that drive the customer without the sale of products over the internet and concluded that these factors constitute the building blocks of the risk and trust element in the purchasing behavior.

Özhan and Altuğ (2015) tested whether there was a significant relationship between online shopping frequency and participants' demographic characteristics. As a result of the analysis of the data, it was found that there was a significant relationship between the online purchasing behavior and the income levels of the participants and the perceived benefit of the online shopping process was different with the age groups.

Akci and Annac-Gov (2015) have tried to determine their perceptions about electronic commerce in consumers who different demographic characteristic. At the end of the study, it is determined that those who have electronic commerce experience look more positive to e-commerce than those who do not electronic commerce experience.

Omarli (2016), in his study; examined the effect of electronic marketing on consumer purchasing behavior. The results of the study show that the reasons why consumers tend to the electronic markets and the promotional activities in the electronic market have a positive effect on consumer behavior.

Acilar and Turan (2016) compared the use of e-commerce in the European Union countries and Turkey. Use of the Internet for e-commerce in Turkey is less than other European Union countries and concluded that the need to increase awareness of e-commerce.

Acilar (2016) in his study concluded that university students use smartphones commonly. They also noted that more than half of the students surveyed used to shop online

using their mobile phones. It was determined that students who do not shop online using their mobile phones do not shop due to security concerns.

Aliyeva (2017); has been examined the development of electronic commerce in the world and Azerbaijan. Research results, developed countries on electronic commerce It has shown that it is more advantageous than developing countries. At the same time, it has been claimed that Azerbaijan has achieved a 40 percent growth in e-commerce compared to previous years.

Aksogan and Çalış-Duman (2019) concluded that women online shop more than men. However, it was determined that there is a strong and positive relationship between people's daily internet usage time and online shopping rates.

In this study, it is aimed to determine student attitudes towards electronic shopping concept and electronic shopping behavior. Many studies show that electronic commerce, which is widely used in developed and developing countries, is used less in our country. Investigating the reasons for this situation is important in terms of popularizing e-commerce in our country and contributing to the literature. With this aim and importance, firstly a literature research has been conducted. Then, the data obtained by statistical methods were analyzed.

2. MATERIALS AND METHODS

The research population consisted of 403 students studying in different departments of Kırklareli University Babaeski Vocational School. In this study, a questionnaire was prepared as a method of data collection. This method was chosen because it is easier to reach students and information about the research subject can be collected in a short time. A 21-question questionnaire was used to determine the positive and negative aspects of electronic shopping in order to determine students' opinions about electronic shopping. Within the scope of the questionnaire, students were asked about their interest and knowledge levels, electronic shopping situations and frequencies, preferred goods and electronic shopping.

The data collected within the scope of the research were analyzed with the help of statistical package program. In the data conversion process, the data were converted to the appropriate format for the program before performing the analysis. In our study, reliability analysis was performed with alpha test and the coefficient was found to be 0,712. When the reliability coefficient of Ozdamar (1999) is considered, it can be said that the reliability of the

substances is close to medium level. Kolmogorov-Smirnov test was applied to determine whether the data set showed normal distribution. According to Kolmogorov-Smirnov test results, Sig. since the value is <0.5 , it is concluded that the data set does not show normal distribution and in this context, nonparametric tests should be used. Within the scope of nonparametric test, Mann-Whitney U test was processed and the significant findings were interpreted under the research findings.

3. RESEARCH FINDINGS

In this section, the information regarding the data of the research findings are explained with tables. The demographic information of the students are given in Table 1.

Table 1. Demographic characteristics of students

Gender	<i>f</i>	%	Income	<i>f</i>	%
Male	149	36,9	250 - 500 TL	244	60,5
Female	254	63,1	501- 750 TL	104	25,8
Total	403	100	750 - 1000 TL	34	8,4
Department			1.001 - 1250TL	14	3,5
Office Management and Executive Assistance Program	78	19,4	Over 1251 TL	7	1,7
Foreign Trade Program	100	24,8	Total	403	100
Banking and Insurance Program	130	32,3	Location		
Business Management Program	47	11,7	Hostel	242	60
Local Governments Program	48	11,9	Student Home	94	23,3
Total	403	100	Together with family	67	16,6
			Total	403	100
Family Average Monthly Income					
			<i>f</i>		%
Less than 1.000 TL			46		11,4
1.001 TL - 1.500 TL			122		30,3
1.501 TL - 2000 TL			85		21,1
2.001 TL - 2500 TL			57		14,1
2.501 TL - 3000 TL			47		11,7
Over 3001 TL			46		11,4
Total			403		100,0

Table 1 shows that 37% of the students are male and 63% are female. Most of the participants are students studying in Banking and Insurance Program (32.3%) and Foreign Trade Program (24.8%). Other participants study in Office Management and Executive Assistant program (19.4%), Business Management program (11.7%) and Local Governments program (11.9%).

When the average monthly income of the students is examined, it is seen that the number of students with an income between 250 TL and 500 TL is quite high (60.5%), while the number of students with an income of more than 1251 TL is quite low (1.7%). The vast

majority of the participants, like 60%, stay in the hostel and it is seen that the average monthly income of their families is between 1000 TL and 2000 TL.

Information on students' technology predisposition and internet shopping is given in table 2.

Table 2. Technology predisposition and internet shopping of students

Technology Level	Interest	f	%		Knowledge Technological Services	Level of Products and	f	%	
Too much		63	15,6		Too much		31	7,7	
Much		100	24,8		Much		81	20,1	
Medium		219	54,4		Medium		260	64,5	
Little		17	4,2		Little		25	6,2	
Any		4	1,0		Any		6	1,5	
Total		403	100		Total		403	100	
Online Shopping Status				Preferred Products (f)					
	<i>f</i>	<i>%</i>		<i>Electronic</i>	53	<i>Social Activity</i>	20		
Yes	228	56,6		<i>book,magazine,newspaper</i>	49	<i>Souvenir</i>	43		
No	175	43,4		<i>Clothing</i>	152	<i>Food products</i>	10		
Total	403	100,0		<i>Personal Care and Health</i>	25	<i>Home stuff</i>	16		
				<i>Travel</i>	38	Total	403		
Internet-Based Shopping Frequency									
One or More Weekly		One or More Monthly		One or More 3 Monthly		One or More 6 Monthly		One or More Yearly	
11	%4,8	58	%25,4	70	%30,7	28	%12,3	61	%26,8

As seen in Table 2, it was found that students' knowledge about technological products and services was at a medium level with a rate of 64.5%, and when students' technology interests were measured, they had a medium interest rate of 54.3%. According to these results, it can be said that there is a significant relationship between students' knowledge about technology and their interest in technology. In addition, it is seen that 56.6% of the participants shop online, 43.4% do not.

According to the research data, the most frequently purchased products by shoppers using the internet are clothing (152 students) and electronic products (53 students); The least preferred products are foods (10 students).

When Table 2 is examined, it is seen that the frequency of online shopping is observed at most once every 3 months (30.7%), once a year (26.8%) and once a month (25.4%). According to this result, it can be said that students do not use the internet very often for e-commerce purposes.

Numerical information about students who make internet shopping according to gender is given in Table 3.

Table 3. Gender and internet shopping

Online Shopping \ Gender	Male		Female		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Yes	92	61,7	136	53,5	228	56,6
No	57	38,3	118	46,5	175	43,4
Total	149	100	254	100	403	100

In Table 3, it is seen that 61.7% of male students and 53.5% of female students prefer internet shopping. Accordingly, it can be said that most of the students of both genders do internet shopping. Moreover, it can be said that male students prefer internet shopping more than female students.

Information on the reasons for students not to prefer internet shopping is given in Table 4.

Table 4. Reasons for not preferring internet shopping

Reasons	<i>f</i>	%
No Need	77	44
Privacy and Security Anxiety	37	21,1
Not seeing the product in place	35	20
Return and Complaint Concerns	11	6,3
No Credit Card	8	4,6
Not enough information	5	2,9
Possibility of Delivery Difficulty	2	1,1
Total	175	100

It was questioned why students who did not make purchases via internet did not shop. According to the research, 77 students stated that they did not need it, 37 students stated that they did not see the product on site, 11 students had complaints, 8 students did not have a credit card, 5 students did not have enough information and 2 students did not shop online due to the possibility of delivery problems (Table 4). 44% of the students stated that they do not need to shop online. Accordingly, it can be said that students mostly prefer traditional shopping and thus meet their needs.

Table 5 contains informations on technology knowledge by gender.

Table 5. Gender and technology knowledge

Technology Knowledge \ Gender	Male		Female		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Too much	20	13,5	11	4,3	31	7,7
Much	44	29,5	37	14,6	81	20
Medium	81	54,4	179	70,5	260	64,5
Little	2	1,3	23	9	25	6,3
Any	2	1,3	4	1,6	6	1,5
Total	149	100	254	100	403	100

When the relationship between gender and technological knowledge level is examined in our study (Table 5), it is seen that 260 students (64,5%) participating in the survey have intermediate level technology knowledge, 81 of them are male (31,2%) and 179 are female (68,8%). However, it is seen that 81 of the students (20%) have much technology knowledge and 31 of them (7,7%) have too much technology knowledge. There are also students who indicate that they have little or no technological knowledge.

Information on technology interest by gender is shown in Table 6.

Table 6. Gender and technology interest

Technology Interest \ Gender	Male		Female		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Too much	31	20,8	32	12,6	63	15,6
Much	43	28,9	57	22,4	100	24,8
Medium	70	47	149	58,7	219	54,3
Little	3	2	14	5,5	17	4,3
Any	2	1,3	2	0,8	4	1
Total	149	100	254	100	403	100

According to Table 6, it is seen that 219 students (54,3%) interest in technology is at a medium level. 32% of the students who stated that their interest in technology was medium level were male and 78% were female. It is seen that 24.8% of the students were very interested in technology, and 15.6% were too much. However, few of the students (5.3%) seem to have little or no interest in technology.

The information regarding the monthly family income level of the students and the status of internet shopping are shown in Table 7.

Table 7. Family income and online shopping

Online Shopping Family Income	Yes		No		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Less than 1.000 TL	28	12,3	18	10,3	46	11,4
1.001 TL - 1.500 TL	57	25	65	37,1	122	30,3
1.501 TL - 2000 TL	45	19,7	40	22,9	85	21,1
2.001 TL - 2500 TL	37	16,2	20	11,4	57	14,1
2.501 TL - 3000 TL	29	12,8	18	10,3	47	11,7
Over 3000 TL	32	14	14	8	46	11,4
Total	228	100	175	100	403	100

According to table 7, 65,5% of the students who prefer online shopping have family income between 1001 TL and 2500 TL. According to this result, it can be said that students with average family income prefer internet shopping more. In other words, it can be said that students whose families' income levels are below or above average prefer internet shopping less.

Table 8 provides information on the factors that affect purchasing decisions in online shopping by gender.

Table 8. Gender and purchase decision

Purchase Decision Gender	Male		Female		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Reasonable price	47	51,1	76	55,9	123	54
Discount coupon	3	3,3	4	2,9	7	3,1
Free shipping	10	10,9	9	6,6	19	8,3
Security	12	13	11	8,1	23	10,1
Fast Delivery	5	5,4	14	10,3	19	8,3
Product alternative	15	16,3	22	16,2	37	16,2
Total	92	100	136	100	228	100

As seen in Table 8, half of the men (51,1%) and more than half of the women (55.9%) stated that the price of the product is the most important factor in influencing the purchasing decisions of online shopping. In addition, discount coupons, free shipping and fast delivery appear to have little effect on online purchasing decisions.

Table 9 provides information on the factors that affect purchasing decisions in online shopping by student allowance.

Table 9. Purchase decision and allowance

Purchase Decision \ Allowance	250-500 TL		501-750 TL		751-1000 TL		1001-1250 TL		Over 1251 TL		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Reasonable price	72	57,1	36	57,1	13	52	1	12,5	1	16,7	123	53,9
Discount coupon	4	3,2	2	3,2	1	4	0	0	0	0	7	3,1
Free shipping	6	4,8	10	15,9	2	8	1	12,5	0	0	19	8,3
Security	12	9,5	3	4,8	4	16	2	25	2	33,3	23	10,1
Fast Delivery	10	7,9	5	7,9	2	8	1	12,5	1	16,7	19	8,3
Product alternative	22	17,5	7	11,1	3	12	3	37,5	2	33,3	37	16,3
Total	126	100	63	100	25	100	8	100	6	100	228	100

Table 9 shows the factors that most affected the purchasing decisions of the students participating in the survey and their monthly average allowance. More than half of the students (56,5%) whose monthly allowance is between 250-1000 TL stated that the appropriate price in internet shopping affects the purchasing decision. Most of the students (66,7%) whose monthly allowance is over 1250 TL stated that security and product alternatives in internet shopping affect their purchasing decisions. It is seen that the factor affecting the purchasing profit the least in internet shopping is the discount coupon (3.1%), just like gender.

Information on the frequency of online shopping and the technological devices used by students in online shopping are shown in Table 10.

Table 10. Shopping frequency and technological device preference

Shopping Frequency \ Device	Only Computer		Only Mobile		Only Tablet		Both Computer and Mobile		All of Them		Total	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Once a week or more	5	3,4	3	6,3	0	0	2	8,7	1	10	11	4,8
One a per month or more	36	24,5	13	27,7	1	100	6	26,1	2	20	58	25,4
One a 3 months or more	45	30,6	13	27,7	0	0	10	43,5	2	20	70	30,7
One a 6 months or more	18	12,2	7	14,9	0	0	3	13	0	0	28	12,3
One a per year or more	43	29,3	11	23,4	0	0	2	8,7	5	50	61	26,8
Total	147	100	47	100	1	100	23	100	10	100	228	100

As it can be seen in Table 10, it is seen that 147 students (64,5%) use computers, 47 students (20,6%) use mobile phones, 23 students (10%) use both computers and mobile phones, 10 students (4,4%) use all devices and at least 1 student (0,5%) prefers tablet for online shopping.

When the frequency of students' shopping in electronic environment is examined, it is seen that 139 students (60.9%) shop online at least once every 3 months. It is seen that approximately 3 out of 4 (26.8%) of online shopping students buy online goods at least once a year. Looking at these segments with high shopping frequency; It is seen that 64.5% of them use computers for online shopping. In this case, it can be said that the university students participating in the survey do not prefer electronic shopping much and when they do, they complete their transactions with a computer.

Table 11. Knowledge level of technological products and services mann-whitney u test results

Groups	<i>f</i>	Average of Orders	Total of Order	M-Whitney U	Z	p
Male	92	95,95	8827,00	4549,000	-4,028	,000
Female	136	127,05	17279,00			
Total	228					

The findings of the Mann-Whitney U test in Table 11 (mean order: 127.05) indicate that a significant difference in favor of female students (Asymp. Sig.: 0.00) was obtained. In this context, it is possible to conclude that female students have more information about technological products and services than male students.

Table 12. Interest level of technological products and services mann-whitney u test results

Groups	<i>f</i>	Average of Orders	Total of Order	M-Whitney U	Z	p
Male	92	97,93	9010,00	4732,000	-3,395	,001
Female	136	125,71	17096,00			
Total	228					

The findings of the Mann-Whitney U test in Table 12 (mean order: 125.71) indicate that there was a significant difference in favor of female students (Asymp. Sig.: 0,01). In this context, it is possible to conclude that female students have more interest in technological products and services than male students.

When the findings in Table 11 and Table 12 are examined, it is seen that there is a close relationship between the level of knowledge on technological products and services and the relevance of technological products and services.

Table 13. Finding products on the e-trade site gender relation Mann-Whitney U test results

Groups	<i>f</i>	Average of Orders	Total of Order	M-Whitney U	Z	p
Male	92	124,88	11489,00	5301,000	-2,109	,035
Female	136	107,48	14617,00			
Total	228					

As seen in Table 13, the findings of the Mann-Whitney U test (mean order: 124,88) indicate that a significant difference in favor of male students (Asymp. Sig.: 0,03) occurs. This result shows that the rate of male to find the product they want on e-commerce sites is higher than female.

4. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

In this study, which aims to determine the interests and attitudes of the students about electronic commerce, it is stated that 43.4% of the survey participants did not make purchases on the internet and that the rest of the participants made purchases via the computer at least every three months or more. It is determined that students who do not make purchases on the internet do not need electronic shopping due to reasons such as security needs, security concerns and not seeing the product in storage. Similar this result, Hallikainen and Laukkanen (2018) identified risk perception, past experiences, and not seeing the product onsite as the reasons why people do not shop online. This shows that those who do not shop on the internet have a prejudice against electronic shopping in this regard. Especially since privacy and security factors are very effective in online shopping, businesses should focus on this issue carefully (Liu at al., 2004; Hong and Cho, 2011; Wu at al., 2012).

It is observed that students who shop online mostly buy products such as clothing, electronics and books. The students participating in the survey showed that the most important reasons for choosing electronic commerce were the appropriate price and product alternative factors. In addition, students who shop over the internet have stated that the system is safe, prompt delivery and free shipping solutions affect the purchase decision. Also, the students stated that they often made use of a well-known e-commerce site and search engines before deciding to shop online.

The gender of the participants of the questionnaire is a significant difference in terms of shopping attitude via the internet. Female students' interest in technological goods-services and online shopping rates are higher than male students. The availability of affordable

products for shopping via the internet has influenced the purchasing decision of female students more than male students.

According to the data obtained in this study, which attempts to determine the perspectives of university students towards electronic shopping, it is seen that the number of those who do not prefer shopping on the internet is also high. For this reason, sites that sell online should create a structure with high confidentiality and reliability for consumers who do not have electronic shopping experience, with a wide range of content, and guarantee returns and complaints.

Today, with the rapid development of information technologies, many people can easily access the internet thanks to computers, tablets or smart mobile phones. Companies online sales are inevitable to follow the rapidly advancing technology to take part in the technology ecosystem. Companies need to develop their sales and marketing strategies according to new technologies. Nowadays it is almost obligatory to keep up with the digital age, and marketing over the Internet has become more common than traditional marketing. In this context, it would be a very important decision for companies to develop R & D projects for online sales. Only laptop and desktop computers should not be considered when designing systems that sell online. Smartphones, tablets, pocket computers, PDA devices, smart watches etc. new communication technologies are also tools that can integrate sales-oriented designs over the internet. It is foreseen that online shopping can become widespread by designing applications for such tools, and users will be able to shop online without prejudice by taking the necessary security measures.

REFERENCES

- Acilar, A. (2016). *E-Ticarette Türkiye ne durumda?* Global Business Research Congress'16, Isik University, Istanbul, 26-27 May, 925-945.
- Acilar, A. & Turan A. H. (2016). *Üniversite öğrencileri ve mobil ticaret: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi örneği*, Global Business Research Congress '16, Isik University, Istanbul, 26-27 May, 515-523.
- Akci, Y. & Annac-Gov S. (2015). Tüketicilerin E-ticaret algılarının incelenmesi (Gaziantep ve Adıyaman örneği). *Mehmet Akif Ersoy University Journal of the Institute of Social Sciences*, 7(13), 413-433.
- Aksogan, M. & Calis-Duman, M. (2019). *Tüketici davranışlarında sosyal medyanın rolü; Malatya Turgut Özal Üniversitesi öğrencileri üzerine bir uygulama*. Zeugma II. International Multidisciplinary Studies Congress. 18-20 January 2019, (1), 615-527.
- Aksu-Armagan E. & Turan, A. (2014). İnternet üzerinden alışveriş: Demografik faktörlerin bireysel ihtiyaçların etkisi üzerine ampirik bir değerlendirme. *Atatürk University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 28(3), 1-22.

- Aliveya, B. (2017). Elektronik ticaret: Dünyadaki gelişmeler ve Azerbaycan açısından bir değerlendirme. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(4), 31-42.
- Altug, N. & Ozhan, S. (2012). Trakya bölgesi'ndeki üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının online alışverişten algıladıkları risk ve fayda üzerine bir araştırma. *Journal of Marmara University*, 10(38), 1-10.
- Archer, N. & Yuan, Y. (2000). Managing business to business relationship throughout the e-commerce procurement life cycle. *Internet Research: Electronic Networking Applications and Policy*, 10(5), 385-395.
- Aydın, S. & Derer E. (2015). E-ticarette güven unsurunun müşterilerin satın alma davranışlarına olan etkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Suleyman Demirel University Journal of the Institute of Social Sciences*, (21), 127-150.
- Cakirer, M. A. (2013). *Elektronik Ticaret*. 1. Baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Coskun, N. (2004). Elektronik ticaretin gelişiminde temel dinamikler ve gelişimi önündeki engeller. *Cukurova University Journal of the Institute of Social Sciences*, 13(2), 243-257.
- Demirel, H. (2010). Üniversite öğrencilerinin elektronik alışveriş hakkındaki görüşleri. *Gazi University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 12(3), 119-134.
- Gupta, S. & Chattarje, R. (1997). *Consumer and corporation adaptation of the world wide web as a commercial medium, electronic marketing and the consumer*. In R. A. Peterson (Ed.), (pp. 123-138). London: SAGE Publication Com.
- Hallikainen, H. & Laukkanen, T. (2018). National culture and consumer trust in E commerce. *International Journal of Information Management*, 38(1). 97-106.
- Hong, I. B. & Cho, H. (2011). The impact of consumer trust on attitudinal loyalty and purchase intentions in B2C E-marketplaces: Intermediary trust vs. seller trust. *International Journal of Information Management*, 31(5), 469-479.
- Izgi, B. B. & Sahin, I. (2013). Elektronik perakende sektörü ve internet alışverişi tüketici davranışı: Türkiye örneği. *Journal of Economics and Management Research*, 2(1), 143-152.
- Kalakota, R. & Whinston, B. A. (1997). *Electronic Commerce*. Massachusetts: Addison Wesley.
- Liu, C., Marchewka, J. T., Lu, J. & Yu, C. S. (2004). Beyond concern: A privacy-trust behavioral intention model of electronic commerce. *Information and Management*, 42(1), 127-142.
- Omarli, S. (2016). Elektronik pazarlamanın tüketicilerin satın alma davranışları üzerine etkisi: Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında uygulama. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 91-109.
- Ozdamar, K. (2011). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi* 1, 8. Baskı, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Ozguven, N. (2011). Tüketicilerin online alışverişe karşı tutumları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkinin analizi. *KMÜ Journal of Social and Economic Research*, 13(21), 47-54.
- Ozhan S. & Altug N. (2015). Tüketicilerin demografik özelliklerinin online alışveriş davranışları üzerine etkileri. *Ege Academic Review*, 15(4), 481-493.

Roman, S. (2010). Relational consequences of roles of received deception in online shopping: The moderating type of product, consumer's attitude toward the internet and consumer's demographics. *Journal of Business Ethics*, 95(3), 373-391.

Turan, A. H. (2008). *İnternet alışverişi tüketicilerin davranışlarını belirleyen etkenler; Geliştirilmiş teknoloji kabul modeli (E-TAM) ile bir model önerisi*. Academic Informatics Congress'08, Canakkale 18 Mart University, Canakkale, 30 January-1 February, 723-731.

Uzel E. & Aydogdu, F. C. (2010). Çalışanların elektronik alışverişe bakış açıları hakkında kalitatif çalışma. *Journal of Organization and Management Sciences*, 2(1), 19-25.

Vijayarathy, L. R. (2003). Predicting consumer intentions to use online shopping: The case for an augmented technology acceptance model. *Information & Management*, 41(6), 747-762.

Wu, K.-W., Huang, S. Y., Yen, D. C. & Popova, I. (2012). The effect of online privacy policy on consumer privacy concern and trust. *Computers in Human Behavior*, 28(3), 889-897.

Teknokentte Faaliyet Gösteren Bir Firmanın Ar-Ge Faaliyetlerinin MSUGT, BOBİ FRS ve TMS/TFRS Tam Set Kapsamında Muhasebeleştirilmesi ¹

Esin KENDİR^{2*}, Burcu ASLANTAŞ ATEŞ³

Geliş Tarihi/Received: 03.10.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 27.10.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Araştırma geliştirme (Ar-Ge); “yazılım dâhil olmak üzere yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlayarak sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalardır”. Teknoloji geliştirme bölgeleri (teknokentler) ise; Ar-Ge çalışmalarının sürdürülmesi, katma değerli ürünlerin ortaya çıkarılması amacıyla bilgi ve teknoloji transferinin gerçekleştirildiği araştırma merkezleridir. Etkili bir bilim ve teknoloji politikası uygulamak isteyen ülkeler teknokentler kurarak Ar-Ge faaliyetlerine imkân yaratırlar. Teknokentlerde Ar-Ge faaliyetlerinin daha rahat ve rekabetçi bir ortamda gerçekleşebilmesi için ülkemizde de 26.06.2001 tarihli 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kurulmuştur. Buna dayanarak bu çalışmada teknokentlerde faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge faaliyetlerinin muhasebe kayıtlarını incelemek amaçlanmıştır. Söz konusu kayıtları Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT), Türkiye Muhasebe Standartları/ Türkiye Finansal Raporlama Standartları Tam Set (TMS/TFRS Tam Set) ile Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartları (BOBİ FRS) kapsamında karşılaştırmalı olarak gösterebilmek amacıyla Isparta Göller Bölgesi Teknokenti’nde faaliyet gösteren bir firma üzerinde araştırma yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Muhasebe, İnovasyon ve Buluş: Süreçler ve Teşvikler, Teknolojik İnovasyon ve AR-GE Yönetimi, Teknolojik Yenilik

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Burcu ASLANTAŞ ATEŞ danışmanlığında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yürütülen “Teknokentlerde faaliyet gösteren firmalarda Ar-Ge faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesi” başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Orcid No: 0000-0003-0435-7499

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: esinkendir@hotmail.com

³ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Orcid No: 0000-0002-8896-5303

**Accounting of R&D Activities Of A Company Operating in Science Park
Under The Scope of Accounting System Applications General Communiqué
(MSUGT), FRS for LMEs/BOB FRS and TAS / TFRS**

ABSTRACT

Research and development (R&D) is; creative works that carried out on a systematic basis by designing new processes, systems and applications, including software. Technology development zones (Science Parks) are; research centers where information and technology transfer is carried out in order to continue R&D studies and create value-added products.. Countries that want to implement an effective science and technology policy create opportunities for R&D activities by installing technocities. Technology Development Zones have been established within the scope of Technology Development Zones Law No. 4691 dated 26.06.2001 in order to realize R&D activities in a more comfortable and competitive environment in Science Parks in our country. Based on this, in this study, it was aimed to examine the accounting records of the R&D activities of companies which operating in science parks. With aim to show comparatively the records in question within the scope of Accounting System Applications General Communiqué, Turkey Accounting Standards / Turkey Financial Reporting Standards Full Set and the Financial Reporting Standard for Large and Medium Size Enterprises, it is made researched on a company which operating in Isparta Lakes Region Technocity.

Keywords: Accounting, Innovation and Invention: Processes and Incentives, Management of Technological Innovation and R&D, Technological Innovation.

1. GİRİŞ

İşletmelerin hayatlarını sürdürebilmeleri bakımından rekabet edebilir olmanın önemi tartışılmaz. Aynı zamanda işletmeler rekabeti sağlamak için maliyet liderliği, yeni ürün geliştirme, pazarı çeşitlendirme gibi yollar izleyebilir. Yeni ürün geliştirip yeni pazarlardan pay almak araştırma geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları ile mümkün olabilir. Aynı zamanda Ar-Ge faaliyetlerine önem verilmesi bilgi ve teknolojiyi geliştirme açısından da önemlidir. Ülkeler teknolojiyi dışarıdan sağlamak yerine kendi teknolojisini üretmek isterse bunu Ar-Ge faaliyetleriyle sağlayabilir. Yeni bilgi ve buluşların günümüz ekonomisinin büyüme ve kalkınması açısından etkili olması Ar-Ge faaliyetlerine çok daha önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ar-Ge faaliyetleri çoğu zaman teknokentler bünyesinde yapılabilmektedir. Teknokentler, teknolojiye bağlı işletmelerin oluşumunda ve gelişiminde, üniversiteler ile ileri teknoloji merkezi, Ar-Ge merkezi veya enstitüsü kuruluşlarını bir araya getirerek bilimsel çalışmaların uygulanmasında önemli bir role sahiptir. Türkiye’de teknokentlerde Ar-Ge faaliyetlerinin gerçekleşmesi, üniversite ve diğer Ar-Ge faaliyetinde bulunan bazı kuruluşlarla sanayinin ortak çalışmasını teşvik etmek amacıyla 2001 yılında 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu çıkarılmıştır. Buna dayanarak ülkemizde Teknokentler kurulmuş olup; bunlardan biri olan Isparta Göller Bölgesi Teknokenti’nde faaliyet gösteren bir firma, bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

2. İNOVASYON VE ARAŞTIRMA GELİŞTİRME

Latince “innovatus” kelimesinden türetilen inovasyon kelimesi (Bulut ve Arbak, 2012: 1), İngilizcede “innovation” olup dilimize tam karşılığını vermemekle birlikte yenileme, yenilenme, yenileşme, yenileşim gibi anlamlarda kullanılmakta, “yeni bir şey yapmak” anlamını da taşımaktadır (Biçkes, 2011: 73). Dilimizde yine yenilik ve yenilikçilik gibi sözcüklerle de karşımıza çıkan inovasyon, yeniliğin kendisinden daha önce sonucunu; farklılaştırma ve değiştirmenin olduğu ekonomi ve toplumu içeren bir sistemi anlatır (Elçi, 2007: 1).

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan Oslo El kitabına (2005: 46) göre inovasyon, “*iş uygulamalarında, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni ya da önemli ölçüde geliştirilmiş bir mal ya da hizmetin, sürecin, yeni bir pazarlama yönteminin veya yeni bir örgütsel yöntemin uygulanmasıdır*”. Drucker (1984) inovasyonu “*bir örgütte beraber çalışan farklı bilgi ve yetenekteki insanları verimli hale getirmek için onlara ilk defa imkân sağlayan yararlı bilgi*” şeklinde tanımlamıştır. Aleinikoff (2014: 8) ise inovasyon için şunları söylemiştir; yenilikçilik, çoğunluğun fikrinden faydalanmaya çalışılan (kurum içi ve dışından alınan “çoğunluk” ile) yeni eğilimlere ve ürünlere dayanan değişim ve problem çözme stratejisidir. Diğer bir tanımla inovasyon; “*firmalarda dinamik problem çözme yöntemidir*” Rosenfeld (2012: 1) için inovasyon, değişimi bir fırsat olarak görme yeteneğidir Rogers (1971: 11) ise inovasyonu, “*bir birey (girişimci) tarafından yeni olarak algılanan bir fikir, uygulama veya nesne*” olarak tanımlamıştır.

Yalnızca şirketler açısından değil ülkeler açısından da piyasada rekabet üstünlüğü sağlayabilmek bilim ve teknoloji alanına yönelmek ile mümkün olabilir. Bilim ve teknolojide rekabet avantajı yakalamış ülkeler gelişmiş ülke olmanın koşullarından birini gerçekleştirmiş

olur (IMF, 2011) ve ülkelerin refah seviyelerini bilim ve teknoloji politikalarının da doğrudan etkilediği karşımıza çıkmaktadır. Hâliyle bilim ve teknoloji, ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyümelerine yönelik en önemli itici güç olarak kabul edilir. Gelişmiş ülkeler ise, uluslararası arenada birden fazla alanda lider olabilmenin ve özellikle iktisadi anlamda etkin rol almanın, etkili bir bilim ve teknoloji politikası ve araştırma imkânlarına sahip olmasıyla sağlanabileceğinin farkındadır (Kaynak, 2011: 151). Dolayısıyla da ülkeler bu imkânlar aracılığıyla teknolojiye ulaşmak, kullanmak ve geliştirmek ister. Bu nedenle son yıllarda “İnovasyon” ve “Ar-Ge” kavramları sık sık kullanılmaya başlanmıştır. Ar-Ge, yeni bir bilginin geliştirilmesiyle başlayarak (Öner, 2006: 6) yeni bir ürünün tasarımı ve bu ürünün üretim süreçlerinin geliştirilmesiyle birlikte işletmenin ihtiyacı olan; pazarlama, finansman ve iş gücünün temin edildiği yaratıcı çalışmaların bütünü olarak ifade edilmektedir (Tuncer, 2010: 18).

Ar-Ge ve inovasyon, ülkeler veya bölgeler için sürdürülebilirlik yönünden kalkınmanın sağlanmasında, toplumsal refahın hızla artırılmasında ve yaşam kalitesinin oldukça yükseltilerek bölgeler arasındaki farklılıkların olabildiğince en az seviyeye indirilmesinde önemli bir kavram olarak görünür. İnovasyon ayrıca yeni ürün ve fikirlere yönelik olarak mevcut potansiyel üzerinde ilerlemeler sağlamaktadır. Ar-Ge ve teknoloji faaliyetleriyle inovasyon bütünleşerek girişimcilere sektörel yönden yeni olanak ve fırsatlar dâhilinde bir ülkenin veya bölgenin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Porter, 1990: 22).

3. TEKNOKENTLER

Ülkelerin Ar-Ge yatırımları ve harcamaları teknolojik gelişmelerin sağlanabilmesi açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Çaltekin, 2014: 1). Bu sebeple çoğu ülke küresel ekonomi içinde yerlerini sağlamlaştırmak veya yeni bir konum elde etmek amacıyla teknolojik ilerlemeye katkı sağlayacak uygulamalara yönelmektedir. Teknokentler de, teknolojinin geliştirildiği bölgeler (Kayalidere, 2014: 88) olarak teknolojiye bağlı işletmelerin oluşumunda ve gelişiminde önemli bir role sahiptir. Üniversiteler ile ileri teknoloji, Ar-Ge merkezi veya enstitüsü kuruluşlarını bir araya getirerek bilimsel çalışmaların uygulanmasına olanak tanır. Teknokentler; yeni girişimlerin büyümesine ve ekonomik kalkınmanın geliştirilmesine yardımcı olan, sanayi ortaklıkları aracılığıyla üniversitenin araştırma ve geliştirmesini desteklemede rol alan, etkin çalışma koşulları ile verimliliğin artırılması ve uluslararası alanda rekabet gücünün yükseltilmesi amacıyla kurulan topluluklardır (Kızıldaş, 2006: 29).

Teknokentlerin amaçları, kurucularına ve teknokentlerin kuruluş politikalarına göre farklılıklar gösterir. Kamu yönetimi tarafından sağlanan bölgesel ekonomik kalkınmanın parçası olan teknokentler yeni iş olanakları yaratmayı amaçlarken; üniversiteler tarafından kurulan teknokentlerde, Ar-Ge çalışmalarına önem verilmektedir (Güney, 2010).

Ülkemizde teknokentlerle ilgili ilk ciddi ve bağımsız yasal düzenleme “26.06.2001 tarih ve 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu”nun yayımlanması ile başlamıştır. Bu kanunun yayımlanmasından bir yıl sonra da Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe konulup sistem tamamlanmıştır. Teknokentlerin bu girişimden sonra kurulup gelişmesi tamamlanmış ve bu tür kuruluşların sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bu bölgelerin büyümesi ve gelişmesi için altyapı ve üstyapı çalışmalarının yanında çeşitli vergisel teşviklere de ihtiyaç duyulmaktadır (Tuncer, 2010: 206).

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda Ar-Ge, yazılım ve tasarım faaliyetleri ile ilgili olarak önemli vergisel avantajlar yer almaktadır. Bunlar (4691 Sayılı Kanun Metni, 2001);

- Teknokentlere özel olarak uygulanmakta olan gelir ve kurumlar vergisi istisnası,
- Katma değer vergisi istisnası,
- Teknokentlerde çalışan personellere ödenen ücretlerdeki vergisel teşvikler,
- Damga vergisi ve harç istisnası.

Girişimciler, teknokentlerde yaptıkları yatırımlar ile teknolojik gelişme açısından ülke ekonomisine büyük katkı sağladığından dolayı teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet gösteren girişimcilere önemli ölçüde teşvikler sunulması gerekmektedir (Eren, 2011: 89). Buna göre 4691 sayılı Kanunun geçici 2. Maddesinin birinci paragrafı; “*bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesna tutulduğu*”nu belirtmiştir (4691 Sayılı Kanun Metni, 2001).

Bununla birlikte teknokentlerde görülen bazı teslim ve hizmetler KDV'den istisna tutulmuştur. Bu kurala uygun olarak; 3065 sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu’na 5035 sayılı Kanun’un 11. maddesiyle eklenen ve 01.01.2014 tarihinde itibaren yürürlüğe giren geçici 20. maddesinin (1) numaralı fıkrasında “*4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’na göre teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunan girişimcilerin kazançlarının gelir veya kurumlar vergisinden istisna bulunduğu süre içinde münhasıran bu bölgelerde ürettikleri ve*

sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetleri katma değer vergisinden müstesna” olduğu (Bezirci, 2012: 55) ve “Maliye Bakanlığı program ve lisans türleri itibariyle istisnadan yararlanılacak bedele ilişkin olarak asgari sınır belirlemeye, istisna uygulanacak yazılım programlarını tanımlamaya ve uygulamaya ilişkin usul ve esasları tespit etmeye yetkilidir.” hükmü yer almaktadır (Tan ve Erdem, 2010: 150, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 1984).

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun 01.01.2004 yılı geçici 2. maddesi hükmüne göre; *“Yönetici şirketlerin bu kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar ile bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır”*, şeklini almıştır. Daha sonra, 02.03.2011 tarih ve 6170 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2011) ile son halini alan geçici 2.madde hükmüne göre ise; *“Bölgede çalışan; Ar-Ge ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri, 31/12/2023 tarihine kadar her türlü vergiden müstesnadır. Muafiyet kapsamındaki destek personeli sayısı Ar-Ge personeli sayısının yüzde onunu aşamaz.”* şeklinde değiştirilmiştir. Kanun maddesinde *“her türlü vergiden”* ibaresine yer verilmiş olması nedeniyle *“yukarıda belirtilen kimselerin gelir vergisi dışında diğer vergilerden de; örneğin, damga vergisinde de istisna hükümlerinden yararlanması gerektiği”* düşünülmektedir. Yine kanun maddesinde *“bu istisnanın uygulanmasında yönetici şirket, ücreti gelir vergisi istisnasından yararlanan kişilerin bölgede fiilen çalışıp çalışmadığını”* denetler (Tan ve Erdem: 150, 6170 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2011).

Ar-Ge, yazılım ve tasarım faaliyetlerinin desteklenmesi ile ilgili teşviklerden faydalanılabilmesi için faaliyetin bölge içerisinde olması gerekmektedir. Fakat faaliyet konusu ne olursa olsun Kamu Gözetim Kurumu (KGK), bünyesinde bahsi geçen işletmelerin faaliyetlerini muhasebeleştirme işlemlerinde belirli standartlar çerçevesinde muhasebe işlemlerini uygulamayı zorunlu tutmuştur. 2014 yılında ise, TMS/TFRS Tam Set uygulamaları ile ilgili *“sadece Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşları (KAYİK)”* zorunlu tutmuştur. Karar metine göre; TMS/TFRS Tam Setin uygulama kapsamı; *“6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi işletmelerden, 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun düzenleme ve denetimine tabi işletmelerden, 3/6/2007*

tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile 28/3/2001 tarihli ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu kapsamında faaliyet göstermekte olan sigorta ve emeklilik şirketlerinden, Borsa İstanbul Piyasalarında faaliyet göstermesine izin verilen; yetkili müesseseler, kıymetli madenler aracı kurumları, kıymetli maden üretimi veya ticareti ile İştigal eden anonim şirketlerinden” oluşmaktadır. Fakat KGK, TMS/TFRS Tam Set uygulamayan işletmeler için MSUGT’ lerini yine KGK’nın 29/12/2014 tarihli ve 41 sayılı kararı uyarınca “Finansal Tablolarının Hazırlanmasında Uygulanacak İlave Hususlar” ile birlikte uygulayarak raporlama yapılmasını istemiştir.

KGK tarafından TMS/TFRS Tam Sete göre daha şeffaf ve anlaşılır olması, maliyet yükünün daha düşük olması, karşılaştırılabilir ve Avrupa Birliği direktifleriyle daha uyumlu olması BOBİ FRS’yi yayımlamıştır. Dolayısıyla BOBİ FRS’ yi tercih eden bağımsız denetime tâbi firmalar MSUGT’ye bağlı kalma sorumluluklarını ortadan kaldırmış, bu standardı tercih eden firmalar 01.01.2018 tarihinden itibaren standardı uygulamaya tercih hakkı kazanmıştır.

Standart BOBİ FRS’ yi uygulayacak işletmeler için 4. Maddesinde açıklama yapmış, bu açıklamaya göre “19/12/2012 tarihli ve 2012/4213 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar uyarınca bağımsız denetime tabi olup, 26/8/2014 tarihli ve 29100 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan Kurul Kararı kapsamında TMS/TFRS Tam Set uygulamayan işletmelerin finansal tablolarının hazırlanmasında BOBİ FRS’ yi uygulamasını zorunlu kılmıştır”. Bununla birlikte standart 5. Maddesinde “ BOBİ FRS’ yi uygulayan işletmeler için iki yıl geçmedikçe isteğe bağlı olarak TMS/TFRS Tam Seti” uygulayamayacaklarından; diğer taraftan “isteğe bağlı olarak TMS/TFRS Tam Seti uygulayan işletmelerin BOBİ FRS’ yi uygulayabilmeleri için en az iki yıl TMS/TFRS Tam Seti uygulamış olması” zorunluluğundan bahsetmiştir.

4. UYGULAMA

4.1. Uygulamanın Amacı

Teknokentlerde faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge faaliyetleri ile “4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (TGBK)” kapsamında tanınan istisna ve teşviklerin muhasebe kayıtlarını incelemek temel amacıyla yola çıkılan bu çalışmada, Isparta Göller Bölgesi Teknokenti’nde faaliyet gösteren bir firmanın Ar-Ge faaliyetleri incelenmiştir. Bu firmanın Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili kayıtları 4691 Sayılı kanun kapsamında MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’ ye göre karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

4.2. Uygulamanın Yöntemi

4691 sayılı kanun kapsamındaki istisna ve teşviklerin Ar-Ge faaliyetinde bulunan firmaların muhasebe kayıtlarında ne şekilde yer aldığını incelemek amacıyla Isparta Göller Bölgesi Teknokenti'nde Ar-Ge faaliyetinde bulunan bir firma ele alınmıştır. Araştırmaya konu olan firma, 4691 sayılı kanuna tabi ve MSUGT' ye göre muhasebe kayıtlarını yapan bir firmadır. TMS/TFRS Tam Set uygulama zorunluluğu bulunmayan ve de BOBİ FRS'yi kullanmayı tercih etmeyen bir firmadır. Firmanın mali müşavirinden elde edilen bilgiler, mizan ve mali tablolar doğrultusunda firmanın Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıtları, 4691 sayılı TGBK' da belirtilen istisna ve teşvikler kapsamında MSUGT'ye göre oluşturulmuştur. Bu kayıtlar, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS'ye uygun olarak da yapılmış; firmanın ilgili standartlara tâbi olması durumunda istisna ve teşvik kapsamında kayıtların nasıl şekilleneceği ortaya konulmuştur.

Ayrıca, 4691 sayılı kanun kapsamında “ *kurumlar vergisi, katma değer vergisi, damga vergisi ve sosyal güvenlik pirim istisnalarının*” gösterilmesi amacı ile firmanın Kurumlar Vergisi beyannamesi alınmıştır. Buna ilişkin olarak da firmanın faaliyet konusu ile ilgili yaptığı satışlarından elde ettiği kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi Beyannamesindeki istisnalar gösterilmiştir.

Sonuç olarak söz konusu firmanın istisna kapsamındaki Ar-Ge faaliyetlerinin muhasebe kayıtlarında nasıl izlendiğini, dönem sonunda oluşan kâr ve zararı nasıl tespit ettiğini ve bunun kurumlar vergisi matrahını nasıl etkilediğini, Ar-Ge personeli ücret istisnasının ve diğer istisnai durumların nasıl muhasebeleştirildiğini göstermek amacıyla firmadan alınan 2018 yılı kesin mizan, gelir tablosu, dönem sonu bilançosu, ücret bordrosu ve kurumlar vergisi beyannamesi temin edilerek incelenmiştir.

4.3. Hammadde Alımı Ve Kullanımına İlişkin Muhasebe İşlemleri

4.3.1. Hammadde Alımı

Firmanın araştırma ve geliştirme konusu yaptığı 1 No.lu proje, gıda sektörüne hitap eden bir ürünün araştırılması ve geliştirilmesi ile ilgilidir. Üzerinde çalışılan proje için hammadde temin etmek amacıyla A firmasından %18 KDV dâhil 236.000 TL, peşin olarak hammadde satın almıştır.

MSUGT' ye göre “işletmelerin üretiminde veya diğer faaliyetlerinde kullanmak üzere aldığı hammadde (ilk madde), yardımcı madde, işletme malzemesi, ambalaj malzemesi ve diğer malzemeler” 150 İlk Madde ve Malzeme hesabında izlenmektedir. Bu sebeple firmanın satın

almış olduğu hammadde 150 İlk Madde ve Malzeme hesabında ele alınmıştır. Bu konuda TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS uygulaması da aynı şekildedir. Bununla ilgili kayıt aşağıdaki gibidir.

150 İLK MADDE VE MALZEME HES.	200.000	
191 İND. KDV HESABI	36.000	
100 KASA HESABI		236.000
Peşin Hammadde Alımı		

Şekil 1. Peşin hammadde alımı

Peşin hammadde alımıyla ilgili olarak uygulamalar arası farklılık yokken, vadeli hammadde alımında farklı durumlar söz konusu olmaktadır.

Yukarıda verilen örnek, vadeli alım şeklinde değiştirildiğinde ve ödeme tarihinin bir sonraki ay olduğu varsayıldığında kayıt işlemi değişecektir. Vade sonunda firmaya bu hammadde alışından dolayı faiz gideri doğacak ve bu gider MSUGT' ye göre yapılacak olan kaydı değiştirmezken; TMS/TFRS Tam Set'e göre yapılan kaydı farklılaştıracaktır. İlgili faiz gideri borçlanma maliyeti olarak ele alınacaktır.

Konuyla ilgili TMS-23 Borçlanma Maliyetleri Standardı 1. Maddesinde “bir özellikli varlığın elde edilmesinde, inşası veya üretimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen borçlanma maliyetlerini bu varlığın maliyetinin bir parçası” olarak ele almıştır. Özellikli varlık ise standardın 5. maddesinde “ amaçlanan kullanıma veya satışa hazır duruma getirilebilmesi zorunlu olarak uzun bir süreyi gerektiren varlık” olarak tanımlanmıştır (TMS-23, 2015: 3).

Fakat söz konusu firmanın faaliyetinde bulunduğu varlığın kullanıma ve satışa hazır duruma gelebilmesi 1 yıldan daha kısa bir süreyi kapsadığından, bu varlık özellikli varlık kapsamında değerlendirilmeyecektir. Bu sebeple ilgili standardın 7. maddesine göre borçlanma maliyetleri, oluştukları dönemde etkin faiz yöntemine göre gider olarak kaydedilmektedir (TMS-23, 2015: 2). Borçlanma maliyetlerinin oluştukları dönemde gider olarak kaydedilmeleri, muhasebenin “Dönemsellik Kavramı” gereği, “780 Finansman Giderleri” ile mümkün olmaktadır.

Ancak BOBİ FRS ile TMS-23 Borçlanma Maliyeti Standardı, vade farkı noktasında ayrılmaktadır. BOBİ FRS'nin 14.9. maddesine göre “bir yıl veya daha kısa vadeli bir ödeme

karşılığında satın alınan maddi olmayan duran varlıklar, vade farkı ayrıştırılmaksızın, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülür.”

Dolayısıyla yukarıda ele alınan KDV dâhil 236.000 TL’ lik hammadde alımının 1 ay vadeli ve 1.000 TL vade farkı olarak yapıldığı varsayıldığında; vade farkı TMS/TFRS Tam Set’ e göre 780 Finansman Giderleri hesabına kaydedilecektir.

MSUGT’ ye ve BOBİ FRS’ ye göre ise peşin hammadde alımı ile vadeli hammadde alımı kaydı arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak daha önce belirtildiği üzere vade 1 yılın üzerinde olduğunda BOBİ FRS de TMS/TFRS Tam Set ile aynı noktada birleşmektedir. 1 aylık vadeli alımda değişen kayıt aşağıda gösterildiği gibidir:

150 İLK MADDE VE MALZEME	199.000	
HES.		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HES.	1.000	
191 İND. KDV HESABI	36.000	
100 KASA HESABI		236.000
Peşin Hammadde Alımı		

Şekil 2. Vadeli Hammadde Alımı

4.3.2. Hammaddelerin Araştırma Faaliyetlerinde Kullanımı

MSUGT Ar-Ge faaliyetleri için yapılan harcamaları muhasebeleştirirken araştırma safhası ve geliştirme safhası için, Ar-Ge işlemi gerçekleştirildiği anda bu faaliyet maliyetinin aktifleştirilebileceğine veya dönem gideri olarak muhasebeleştirilebileceğine olanak tanımıştır. Aktifleştirme tercih edildiğinde ilgili maliyet 263 Araştırma Ve Geliştirme Hesabı’nın borcuna, giderleştirme tercih edildiğinde ise 750 Araştırma Ve Geliştirme Gideri hesabının borcuna kaydedilmektedir. Çalışmaya konu firma da bu durumdan yola çıkarak ilgili gideri aktifleştirmiştir.

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardında Ar-Ge faaliyetleri için yapılan harcamaların ne şekilde değerlendirileceğinden bahsedilirken standardın 54.-57. maddelerinde araştırma ve geliştirme safhası ile ilgili faaliyetlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar ele alınmıştır. Standart, araştırma ve geliştirme giderlerini birbirinden ayırarak sadece geliştirme giderlerin aktifleştirilebileceğini belirtmektedir. Standardın 54. maddesine göre, “Araştırma

(veya işletme içi bir projenin araştırma safhası) harcamaları gerçekleştiğinde gider olarak muhasebeleştirilir.” Bu doğrultuda incelenen firmanın 1 no.lu proje için aldığı hammaddelerin araştırma safhası için kullanılacak kısmı MSUGT’ ye göre aktifleştirilirken TMS-38’ e göre gider yazılmalıdır.

Ayrıca BOBİ FRS de 15. maddesinde “bir maddi olmayan duran varlığın kayda alınıp alınmayacağına değerlendirilmesinde, ilgili varlığın oluşum sürecini araştırma safhası ve geliştirme safhası olarak ikiye” ayırmış, 16. maddesinde ise araştırma safhasında yapılan harcamaların aktifleştirilmeyip, gerçekleştiği anda gider olarak kâr veya zarara yansıtılmasından bahsetmiştir. Bu noktada BOBİ FRS, TMS- 38 Maddi Olmayan Duran Varlık Standardı ile benzerlik göstermektedir.

Firma “150 İlk Madde ve Malzeme” hesabında ele aldığı hammaddelerin 120.000 TL tutarını Ar-Ge faaliyetinin araştırma safhasında kullanmıştır. Bununla ilgili kayıt aşağıdaki gibidir

Tablo 1. Hammaddelerin Kullanımına İlişkin Yevmiye Kayıtları

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/TFRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBİ FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
<p>a) Aktifleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME 120.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 120.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 120.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 120.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 120.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 120.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>
<p>b) Giderleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 120.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 120.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>		

4.3.3. Hammaddelerin Geliştirme Safhasında Kullanımı

MSUGT işletmelerin geliştirme safhasında Ar-Ge faaliyeti ile ilgili yapılan muhasebe kayıtlarını başta benimsemiş oldukları yaklaşıma göre devam etmelerine olanak tanımıştır. Bu sebeple MSUGT’yi benimseyen işletmelerde Araştırma ve Geliştirme süreçlerinin ayrımı çok büyük bir önem taşımaz. Yani MSUGT açısından araştırma ile geliştirme sürecinin muhasebe kayıtlarında herhangi bir farkı yoktur.

Muhasebeleştirme işlemi TMS/TFRS Tam Set açısından değerlendirildiğinde yukarıda da bahsedildiği üzere, araştırma ile geliştirme safhalarının birbirinden ayrı ele alındığı görülmektedir. TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlık Standardı 58. Maddesinde geliştirme safhasında kullanılmak üzere hammadde alımıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Bu maddeye göre; “işletme içi yaratılan bir projenin geliştirme safhasında, bazı durumlarda işletmenin, bir maddi olmayan duran varlığı tespit edebileceğini ve ilgili varlığın gelecekte muhtemel ekonomik yararlar yaratacağını” gösterebildiğini söylemiştir. Bunun sebebi ise, “geliştirme safhasının araştırma safhasından daha ileri bir safha” olarak göstermesidir.

Muhasebeleştirme işlemi BOBİ FRS açısından değerlendirildiğinde ise standardın 14.17 nolu maddesinde belirtilen şartların tamamının karşılanması halinde geliştirme safhasında yapılan harcamaların maddi olmayan duran varlık olarak aktifleştirilebileceğinden bahsetmiştir. Bu maddenin şartları;

“a) Maddi olmayan duran varlığın kullanıma veya satışa hazır hale gelebilmesi için tamamlanmasının teknik olarak mümkün olması,

b) İşletmenin maddi olmayan duran varlığı tamamlama ve bu varlığı kullanma veya satma niyetinin bulunması,

c) İşletmenin maddi olmayan duran varlığı kullanma veya satma imkânının bulunması,

ç) Maddi olmayan duran varlığın muhtemel gelecek ekonomik faydayı nasıl sağlayacağını belirli olması. Ayrıca, maddi olmayan duran varlığın veya ürününün bir piyasasının olması ya da işletme bünyesinde kullanılmaya elverişli olması,

d) Geliştirme safhasını tamamlamak ve maddi olmayan duran varlığı kullanmak veya satmak için yeterli teknik, mali ve diğer kaynakların mevcut olması,

e) Geliştirme sürecinde maddi olmayan duran varlıkla ilgili yapılan harcamaların

Standart 14.18 nolu maddesinde “yukarıda belirtilen şartların sağlandığı tarihten itibaren katlanılan harcamaların işletmede oluşturulan maddi olmayan duran varlığın maliyetini oluşturacağını” belirtmiştir.

Uygulamaya konu olan firma geliştirme safhası için, daha önce satın almış olduğu hammaddelerin kalan 80.000 TL’lik kısmını geliştirme safhasında kullanmıştır. Aşağıda MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’ye göre geliştirme safhasındaki hammadde kullanımlarına ilişkin muhasebe kayıtları yapılmıştır.

Tablo 2. Geliştirme safhasında hammaddelerin kullanımına ilişkin yevmiye kayıtları

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/TFRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBİ FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
<p>a) Aktifleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME 80.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 80.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME 80.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 80.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME 80.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 80.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>
<p>b) Giderleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 80.000</p> <p>GİDERLERİ HESABI</p> <p>150 İLK MADDE VE MALZEME 80.000</p> <p>HESABI</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p>

4.4. Personel Ücretlerine İlişkin Muhasebe İşlemleri

Firmadan alınan bilgiler doğrultusunda 2018 dönemine ait firmada çalışan Ar-Ge personellerinin ücretiyle ilgili düzenlenen Ocak, Şubat ve Mart aylarına ait ücret bordrosu ve tahakkuk bilgilerine ulaşılarak söz konusu tahakkuk bilgilerine ilişkin muhasebe kayıtları yapılmıştır.

Çalışmada ele alınan firmada 3 personel çalışmakta olup bunlardan ikisi Ar-Ge faaliyetinde çalışmaktadır. Firmada Ar-Ge faaliyetinde çalışan 2 personelin brüt ücretleri 20.753,28 TL'dir. Bu tutar üzerinden 4.254,42 TL İşveren Sigorta Payı, 415,08 TL İşveren İşsizlik Sigortası, 35,70 TL SGK Primi Damga Vergisi hesaplanarak ilgili hesabının toplam tutarı 25.458,47 TL'dir.

Personele ödenecek net ücretler 335 Personele Borçlar hesabında ele alınıp bu tutar 17.640,25 TL olarak hesaplanmıştır. İstisna kapsamına dâhil edilen gelir ve damga vergisi 360 Ödenecek Vergi ve Fonlar hesabında 2.803,55 TL olarak hesaplanmış ve bu tutar 4691 sayılı kanun kapsamında muaf tutulmuştur. İşçi primum sigortaları 361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri hesabında ele alınmış, %5 oranında 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında sabit indirim olarak 1.037,66 TL, %7,75 oranında 4691 Sayılı Kanun kapsamında 1.608,38 TL sigorta indirimi hesaplanarak firma toplamda 2.646,06 TL'lik teşvik geliri almıştır.

Ücretin yevmiye kayıtları açısından üzerinde durulması gereken başka bir durum ise, firmada çalışan personelin damga vergisi ve sigorta istisnasından faydalanıp faydalanmadığıdır. Bununla ilgili ücret bordrosunda fazla mesai ücreti gösterilmemesi, kayıtlarda bu ayrıma tabi tutulmaması, çalışanların mesailerinin ne kadarını Ar-Ge faaliyetinde kullandığını belirsiz kılmaktadır. Bu durumda firma 4691 sayılı Kanun kapsamındaki sigorta desteğini, çalışan personelinin dönem gideri olarak kaydettiği tutar olan sigorta giderlerinden, gelir hesapları kullanarak mahsup etmektedir.

Yukarıda bahsedilen gelir vergisi, damga vergisi ve SSK işveren primum desteği 4691 sayılı TGBK kapsamında tek tek ele alınmış olup MSUGT' de bu istisnaların nasıl kaydedilmesi gerektiği açıklanmıştır. MSUGT'ye göre istisnalar yukarıdaki kayıtlar doğrultusundadır; *“sigorta primum desteği işletmenin faaliyet hasılatındaki düşüklüğü veya faaliyet zararını gidermek için, sermaye katkısı niteliğinde olmayan, mali yardımlar, devletin bazı malları vergi, resim, harç vb. yükümlülüklerden istisna etmesi yoluyla yaptığı yardımlar gibi hasılat kalemleri”* MSUGT' ye göre 602 Diğer Gelirler hesabında izlenmelidir.

Ayrıca TMS-20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı (TMS-20, 2005) 3. maddesinde devlet teşviklerini “*İşletmenin faaliyet konuları ile ilgili belirli koşulların geçmişte veya gelecekte yerine getirilmesi karşılığında işletmeye kaynak transferi şeklindeki devlet yardımlarıdır*” olarak tanımlamış olup (TMS-20 , 2005: 1) 29. maddesinde bu teşviklerin muhasebeleştirilmesiyle ilgili bilgi vermiştir. Bu maddeye (TMS-20 , 2005: 3) göre “*Gelire ilişkin teşvikler kâr veya zararın bir parçası olarak ayrı bir şekilde veya “Diğer Gelirler” genel başlığı altında, alternatif olarak da ilgili giderlerden düşülerek gösterilir*”.

MSUGT’ ye göre ve TMS-20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardına göre istisna pirim desteği kaydı aşağıdaki kayıtlarla uyumludur.

BOBİ FRS Devlet Teşviklerini 16. Bölümün 2. Maddesinde “*faaliyet konularıyla ilgili belirli şartların karşılanması durumunda, kaynak transferi şeklinde işletmelere yapılan devlet yardımları*” olarak tanımlamış 4. Maddesinde ise “*parasal veya parasal olmayan olarak ayırmayıp devlet yardımlarını kurumlar vergisi, yatırım indirimleri, hızlandırılmış amortisman uygulamaları ve indirimli vergi oranları*” olarak göstermiştir. Standarda göre “*işletmenin gelecekte herhangi bir performans şartını yerine getirmesini gerektirmeyen ya da performans şartını önceden yerine getirdiği teşvikler, alındıkları anda kâr veya zarara yansıtılır*” (md. 7). Bu firmanın aldığı teşvik performans şartına bağlı olmadığı için BOBİ FRS’ ye göre sigorta pirim desteği olan 2.646,06 TL’ yı 649 nolu Diğer Olağan Gelir ve Kârlar hesabında izlemek gerekir. Ar-Ge personeline ilişkin ücretlerin muhasebeleştirilmesi Araştırma ve Geliştirme aşamalarında farklılıklar gösterebilmektedir. Buna göre MSUGT açısından başta işletme tarafından belirlenen yaklaşım (aktifleştirme veya giderleştirme) kapsamında devam edecek olmasına rağmen TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’de değişiklikler olabilmektedir. Bu nedenle aşağıda araştırma ve geliştirme safhalarına göre muhasebe kayıtlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma safhasında personel giderlerine ilişkin yevmiye kayıtları

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/TFRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBİ FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
<p>a) Aktifleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 263.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 263.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 263.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 263.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>
<p>b) Giderleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>		

Tablo 4. Geliştirme safhasında personel giderlerine ilişkin yevmiye kayıtları

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/TFRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBİ FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
<p>c) Aktifleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>263 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 263.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 263.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 263.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 263.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>	<p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA-VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>
<p>d) Giderleştirme Tercih Edildiğinde</p> <p>-----/-----</p> <p>750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 25.458,47 GİDERLERİ HESABI 750.01.01 İşçi Ücret Gideri 20.753,28 750.01.02 İşveren Sigorta Payı 4.254,42 750.01.03 İşveren İşsizlik Sigortası 415,08 750.01.04 SGK Prim Bildirge Damga Vergisi 35,70 361 ÖDENECEK SOSYAL 2.803,55 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 361.01 5510 Sayılı Kanun İndirimi(%5) 1.037,66 361.02 4691 Sayılı Kanun İndirimi(%7,75) 1.608,38</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 17.640,25 361 ÖDENECEK SOSYAL 7.818,18 GÜVENLİK KESİNTİLERİ 602 DİĞER GELİRLER 2.646,06</p> <p>-----/-----</p>		

4.5. Satışlara İlişkin Muhasebe İşlemleri

Firmanın 1 no.lu proje kapsamında ürettiği mamul yurtiçine ve yurtdışına peşin satılmıştır. Yurtiçi satışlarının 185.272,00 TL'lik kısmını 600 Yurtiçi Satışlar hesabında ve yurtdışı satışlarının 205.752,00 TL'lik kısmını ise 601 Yurtdışı Satışlar hesabında izlemiştir. Firmanın çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilen 4691 sayılı kanun kapsamındaki KDV istisnasından faydalanmasından dolayı yurtiçi ve yurtdışı satışlarından KDV hesaplanmamıştır. Büyük defter kayıtları incelendiğinde işletmenin dönem sonunda 185.272,00 TL'si yurtiçi, 205.752,00 TL'si yurtdışı olmak üzere toplam satışları 391.024,00 TL'dir.

102 BANKALAR	391.024,00	
102.01 Yurtiçi Satışlar 185.272,00		
102.02 Yurtdışı Satışlar 205.752,00		
600 YURTIÇİ SATIŞLAR		185.272,00
601 YURTDIŞI SATIŞLAR		205.752,00

Şekil 3. Satışların kaydı

TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS'ye göre satış kaydı farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla kayıt tekrarlanmamıştır.

4.6. Kurumlar Vergisi

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanuna (5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 2006) göre söz konusu firma için 2018 yılı Kurumlar Vergisi matrahına aşağıdaki şekilde ulaşılması gerekmektedir.

“ Ticari Bilanço Kârı(A) ”	68.035,07 TL”
“ Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler(B) ”	0,00 TL”
“Zarar Olsa Dahi İndirilecek İstisna ve İndirimler(C)”	68.035,07 TL”
“4691 Kazanç İstisnası”	(68.035,07 TL)”
“ Kâr ve İlaveler Toplamı(A+B) ”	68.035,07 TL”
“ Cari Yıla Ait Zarar, İstisna ve İndirimler Toplamı(C) ”	68.035,07 TL”

“Kâr(D)=[(A+B)-C]	0,00 TL”
“Dönem Safi Kurum Kazancı (Mali Kâr)(D)	0,00TL”
“Kurumlar Vergisi Matrahı(D)	0 ,00TL”
“Hesaplanan Kurumlar Vergisi (E)=(D* %22)	(0,00)TL”

İşletmelerin kurumlar vergisi matrahının hesaplanabilmesi için safi kazancın hesaplanması gerekir. Bu sebeple ele alınan firma için 2018 yılı vergi öncesi bilanço kârı hesaplanmış olup bu tutar 68.035,07 TL’dir. Söz konusu kâr için firma 2018 yılı faaliyeti sonucu elde etmiş olduğu ticari bilanço kârı olan 68.035,07 TL’yi kurumlar vergisi beyannamesinin “ indirilecek istisna ve indirimler ” bölümünde Ar-Ge istisna kısmına yazılarak firma kurumlar vergisinden muaf olarak beyannamesini 25 Nisan 2019 tarihinde vermiştir. Firmanın 4691 Sayılı TGBK kapsamında sağlanan kurumlar vergisi istisnasından faydalanmamış olması durumunda ödeyeceği kurumlar vergisi 14.967,72 TL tutarına olacaktı. Kurumlar vergisi firma 4691 Sayılı TGBK kapsamında sağlanan istisna ve teşviklerden faydalandığından dolayı beyannamede 0,00 TL tutarında gösterilmektedir Fakat firma her ne kadar kurumlar vergisinden istisna olsa dâhi MSUGT uyarınca ticari bilanço kârının %22 oranında 14.967,72 TL tutarında vergi karşılığı ayırmak zorundadır. Bunun sonucunda oluşan firmanın bilançosunda belirtilen vergi sonrası net kârı 53.067,35 TL olarak hesaplandığı görülmüştür.

4.7. Amortisman Giderlerinin Muhasebeleştirilmesi

Firma tamamen Ar-Ge faaliyeti gösterdiğinden dolayı firmaya alınan ortak varlıklar da Ar-Ge faaliyeti olarak değerlendirilip 268 Birikmiş Amortismanlar hesaplarında kayıtları yapılmıştır. MSUGT’ ye göre bu hesap “Maddi olmayan duran varlık bedellerinin, kullanılacakları süre içerisinde yok edilebilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır” şeklinde tanımlanıp işleyişi ise “ Ayrılan amortismanlar, ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak; kullanım hakkı sona erenler ya da elden çıkarılanlar hesaba borç, ilgili varlık hesabına alacak kaydedilir” şeklinde açıklanmaktadır (26.12.1992 tarihli ve 21447 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği).

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlık Standardının 89. maddesine göre “bir maddi olmayan duran varlığın muhasebeleştirilmesinde yararlı ömrü dikkate almaktadır. Sınırlı bir yararlı ömre sahip bir maddi olmayan duran varlık itfaya tabi iken, sınırsız yararlı ömürlü bir maddi olmayan duran varlık itfaya tabi olmamaktadır” (TMS-38: 16).

BOBİ FRS 14.22 de “ faydalı ömrü sınırlı olan maddi olmayan duran varlıklar için itfa payı ayrılması zorunlu” tutmuştur. İtfaya tâbi tutar BOBİ FRS 14.23’te açıklanmış buna göre “maddi olmayan duran varlığın maliyet bedelinden kalıntı değerin indirilmesi suretiyle” belirlenmektedir. 14.25’e göre ise “itfa işlemine, varlık kullanıma hazır olduğunda başlanır” ilgili “varlıklar için kullanılan gün esasına göre kıst amortisman hesaplanır”.

TMS-38 ile BOBİ FRS’de faydalı ömrün belirlenmesinde farklılık görülmektedir. TMS-38’ e göre faydalı ömrü belli olmayan bir varlık için değer düşüklüğü testi uygulanmaktadır. Fakat BOBİ FRS’nin 14.33. maddesine göre ise bu gibi durumdaki varlığın itfası “5 yıldan az 10 yıldan çok” olmayacak şekilde ilgili işletme tarafından belirlenen süre içerisinde itfa edilebilecektir.

Çalışmada ele alınan firma için varlığın 5 yıl içerisinde itfa edilmesine karar verilmiştir. MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’ ye göre maddi olmayan duran varlığın büyük defter kayıtları incelendiğinde 268 no.lu hesabın alacak kalanının 67.638,148 TL olduğu görülmektedir. Firmanın 2018 yılı dönem sonu maddi olmayan duran varlığın amortisman kaydı MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS açısından farklı ve aşağıdaki şekilde olmaktadır. Amortisman rakamlarındaki farklılık, amortisman hesaplanan varlığın defter değerinin MSUGT ve standartlarda üst kısımlarda anlatıldığı şekilde farklı hesaplanmasındandır.

MAKÜ-BİFD 3(2), 192-221, 2020

Tablo 5. Maddi olmayan duran varlıkların amortismanının muhasebeleştirilmesine ilişkin yevmiye kayıt

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBİ FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
----- / ----- 750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 67.638,148 GİDERLERİ HESABI 268 BİRİKMİŞ 67.238,148 AMORTİSMANLAR 1 Nolu Proje İçin Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----	----- / ----- 750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 67.238,148 GİDERLERİ HESABI 268 BİRİKMİŞ 67.238,148 AMORTİSMANLAR 1 Nolu Proje İçin Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----	----- / ----- 750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 67.638,148 GİDERLERİ HESABI 268 BİRİKMİŞ 67.238,148 AMORTİSMANLAR 1 Nolu Proje İçin Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----

Firma Ar-Ge faaliyetinde kullanılmak üzere almış olduğu maddi duran varlıkların amortisman kaydını 257 Birikmiş Amortismanlar hesabında muhasebeleştirmiştir. MSUGT' ye göre bu hesap “Maddi duran varlık bedellerinin, kullanılacakları süre içerisinde hesaben yok edilebilmesini sağlamak amacıyla kullanılan pasif karakterli hesaptır. Ayrılan amortismanlar ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak kaydedilir, satılan, devredilen, kullanma yeteneğini kaybedenler ise birikmiş amortismanlar hesabına borç kaydedilir, ilgili varlık hesabına da alacak kaydedilir”.

TMS-16 Maddi Duran Varlık Standardı amortismanına tabi tutarı “*bir varlığın maliyetinden veya maliyet yerine geçen diğer tutarlardan kalıntı değerinin düşülmesiyle bulunan tutar*” olarak amortismanı ise; “*bir varlığın amortismanına tabi tutarının, yararlı ömür süresince sistematik olarak dağıtılması*” şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla işletmeler ilgili standardın madde hükümlerine göre ellerinde bulundurdukları maddi duran varlıkları amortismanına tabi tutmaktadırlar. Buna göre “bir varlığın amortismanına tabi tutarı yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılır” (md.50).

Standart madde 57 de “bir varlığın yararlı ömrünü işletmenin varlıktan beklediği faydaya göre” belirlediğini söylemiştir. “İşletmenin varlık yönetimi politikası, varlıkların belirli bir süre ya da gelecekteki ekonomik yararlarının belirli oranda tüketilmesinden sonra elden çıkarılmasını gerektirebilir. Bu nedenle, bir varlığın yararlı ömrü ekonomik hizmet süresinden kısa olabilir ve yararlı ömrünün tahmini, işletmenin benzer varlıklara ilişkin tecrübelerine dayanan bir takdir meselesidir” (md.57).

Standart ayrıca madde 62 de “işletmeler için bir varlığın amortismanına tabi tutarının yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılabilmeleri için çeşitli amortisman yöntemlerini” kullanabileceğinden bahsetmiştir. “Bu yöntemler doğrusal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi, ve üretim miktarı yöntemlerini içerir. Doğrusal amortisman yönteminde, varlığın kalıntı değeri değişmediği sürece, amortisman gideri yararlı ömrü boyunca sabittir. Azalan bakiyeler yönteminde, amortisman gideri yararlı ömür boyunca azalmaktadır. Üretim miktarı yönteminde beklenen kullanım ya da üretim miktarı üzerinden amortisman ayrılmaktadır. İşletme, varlığın gelecekteki ekonomik yararlarının beklenen tüketim biçimini en çok yansıtan yöntemi seçmektedirler. Seçilen yöntem gelecekteki ekonomik yararların beklenen tüketim biçiminde bir değişiklik olmadıkça dönemden döneme tutarlı olarak uygulanmaktadır” (md. 62).

Ayrıca BOBİ FRS Maddi Duran Varlık için 12. Bölümün 21. Maddesinde amortisman ayrılmasını zorunlu tutmuştur. Buna göre amortisman tâbi tutar, “maddi duran varlığın maliyet bedelinden kalıntı değerinin indirilmesiyle” belirlenmektedir (md. 24). BOBİ FRS de yukarıda ele alınan TMS-16 nın temel noktalarını ele alarak maddelerini ifade etmiştir. Maddi duran varlığın amortisman tâbi tutarı 25. Maddeye göre faydalı ömrü süresince sistematik bir şekilde dağıtılmaktadır. Standarda göre faydalı ömür, “*bir varlığın işletme tarafından beklenen kullanım süresini ya da işletme tarafından ilgili varlıktan elde edilmesi beklenen üretim veya kullanım miktarını ifade etmektedir*”. “Faydalı ömür işletme tarafından gerçekçi tahminlere dayanılarak belirlenmektedir” (BOBİ FRS, 2017: 86). “Maddi duran varlığın amortisman işlemine, varlığın kullanıma hazır olduğu anda başlanır ve varlığın finansal tablo dışı bırakılmasıyla son verilir. Dolayısıyla dönem içerisinde kullanıma alınan varlıklar için kullanılan gün esasına göre kıst amortisman hesaplanır” (md. 26).

Firma araştırma safhasında püskürtmeli kurutucu almış olup bu makine veya teçhizatın 42.000 TL’lik amortisman itfa payını MSUGT’ye göre muhasebeleştirmiştir. Yukarıdaki maddeler de göz önünde bulundurulduğunda TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’ na göre yapılması gereken kayıt aşağıdaki şekilde olmaktadır.

Tablo 6. Maddi duran varlıkların amortismanlarına ilişkin yevmiye kayıtları

MSUGT'ye Göre Yevmiye Kayıtları	Tam Set TMS/TFRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları	BOBI FRS'ye Göre Yevmiye Kayıtları
----- / ----- 750 ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME 42.000 GİDERLERİ HESABI 750.03 Amortisman Gideri 42.000 257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 42.000 257.253.01 Püskürtmeli Kurutucu 42.000 Ortak Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----	----- / ----- 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 42.000 730.03 Amortisman Gideri 42.000 257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 42.000 257.253.01 Püskürtmeli Kurutucu 42.000 Ortak Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----	----- / ----- 730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ 42.000 750.03 Amortisman Gideri 42.000 257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 42.000 257.253.01 Püskürtmeli Kurutucu 42.000 Ortak Giderlerin Amortismanının Giderleştirilmesi ----- / -----

4.8. Bağış ve Desteklerin Muhasebeleştirilmesi

Söz konusu firma 2018 yılında Ar-Ge faaliyetleri kapsamında 150.000 TL KOSGEB desteği almış ve bu geliri MSUGT kapsamında 602 numaralı Diğer Gelirler hesabında muhasebeleştirmiştir.

Çalışmanın işçi ücretlerine ilişkin muhasebe kaydı kısmında belirtildiği üzere TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardında gelire ilişkin teşviklerin “diğer gelirler” başlığı altında gösterilebileceğinden bahsedildiği açıklanmıştır. Bu durumda yukarıdaki 150.000 TL’ lik KOSGEB desteği 602 numaralı Diğer Gelirler hesabında izlenmelidir.

Yine yukarıda işçiliğin muhasebe kaydı kısmında açıklandığı gibi buradaki 150.000 TL’ lik desteğin de BOBİ FRS’ na göre 649 Diğer Olağan gelir ve Kârlar hesabında izlenmesi uygundur. MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS’ye göre yapılması gereken kayıt aşağıda verilmiştir.

102 BANKALAR	150.000	
102.01 Ziraat Bankası 150.000		
602 DİĞER GELİRLER		150.000
602.01 KOSGEB Gelirleri 150.000		

Şekil 4. Bağış ve desteklerin muhasebeleştirilmesi

4.9. Proje Sonuç Değerlendirilmesi

Söz konusu firma Ar-Ge faaliyeti süresince gerek kullanmış olduğu sabit kıymetler gerekse yönetsel faaliyetler için yapmış olduğu giderlerin tamamı firma tamamen Ar-Ge firması olduğu için Ar-Ge faaliyetleri kapsamında değerlendirilmiş olup muhasebe kayıtları da bu doğrultuda yapılmıştır. Firmanın temin etmiş olduğu sabit değer ve gider kalemleri içerisinde kullanılmayan sabit değer ve diğer gider kalemleri firma bilançosunun aktif kısmında yer almaktadır. Firma projesini tamamlamış olup 513.419,97 TL değerinde Ar-Ge faaliyet kıymetinin 102.683,99 TL’lik kısmını kullanmış kalan kısmını da daha sonra gerçekleştireceği proje faaliyetlerinde kullanmak üzere 263 Araştırma ve Geliştirme Giderleri hesabının aktifinde bekletmiştir.

5. SONUÇ

İnovasyon yaratıcı bir fikri, katma değer yaratabilir ve pazarlanabilir bir ürün seviyesine getirme sürecidir. İnovasyon, katma değer yaratması bakımından, ekonomik büyümenin kilit

unsurlarından biridir. Gelişmekte olan ülkeler diğer ülkelere göre ekonomik alanda avantaj sağlaması açısından bilim ve teknoloji üretmek hatta ürettiği teknolojiyi ihraç etmek zorundadırlar. Bu sebeple inovasyon bir ülkenin bilim ve teknolojiyi üretmesi ve ürettiği teknolojiyi ihraç eden bir ülke konumuna gelebilmesi için etkin bir rol oynamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için bilim ve teknolojiyi üretmek devlet tarafından sağlanan teknoloji politikaları ile geliştirilebilmektedir. Bu sebeple bilim ve Ar-Ge' ye önem verilmesi ve bu konuda önemli yatırımlar yapılması gerekmektedir. Bilim ve Ar-Ge kapsamında teknolojilerin geliştirilmesi açısından teknoloji geliştirme bölgelerine (teknokentler) ihtiyaç duyulmaktadır.

Fakat ülkemiz açısından Ar-Ge faaliyetlerinin büyük maliyetlere sahip olması ve bu faaliyetlerin başarısızlık riskinin yüksek olması nedeniyle birçok firma Ar-Ge faaliyetini gerçekleştirmekten kaçınmaktadır. Bu sebeple devlet teknokentlerde Ar-Ge faaliyeti gerçekleştirmek isteyen firmalara yönelik faaliyetlerini özendirme çabası amacıyla çeşitli istisna ve teşvikler sunarak bu firmaların faaliyetlerini gerçekleştirmek için katkı sağlamaktadır. Bu noktada ülkemizde teknokentlerde Ar-Ge faaliyetlerinin daha rahat ve daha rekabetçi bir ortamda gerçekleşebilmesi için 26.06.2001 tarihli 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kurulmuştur.

Bu süreçte teknokentlerde gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin başarısızlık riskinin oluşması, Ar-Ge faaliyetlerinin uzun sürmesi ve maliyetlerinin oldukça yüksek olması bu faaliyetlerin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği sorununu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca 4691 sayılı kanunda sayılan istisna ve teşviklerin de nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği de tartışma konusu oluşturmuştur.

Ülkemizde genel kabul görmüş muhasebeleştirme işlemlerinde yaygın olarak MSUGT kullanılmaktadır. TMS/TFRS Tam Set'de Ar-Ge faaliyetleri sonucunda oluşan maliyetlerin ne şekilde muhasebeleştirileceği konusunda oldukça ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır. Fakat TMS/TFRS Tam Set'in uygulama kapsamı 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi işletmelerden oluşmaktadır. Ayrıca aynı maliyetlerin muhasebeleştirilmesinde BOBİ FRS de düzenlemeler yer almaktadır. Bu standardı ise bağımsız denetime tâbi olup TMS/TFRS Tam Set uygulamayan büyük ve orta boy işletmeler uygulayabilmektedir.

Ülkemizde yaşanan bu tür sorunlardan dolayı bu çalışmada teknokentlerde faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge faaliyetleri ile 4691 Sayılı kanun kapsamında tanınan istisna ve teşviklerin muhasebe kayıtlarını incelemek ve bu kayıtları MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve

BOBİ FRS kapsamında karşılaştırmalı olarak gösterebilmek amacıyla Isparta Göller Bölgesi Teknokenti' nde faaliyet gösteren bir firma üzerinde araştırma yapılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda proje kapsamında katlanılan maliyetlerin MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS'ye göre muhasebeleştirilmesinde kullanılan hesapların değiştiğine rastlanmıştır. TMS/TFRS Tam Set ile BOBİ FRS arasında Ar-Ge maliyetlerinin muhasebeleştirilmesi benzerlik göstermektedir. TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı proje aşamasını araştırma safhası ve geliştirme safhası olarak ikiye ayırmış, projenin geliştirme safhasında projeye ilgili katlanılan maliyetlerin aktifleştirileceği konusunda BOBİ FRS ile uyumludur. Fakat MSUGT' ye göre proje başlamadan önce katlanılan maliyetler aktifleştirilebilecektir. Bu durumda maliyetlerin aktifleştirilebileceği konusunda MSUGT, TMS/TFRS Tam Set ve BOBİ FRS ile farklılaşmaktadır.

KAYNAKÇA

Aleinikoff, T. A. (2014, July 19). Innovation-what, why and how for a un organisation. *Oxford*, 8.

Bezirci, M. (2012). *Ar-Ge Teşvikleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Biçkes, D. M. (2011). *Örgütsel öğrenme, inovasyon ve firma performansı arasındaki ilişkiler: İnovasyonun aracılık etkisine yönelik büyük ölçekli işletmelerde bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

BOBİ FRS. (2017, Temmuz 29). *Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı(56)*. 30138 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete.

Bulut, Ç., & Arbak, H. (2012). İnovasyon, direnç ve iletişim; kavramsal bir tartışma. (S. Karaata, Dü.) *Yenilik, Yenileşim, İnovasyon Dünyasına Bir Yolculuk*, 5-19.

Çaltekin, M. (2014, Nisan 6). *Teknoloji geliştirme bölgelerinde vergi ve sosyal güvenlik uygulamaları*. Erişim Tarihi: Mart 1, 2020: http://www.pkfistanbul.com/download/TGB_Vergi_Uygulama.pdf

Drucker, P. F. (1984). Innovation and entrepreneurship. *Wall Street Journal*.

Elçi, Ş. (2007). *İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı* (2 b.). Tecnopolisgrup..

Eren, M. (2011). *Türkiye'nin Teknolojik Gelişmesinde Teknoparklar ve Ar-Ge Desteği*. İstanbul.

Gazete, R. (2011, 03 02). Kanun, 6170 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair. (27872).

Güney, Z. (2010, Mart 10). *Teknoparklar ve teknokentler..-Araştırma-*. Erişim Tarihi: Mart 1, 2020:http://www.ziyaguney.com/index.php?option=com_content&view=article&id=797:teknoparklar-aratrma-&catid=54:aratrma-ve-raporlar&Itemid=220

IMF. (2011). *Global Trade Liberalization and the Developing Countries*.

- Kayalidere, G. (2014). Türkiye'nin teknoloji politikalarında teknoparkların önemi ve teknoparklara yönelik vergi avantajları. *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, I(1)*.
- Kaynak, S. (2011). Avrupa Birliği yolunda bilim ve teknoloji bağlamında Türkiye'nin AB-27 ülkeleri karşısındaki mevcut durumu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, VI(2)*.
- Kızıltaş, M. İ. (2006). *The dilemma of flexibility in the spatial development of science parks the case of metu-technopolis*. A Thesis Submitted to The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University.
- OECD. (2005). *Guidelines For Collecting End Interpreting Innovation Data, Oslo Manuel* (Third Edition b.). Paris: OECD.
- Öner, M. A. (2006). *Ar-Ge Yönetimi* (1. b.). Boğaziçi Üniversitesi.
- Porter, M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Macmillian.
- Rogers, E. M. (1971). *Diffusion of Innovation* (Third Edition b.). New York.
- Rosenfeld, R. M. (2012). Innovation. *Otolaryngology- Head and Neck Surgery* 146(1), 1.
- Tan, M., & Erdem, T. (2010). *Türkiye'de Ar-Ge Teşvikleri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- TMS-20 . (2005, Kasım 1). *Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması Standardı*. 25983 sayılı Resmi Gazete.
- TMS-23 . (2015, Kasım 9). *Borçlanma Maliyetleri Standardı*. 25988 Sayılı Resmi Gazete.
- TMS-38. (tarih yok). Erişim Tarihi: Mart 5, 2020:<http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS38.pdf>
- Tuncer, S. (2010). *Türkiye'de Ar-Ge Teşvikleri ve Uygulaması*. Yaklaşım Yayıncılık.
- 26.12.1992 tarihli ve 21447 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği. (tarih yok).
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu. (1984, 11 2). *24(18563)*, 47. Resmi Gazete.
- 4691 Sayılı Kanun Metni. (2001, Temmuz 6). 24454 Sayılı Resmi Gazete.
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. (2006, Haziran 21). 26205 Sayılı Resmi Gazete.
- 6170 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2011, Mart 2).

Akademisyenlerde Örgütsel Öğrenme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışının İş Tatmini Üzerindeki Etkileri¹

Ebru TEKİN², Şükran SİRKINTIOĞLU YILDIRIM^{3*}

Geliş Tarihi/Received: 19.10.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 28.10.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Günümüzde işletmeler varlıklarını sürdürebilmek için öğrenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Örgütsel öğrenmenin varlığı öğrenilen bilgilerin o işle ilgili olmasına ve uygulanabilir olmasına bağlıdır. Ayrıca işletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından önemli bir diğer kavram örgütsel vatandaşlık davranışıdır. Bireylerin çalışma ortamında bildiklerini paylaşması, birbirlerine yardımcı olmaları iş tatmini açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç çerçevesinde 256 akademisyene anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen veriler regresyon analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutlarının iş tatmini üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu kapsamda örgütsel öğrenmenin deneyim boyutunun iş tatmini üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca örgütsel vatandaşlık davranışının centilmenlik ve sivil erdem boyutlarının iş tatmini üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Öğrenme, Örgütsel Öğrenme, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini.

¹ Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Şükran SİRKINTIOĞLU YILDIRIM danışmanlığında Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen "Örgütsel Öğrenme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışının İş Tatmini Üzerindeki Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Bilim Uzmanı, Orcid No: 0000-0002-7282-4477

³ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Orcid No: 0000-0002-3578-4074

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: ssirkintioglu@kastamonu.edu.tr

The Effect of Organizational Learning and Organizational Citizenship Behavior on Job Satisfaction

ABSTRACT

Today, businesses need to learn in order to survive. The existence of organizational learning depends on whether the information learned is relevant and applicable to the job. In addition, another important concept for businesses to survive is organizational citizenship behavior. It is important for individuals to share what they know in the work environment and to help each other in terms of job satisfaction. The main purpose of the study is to examine the effect of organizational learning and organizational citizenship behavior on job satisfaction. For this purpose, a questionnaire was applied to 256 academicians. The data obtained were tested by regression analysis. As a result of the analysis, it was seen that the sub-dimensions of organizational learning and organizational citizenship behavior were effective on job satisfaction. In this context, it has been observed that the experience dimension of organizational learning has a significant positive effect on job satisfaction. In addition, a significant positive effect of the dimensions of gentleman's and civic virtue of organizational citizenship behavior on job satisfaction was determined.

Keywords: Learning, Organizational Learning, Organizational Citizenship Behavior, Job Satisfaction.

1. GİRİŞ

Günümüzde Farklı yönlerden incelenebilen öğrenme kavramı, canlı varlıkları diğer varlıklardan ayırmada etken olmakla birlikte özellikle insanlar için varlıklarını devam ettirebilmeleri adına oldukça önemli bir özelliktir. İnsanlar, öğrenme sayesinde hiçbir bilgileri yokken yaşamını sürdürecekt bilgi ve tecrübeyi elde ederek varlığını idame ettirmeye çalışır (Demirel ve Tohum, 2018). Tüm sektörlerde, rekabette öncü olabilmenin yolu yeniliklere ayak uydurmak, değişen teknolojiyi örgüte adapte etmek ve en önemlisi çalışanlarını yeni gelişimlere yanıt verebilecek derecede geliştirmektir. Bu da örgütsel öğrenmeyle mümkün olmaktadır. Örgütsel öğrenme sayesinde örgütler geliştirmekte ve çalışanlar birbirlerinden öğrendikleri sayesinde daha etkili hale gelmektedir. Örgütlerin başarılı olabilmelerinde önemli olan bir diğer nokta, işinden ve iş yaşamının kalitesinden tatmin olan çalışanlar da büyük önem taşımaktadır. Çalışanların işe yönelik tatmin düzeylerinin yüksek olması durumunda performansları ve verimlilikleri de artacaktır (Özer, 2013).

Örgütler açısından önemli olan bir diğer kavram, örgütsel vatandaşlık davranışı olarak bilinen biçimsel rol davranışlarının dışında gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilen davranışlardır. Örneğin, hırsızlık gibi olumsuz durumlarda diğerine haber verme, aşırı iş yükü ile uğraşan çalışana yardım etme gibi davranışlar çalışanın örgütü sahiplenmesi açısından önemlidir ve örgütte huzurlu bir iş ortamı yaratır. İşine karşı olumlu duygular besleyen bireyin, tatmin düzeyi yüksek olacaktır. İşinden tatmin olan bireyde, örgütsel vatandaşlık davranışının da yüksek olduğu görülmektedir (Kaymakçı, 2013).

Buradan hareketle yapılan çalışma Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesinde bulunan akademisyenlerin örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının iş tatmini üzerindeki etkisini görmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde giriş bölümünü takiben araştırmanın kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. Daha sonra araştırmanın kapsamını ve örneklemini, kullanılan ölçekleri, ölçüm yöntemlerini ve verilerin analizlerini içeren araştırma metodolojisine yer verilmiştir. En son verilerin analizinden yola çıkarak ulaşılan bulgular ışığında sonuç bölümü sunulularak çalışma sonlandırılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Örgütsel Öğrenme

Örgütler, açık sistem ve canlı birer organizma şeklinde ele alınmaktadır. Örgütler de bütün canlı organizmalar gibi mevcudiyetlerini devam ettirmek, bütün paydaşlarına kalifiye hizmetlerde bulunmak ve entropiyle başa çıkabilmek için çevrelerinde oluşan değişimlere adapte olmak, kendilerini yetkinleştirmek ve devamlı olarak öğrenmek zorundadırlar. Modern anlayışta, bireyler gibi örgütlerin de öğrenmeleri, topladıkları bilgileri örgütle paylaşmaları ve aktarmaları, ihtiyaç olduğunda tekrar kullanmaları düşünülmektedir (Alanoğlu, 2014). Öğrenme, “istenilen duruma gelinebilmesi için ömür boyu devam eden bir bilgi edinme süreci” şeklinde açıklanmaktadır. Öğrenilenlerin işle ilgili olması, uygulanmaya elverişli olması ve bir geri dönüşümünün olması durumunda öğrenme, örgütsel öğrenme olarak tanımlanmaktadır (Barutçugil, 2004).

İlk olarak Cyert ve March (1963) tarafından ortaya atılan örgütsel öğrenme terimi, örgütün problem giderme ve iş gerçekleştirme kapasitesinin kuvvetlendirilmesi ve örgütün çevreye adapte olma süreci şeklinde açıklanmıştır (Öncül, 1999). Örgütsel öğrenme, iş dünyasında 1970’li yıllarda ele alınmış ve Argyris tarafından, yanlışların tespit edilmesi ve doğrulanması süreci biçiminde tanımlanmıştır. Çalışanların gelişmelerinin sağlanabilmesi ve

örgüt çıkarlarının uygulanabilmesi bakımından öğrenmenin önemi gittikçe artmaktadır. Ancak bireysel öğrenme olmadan örgütsel öğrenme tam anlamıyla gerçekleşmemektedir. Bu yüzden çalışanlar, ekip ruhuyla hareket etmeli ve işbirliği içerisinde öğrenme sonuçlarını birbirleriyle paylaşmalıdır. Bunu gerçekleştirmenin yolu, örgüt içi iletişimi canlı tutmaktır (Aksoytürk, 2008). Öğrenmenin organizasyona kattığı değer bununla da kalmamaktadır. Sonuçta işletmeler oluşturdıkları mal ve hizmetlerle, odaklandığı kitleler ve hâkim oldukları pazarlarla önemli duruma gelmektedir. Tüm bunları başarmanın yolu ise çevreyle uyumlu olmak ve çevreye duyarlı olmaktan geçer. Çevredeki değişim ise hızlı bir öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Örgütsel öğrenmenin beş tane alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar: deneyim, risk alma, dış çevre ile etkileşim, iletişim ve katılımcı karar vermedir.

Deneyim: Organizasyonun önerilere ve yeni düşüncelere ne dereceye kadar açık olduğu manasına gelen deneyim, farklı yöntemlerin olası kullanımına dayanan, sorunlara yenilikçi çözüm arayışını içermektedir (Nevis, Dibella, ve Gould, 1995). Deneyim, örgütsel öğrenme literatüründe en çok kabul gören boyut olup genel itibariyle, örgütte çalışanlar tarafından yeni fikirleri deneme isteği olarak tanımlanmaktadır. İşlerin nasıl yürüdüğünü merak etme, iş süreçlerinde değişiklik yapma gibi anlamları da mevcuttur (Chiva ve Alegre, 2008).

Risk Alma: Risk alma, belirsizlik, belirsiz durumlara ve hatalara karşı tolerans anlamlarına gelmektedir (Chiva ve Alegre, 2008). Her ne kadar sıfır hata, maliyetleri minimuma indirme gibi kavramlar karşımıza çıksa da örgütsel öğrenme için hatalar oldukça önemlidir. Şöyle ki, ampulün icadında, Edison yaptığı birçok çalışmanın sonucunda başarısız olsa da, o iş sonucunu etkilemeyen birçok işlem biliyorum demiştir. Dolayısıyla, örgütler hatalardan korkup risk almasalar da yaptıkları hatalar sonucunda birçok şey öğrenebilmektedirler (Horuz, 2018).

Dış Çevre ile Etkileşim: Dış çevre ile etkileşim bir işletmenin bulunduğu ortam ve çevresi ile sürdürdüğü ilişkilerin kapsamı olarak ifade edilmektedir. Çevre ile olan etkileşim öğrenmede oldukça önemlidir ve örgütsel öğrenme üzerinde de etkisi büyüktür. Örgütün çevresi ile bağlantısı önemlidir çünkü örgüt değişen çevre koşullarıyla aynı anda gelişmek zorundadır ve örgüt değişen çevresiyle eşzamanlı olarak değişmeye ve kendine katma değer sağlamaya çalışmaktadır (Chiva ve Alegre, 2008).

İletişim: Örgütsel öğrenme açısından hayati önem taşıyan diyalogu, genel itibariyle günlük tecrübeyi oluşturan süreçler, öngörüler ve kesinlikler içinde tüm paydaşlarla etkileşim kurmayı sağlayan sürekli ve kolektif bir sorgulama olarak ifade edebiliriz.

Katılımcı Karar Verme: Katılımcı karar verme, çalışanların karar verme sürecindeki etki derecesini ifade etmektedir. Örgütler, iş tatmini, çalışan katılımı ve örgütsel bağlılığın motive edici etkilerinden yararlanabilmek için katılımcı karar alırlar (Chiva ve Alegre, 2008). Literatür, öğrenmeyi kolaylaştıran yönlerden biri olarak katılımcı karar vermeyi görmektedir. Örgütlerin katılımcı karar verme süreçlerine etkili bir şekilde katılım sağlayabilmeleri için çalışanların duygusal zekâlarını arttırmaları gerekmektedir. Buna ek olarak, katılımcı karar vermenin bilgiye ulaşmada kolaylık sağladığı ve verilen kararın kalitesini arttırdığı savunulmaktadır (Scott ve Christopher, 2004).

2.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı

İnsanların yerleşik hayata geçip, yaşamlarını siyasal bir gücün altında sürdürmesiyle birlikte, vatandaşlık kavramı türemiştir. Toplu biçimde yaşayan insanların üretimde gösterdikleri çabalar sonucunda sanayi gelişmiş, endüstriyel toplumlar meydana gelmiş ve nihayetinde endüstriyel vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüze gelindiğinde ise pazar, pazarlama ve rekabet ifadelerinin iş yaşamının gerekli parçaları olmalarıyla, bir topluluğa aitlikten ziyade bireylerin tüm becerilerinin ve etkinliklerinin iş maksatlı olarak daha kârlı tüketilmesi maksadıyla örgütsel vatandaşlık oluşmuştur (Atalay, 2005). Örgütsel vatandaşlık davranışı normal rol beklentilerinin ötesinde, resmi ödül sistemi ile ilgili olmayan isteğe bağlı iş davranışlarıdır (Bateman ve Organ, 1983). Örgütsel vatandaşlık davranışının diğergamlık, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve sivil erdem olmak üzere beş temel boyutu mevcuttur.

Diğergamlık: Örgütteki çalışanların meydana gelen sorunlar karşısında gönüllü ve bilinçli bir şekilde, diğer çalışanlara yardımcı olunması şeklinde ifade edilmektedir (Aquino ve Bommer, 2003). Lambert'in (2010) deyimiyile diğergamlık, çalışanların gönüllü olarak iş yaptıklarını ve diğer çalışma arkadaşlarına sorulmadan onların işlerine de yardım etmelerini ifade etmektedir. Lepine ve diğerlerine (2002) göre, işe gelmeyen iş arkadaşlarının işini yapma, mecburi olmayan görevlerde istekli davranma, örgüte gelen yeni çalışanları örgüte alıştırtma, işi fazla olan arkadaşlara yardımcı olma diğergamlığa örnek olarak gösterilen davranışlardır.

Vicdanlılık: Vicdan, iş ahlakının gereklilikleri dışında isteğe bağlı ekstra rol davranışları olarak ifade edilmektedir (Joo ve Soonkwan, 2008). Mackenzie ve diğerlerine (1993) göre vicdanlılık, kurumun biçimsel rollerinin çok ötesinde isteğe bağlı davranışları kapsamaktadır. Çetin'in (2004) deyimiyile çalışanın olumsuz durumlarda bile işe vaktinde gelmeye çaba harcaması vicdanlılıktır. Dolayısıyla olması gerekenden daha fazlasını yapmayı

gerektirir. Sezgin (2005) ve Gurbuz'e (2006) göre vicdanlılığa örnek olarak gösterilebilecek davranışlar, mesai creti verilmediği halde işi bitirmeye çalışma, örgütte belirlenen kurallara uyma, molaları dikkatli kullanma şeklinde ifade edilmektedir.

Nezaket: Çalışanın, rgt içerisinde beraber çalıştığı arkadaşlarını oluşabilecek sorunlara karşı uyarması, haberdar etmesi gibi davranışlardır (Deluga, 1995). Lo ve Ramayah'a (2009) göre nezaket, bir çalışanın diğer çalışanların hevesi kırıldığında ve motivasyonu düştüğünde o çalışanları cesaretlendirmesi olarak ifade edilmektedir. Örgütte karar alınırken çalışanların fikrinin alınması, alınan kararların diğer çalışanlarla paylaşılması, ileri tarihteki su kesintisinin çalışanlara önceden haber verilmesi nezaket boyutuyla ilgilidir (Podsakoff, Mackenzie, Paine ve Bachrach, 2000).

Centilmenlik: Centilmenlik, çalışanın stresten uzak, hoşgörülü olması şeklinde ifade edilmektedir (Organ, 1988). Curry'e (2016) göre centilmenlik, işler ters gittiği zaman bile pozitif davranan çalışanı ve çalışma ekibi için şahsi çıkarlarını feda etmeye gönüllü olmasını vurgulamaktadır. Bu boyut için problemleri lüzumsuz yere bytmeyen, zamanının çoğunu işiyle geçiren, çalışma arkadaşlarına kaba davranmaktan korkan kişinin bu ve benzeri davranışları örnek gösterilebilir (Kayan, 2011). Sonuç olarak, bir örgütte centilmenlik davranışlarının yokluğu, örgütte mutluluğun ve örgütsel bağlılığın azalmasına neden olmaktadır (Basım ve Şeşen, 2006).

Sivil Erdem: Schnake ve Dumler'e (1993) göre sivil erdem, rgt ilgilendiren olaylar karşısında örgüt çalışanlarının sorumluluk alarak, alınacak kararlara ve toplantılara istekli bir şekilde katılımları şeklinde açıklanmaktadır. Örgüt çevresinde meydana gelen değişime karşı hassas olma, bilgi toplama ve toplanan bilgiyi çalışma arkadaşları ile paylaşma konusunda istekli olma gibi davranışlar, sivil erdem altında incelenmektedir (Allison, 2001).

2.3. İş Tatmini

İş tatmini kavramı, sanayi devriminden hemen sonra üretime geçilen endüstri dalında örgütsel psikoloji ve eğitim dallarında incelenmeye başlanmıştır (Toplu, 1998). İş tatmini kavramı, klasik dönemde çok fazla dikkate alınmayan, modern ve modern sonrası yönetim yaklaşımları ile birlikte konuşulmaya başlanan bir kavram iken günümüzde çalışma ortamlarında önemli kavramlardan biri haline gelmiştir (Tekin, 2019). Birçok yazar tarafından çeşitli şekillerde dile getirilen iş tatmini ya da tatminsizliği, yalnızca iş hayatını değil kişinin özel hayatını da etkileyebilmektedir. Şöyle ki günlük hayatlarının önemli bir bölümünü çalışarak geçiren bireyler, iş hayatında yaşadıkları duygu ve düşünceleri özel hayatlarına da

yansıtılabilmektedirler. Dolayısıyla, iş tatmini, bireylerin iş yerindeki mutluluklarıyla birlikte özel hayatlarındaki mutluluklarını da olumlu şekilde etkileyebilmektedir. Çalışanların işlerinde sergiledikleri olumlu davranışlar iş tatmini; olumsuz davranışlar ise iş tatminsizliği olarak nitelendirilir (Vroom, 1967). İş tatmini, bireyin yaptığı işe karşı olumlu bir tutum sergilemesi şeklinde ifade edilmektedir (İşcan ve Sayın, 2010).

2.4. Örgütsel Öğrenme, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve İş Tatmini İlişkisi

Yerli ve yabancı yazın taranması sonucunda araştırma değişkenleri olarak ifade edilen örgütsel öğrenme, örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi akademisyenler çerçevesinde ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, yerli ve yabancı yazında örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkilerini ayrı ayrı ele alan çalışmalar mevcuttur.

Arslantaş 2006 yılında yaptığı çalışmada, bir işletmenin satış departmanında çalışan 44 beyaz yakalı üzerinde örgütsel öğrenmenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuç olarak, örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmüştür. Ayrıca, örgütsel öğrenmenin boyutlarının örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarını anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür.

Taşcı ve Koç (2007), akademisyenlere yönelik örgütsel öğrenme ile örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisini incelemiştir. Sonuçlar, örgütsel vatandaşlık davranışının bazı boyutlarıyla örgütsel öğrenme değerleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermiştir.

Basım vd. (2009), yapmış oldukları çalışmada öğrenen örgüt algısının örgütsel vatandaşlık davranışına etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarını 436 beyaz yakalı çalışan üzerinde yapmışlardır. Araştırma sonucunda, öğrenen örgüt algısı ile örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişkinin pozitif olduğu ve örgütsel öğrenmenin kimi boyutlarının örgütsel vatandaşlık üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Chang vd. (2011), yapmış oldukları çalışmada örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütsel taahhütler ve örgütsel öğrenme etkileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, örgütsel vatandaşlık davranışlarının ve örgütsel taahhütlerin örgütsel öğrenme etkilerini olumlu yönde etkilediği ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının örgütsel taahhütlerden olumlu yönde etkilenebileceği görülmüştür.

Demirel ve Tohum 2018 yılında yaptıkları çalışmalarında, örgütsel öğrenmenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, örgütsel öğrenme

ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu ve örgütsel öğrenmenin örgütsel vatandaşlığı olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Çalışmada adı geçen örgütsel öğrenme ve iş tatmini değişkenine ilişkin geliştirilen hipotezler Őu şekildedir: **H₁**: Akademisyenlerdeki örgütsel öğrenme ve alt boyutları (**H_{1a}**: deneyim **H_{1b}**: risk alma **H_{1c}**: dış çevre ile etkileşim **H_{1d}**: iletişim **H_{1e}**: katılımcı karar verme) iş tatmini üzerinde etkilidir.

Egan vd. (2004), yapmış oldukları çalışmada örgütsel öğrenme kültürü, iş tatmini ve örgütsel sonuç değişkenlerinin ABD'deki bir bilişim teknolojisi çalışanı ile ilişkisini incelemişlerdir. Yapılan çalışmada, öğrenen örgütsel kültürünün, bilişim teknolojisi çalışanlarının iş tatmini ve öğrenmeyi aktarma motivasyonu ile ilişkili olduğu görülmüş ve işten ayrılma niyetinin örgütsel öğrenme kültüründen, iş tatmininden olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Özer 2013 yılında yaptığı çalışmasında, özel hastanelerin örgütsel öğrenme düzeyleri ile sağlık profesyonellerinin iş tatminleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak, örgütsel öğrenme ile iş tatmini arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ve örgütsel öğrenme düzeylerinin iş tatminini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada adı geçen örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş tatmini değişkenine ilişkin geliştirilen hipotezler Őu şekildedir: **H₂**: Akademisyenlerdeki örgütsel vatandaşlık davranışı ve alt boyutları (**H_{2a}**: diğerergamlık **H_{2b}**: vicdanlılık **H_{2c}**: nezaket **H_{2d}**: centilmenlik **H_{2e}**: sivil erdem) iş tatmini üzerinde etkilidir.

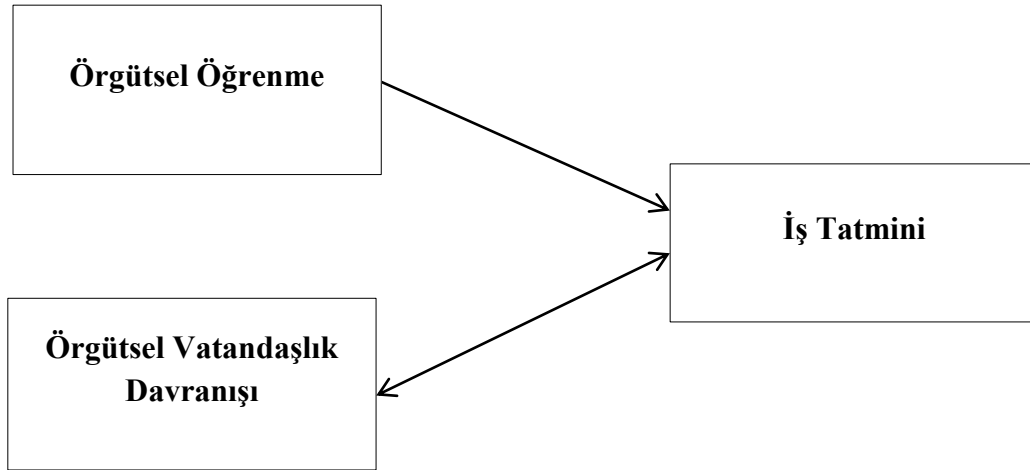
Tsai ve Wu (2010), örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sonuç olarak, hemşirelerin iş doyumları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında pozitif korelasyon olduğu görülmüştür.

Miao (2011), yapmış olduğu çalışmada Çin'de algılanan örgütsel destek ve iş tatmini ile örgütsel vatandaşlık davranışı ve görev performansı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, algılanan örgütsel destek ve iş tatmini ile görev performansı arasında ve iş tatmini ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Najafi vd. (2011), yapmış oldukları çalışmada iş tatmini ve örgütsel bağlılığın aracı rolünü inceleyerek örgütsel adalet, psikolojik güçlendirme, örgütsel bağlılık, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, örgütsel adalet, iş memnuniyetini ve psikolojik güçlendirmeyi, psikolojik güçlendirme, iş

memnuniyetini ve psikolojik güçlenmeyi, iş tatmini, örgütsel bağlılığı ve örgütsel vatandaşlık davranışını doğrudan etkilediği görülmüştür.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde araştırmamızdaki değişkenlerin örgütsel öğrenme – örgütsel vatandaşlık, örgütsel öğrenme – iş tatmini, iş tatmini – örgütsel vatandaşlık şeklinde kavramlar arasında ikili ilişkilerin olduğu görülmüştür. Mevcut araştırmada ele alınan örgütsel öğrenme – örgütsel vatandaşlık davranışı – iş tatmini değişkenlerini üçünü birlikte ele alan çalışmalar incelendiğinde ise doğrudan ya da dolaylı olarak bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu anlamda araştırmacılara yol göstereceği, alan yazına katkıda bulunacağı düşüncesiyle örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkileri çalışma kapsamında sunulacaktır. Bu bağlamda araştırmanın amacına ve yazına dayanarak oluşturulan araştırma modeli Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1. Araştırma modeli

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Örneklem ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini Kastamonu ve Ankara ilinde bulunan üniversitelerdeki akademisyenler oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmanın örnekleme belirlenmiştir. Anket gönüllülük esasına dayalı olarak yapıлып, her bir akademisyen ile birebir görüşülerek anket formu doldurulmuştur. Toplamda 310 akademisyene ulaşılmış olup, 256 akademisyen araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Anketler 2019 yılı Kasım - Aralık aylarında toplanmıştır. Araştırma kapsamında akademisyenlerin iş yoğunluğu, ankete katılmak istememeleri, çalışmanın sadece Kastamonu ve Ankara ilinde bulunan üniversitelerdeki akademisyenleri kapsamaması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

3.2. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Anket formunda dört bölüm ve 43 adet soru yer almaktadır. İlk bölümde akademisyenlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla beş soru sorulmuştur. İkinci bölümde 14 ifadeden oluşan Chiva ve Alegre'nin (2009) geliştirip, Aydoğan ve arkadaşları (2011) tarafından Türkçe'ye çevrilen beş faktörlü (deneyim, risk alma, dış çevre ile etkileşim, iletişim ve katılımcı karar verme) örgütsel öğrenme ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.93 olarak belirlenmiştir. Üçüncü bölümde 19 ifadeden oluşan Organ'ın (1988) geliştirip, Basım ve Şeşen'in (2006) Türkçe'ye çevirdiği beş faktörlü (diğergamlık, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik ve sivil erdem) örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.80 olarak belirlenmiştir. Anketin dördüncü bölümünde beş ifadeden oluşan Hackman ve Oldham'ın (1975) geliştirdiği, tek boyutlu iş tatmini ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte yer alan ifadeler yazarlar tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, anlam bütünlüğünün bozulmasını önlemek amacıyla iki akademisyene kontrol ettirilmiştir. Ölçekte yer alan ifadeler beşli Likert ölçeği kullanılarak ölçülmüştür.

3.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Çalışmada öncelikle tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Daha sonra örneklemin yeterliliğini test etmek amacıyla, Kaiser-Meyer-Olkin değer ve Barlett test ölçütü incelemesi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerde bulunan soruların geçerliliğini test etmek için, faktör analizi yapılmış ve faktör yapıları tespit edilmiştir. Son olarak araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerin ve modelin test edilmesi için regresyon analizlerine yer verilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Tanımlayıcı Bulgular

Örnekleme yer alan çalışanlara ilişkin bulgular Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bulgular

Değişkenler	Gruplar	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	118	46,1
	Erkek	138	53,9
Yaş	20-30 arası	92	35,9
	31-40 arası	114	44,5
	41-50 arası	38	14,8
	51-60 arası	10	3,9
	61 ve üzeri	2	0,8
Eğitim düzeyi	Lisans	14	5,5
	Yüksek Lisans	78	30,5
	Doktora	164	64,1
İş yeri deneyimi	3 yıl ve altı	72	28,1
	4-7 yıl arası	105	41,0
	8-11 yıl arası	62	24,2
	12-15 yıl arası	4	1,6
	16-19 yıl arası	5	2,0
	20 yıl ve üzeri	8	3,1
	Toplam deneyim	3 yıl ve altı	32
	4-7 yıl arası	68	26,6
	8-11 yıl arası	90	35,2
	12-15 yıl arası	26	10,2
	16-19 yıl arası	9	3,5
	20 yıl ve üzeri	31	12,1
Toplam		256	100

Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya katılan akademisyenlerin %53,9’u erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcılar yaş aralığı açısından incelendiğinde, en fazla katılımcıya sahip olan yaş grubun (%44,5) 31-40 yaş arası olduğu görülmektedir. Katılımcılar eğitim düzeyi yönünden incelendiğinde, doktora mezunlarının oluşturduğu grubun (%64,1) en yoğun grup olduğu görülmektedir. Katılımcılar iş yeri deneyimi yönünden incelendiğinde en fazla katılımcının sahip olduğu grup (%41,0) 4-7 yıldır çalışanlar şeklindedir. Katılımcılar toplam iş deneyimi yönünden incelendiğinde ise en fazla katılımcının sahip olduğu grup (%35,2) 8-11 yıl arası çalışma hayatında olanlar şeklindedir.

4.2. Faktör Analizi Bulguları

Faktör analizine başlamadan önce örneklemin yeterliliğini test etmek amacıyla gözlenen ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indeks olan Kaiser-Meyer-Olkin test ölçütü incelenmiştir. KMO oranı (0,500) üzerindeyse, örneklemin yeterli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca KMO oranı ne kadar yüksekse, veri seti faktör analizi için o kadar anlamlıdır (Kalaycı, 2010). Yapılan analizler sonucunda, örgütsel öğrenme ölçeği için çıkan KMO örneklem yeterliliği değeri 0,930 mükemmel olarak değerlendirilmekte ve KMO

değeri (0,500) üzerinde olmalıdır Şartını sağladığından dolayı ölçek faktör analizine uygundur.

Örgütsel öğrenme ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla, soru formunda yer alan ilgili sorulara Varimax rotasyonu temel bileşenler faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen faktör analizi sonucunda ölçekteki üçüncü ifade (ÖÖ3) faktör yükü, Ergin (2014) tarafından belirtilen alt sınırın (0.50) altında olduğundan dolayı analizden çıkarılmıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda, faktörlerin açıklama düzeyinin % 79,076 olduğu ve toplam beş faktörde toplandığı görülmüştür. Bu bağlamda deneyim faktörü ÖÖ1, ÖÖ2 olmak üzere iki sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,734; 0,730) açıklanan varyansı %20,537'dir. Risk alma faktörü ÖÖ3 ve ÖÖ4 olmak üzere iki sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,821) açıklanan varyansı %19,704'tür. Dış çevre ile etkileşim faktörü ÖÖ5, ÖÖ6, ÖÖ7 olmak üzere üç sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,818; 0,729; 0,582) açıklanan varyansı %14,943'tür. İletişim faktörü ÖÖ8, ÖÖ9, ÖÖ10, ÖÖ11 olmak üzere dört sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,658; 0,641; 0,776; 0,638) açıklanan varyansı %14,882'dir. Son olarak katılımcı karar verme faktörü ÖÖ12, ÖÖ13, ÖÖ14 olmak üzere üç sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,805; 0,851; 0,813) açıklanan varyansı %9,009'dur.

Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla, soru formunda yer alan ilgili sorulara Varimax rotasyonu temel bileşenler faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen faktör analizi sonucunda, ölçekteki ÖVD4, ÖVD5, ÖVD7, ÖVD15 analizden çıkarılmıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda, faktörlerin açıklama düzeyinin % 65,761 olduğu ve toplam beş faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu bağlamda diğer gamlık faktörü ÖVD1, ÖVD2, ÖVD3, ÖVD4, ÖVD5 olmak üzere beş sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,857; 0,814; 0,528) açıklanan varyansı %16,011'dir. Vicdanlılık faktörü ÖVD6, ÖVD7, ÖVD8 olmak üzere üç sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,521; 0,853) açıklanan varyansı %15,910'dur. Nezaket faktörü ÖVD9, ÖVD10, ÖVD11 olmak üzere üç sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,794; 0,765; 0,800) açıklanan varyansı %13,154'tür. Centilmenlik faktörü ÖVD12, ÖVD13, ÖVD14, ÖVD15 olmak üzere dört sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,671; 0,750; 0,774) açıklanan varyansı %11,797'dir. Son olarak sivil erdem faktörü ÖVD16, ÖVD17, ÖVD18, ÖVD19 olmak üzere dört sorudan oluşmaktadır ve faktör yüklerinin (0,679; 0,773; 0,690; 0,653) açıklanan varyansı %8,888'dir.

İş tatmini ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla, soru formunda yer alan ilgili sorulara Varimax rotasyonu temel bileşenler faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, faktörlerin (0,813; 0,872; 0,921; 0,846; 0,638) açıklama düzeyinin %67,852 olduğu ve ölçeğin tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu bağlamda iş tatmini faktörü İT1-İT5 olmak üzere beş sorudan oluşmaktadır.

Faktör analizlerinden sonra değişkenlerin dağılımlarının biçimlerini ortaya çıkarmak, verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmak için analizler yapılmıştır. Bulgular Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Kullanılan ölçeklere ilişkin normallik değerleri tablosu

Değişkenler ve Boyutlar	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Örgütsel öğrenme	3,03	0,78	0,05	-0,24
Deneyim	3,23	0,96	-0,21	-0,41
Risk alma	3,12	1,04	-0,08	-0,67
Dış çevre ile etkileşim	3,04	0,86	-0,12	-0,31
İletişim	3,22	0,87	-0,21	-0,10
Katılımcı karar verme	2,63	1,08	0,26	-0,73
Örgütsel vat. davranışı	3,92	0,46	-0,42	1,59
Diğergamlık	3,92	0,46	-0,42	1,59
Vicdanlılık	3,75	0,68	-0,24	0,02
Nezaket	4,48	0,55	-1,44	3,81
Centilmenlik	3,77	0,74	-0,38	-0,18
Sivil erdem	3,83	0,69	-0,58	0,97
İş Tatmini	3,88	0,84	-0,86	0,85

Sosyal bilimler alanında normallik testlerinden daha çok değişkenlere ilişkin verilerin normal dağılıp dağılmadığına yönelik olan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakmak daha doğrudur (Kara, 2019). George ve Mallery’e (2010) göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında yer alması verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Yapılan analiz sonucunda (nezaket boyutu hariç) verilerin normal dağıldığı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda örgütsel öğrenme-alt boyutları, örgütsel vatandaşlık davranışı-alt boyutları ve iş tatmini için Cronbach’s Alpha değerleri görülmektedir.

Tablo 3. Güvenilirlik analizleri

Değişkenler ve Boyutlar	Cronbach's Alfa	Örneklem Sayısı
Örgütsel Öğrenme	,859	256
Denevim	,865	256
Risk alma	,882	256
Dış çevre ile etkileşim	,873	256
İletişim	,866	256
Katılımcı karar verme	,870	256
Örgütsel Vat. Davranışı	,874	256
Diğerergamlık	,874	256
Vicdanlılık	,885	256
Nezaket	,883	256
Centilmenlik	,876	256
Sivil erdem	,873	256
İŞ Tatmini	,890	256

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin güvenilirliklerini incelediğimizde örgütsel öğrenme için 0,859 bulunan değer sonucunda ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Örgütsel vatandaşlık davranışı için Cronbach's Alpha değerı 0,874 olarak tespit edilmiştir ve güvenilirlidir. Son olarak iş tatmini ölçeği için Cronbach's Alpha değerı 0,890 olarak belirlenmiştir ve bu değer sonucunda ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Tablo 3'te her bir alt boyut için Cronbach's Alpha değerlerine yer verilmiştir.

Normallik değerlerine bakıldıktan sonra çalışma kapsamında oluşturulan hipotezler analiz edilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak örgütsel öğrenmenin iş tatmini üzerindeki etkisini belirleyen regresyon analizi tablosuna, daha sonra örgütsel öğrenme boyutlarının iş tatmini üzerindeki etkisini inceleyen regresyon analizi tablosuna, örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkisini inceleyen regresyon analizi tablosuna ve son olarak örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarının iş tatmini üzerindeki etkisini inceleyen regresyon analizi tablosuna yer verilmiştir. Bu bağlamda yapılan analizde elde edilen sonuçlar Tablo 4, 5, 6 ve 7'de sunulmuştur.

Tablo 4. Örgütsel öğrenme ve iş tatminine ilişkin regresyon analizleri

Model Özeti				Katsayılar			
Bağımlı Değişken: İş Tatmini							
R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	P
,047	,043	12,419	,001				
Sabit				3,183	15,361		,000
Örgütsel Öğrenme				,233	3,524	,216	,001

Bağımsız Değişken: **Örgütsel öğrenme**

Tablo 4'de yer alan analiz sonucuna göre model istatistiksel açıdan (F=12,419, P<0,01) anlamlı çıkmış ve iş tatminindeki değişimi %4,3 (Düzeltilmiş R²=0,043) seviyesinde açıklamaktadır. Bağımsız değişken olan örgütsel öğrenmenin (β=,216; p<.01) iş tatmini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar H₁ hipotezinin doğrulandığını göstermektedir.

Tablo 5. Örgütsel öğrenme boyutları ve iş tatminine ilişkin regresyon analizleri

Model Özeti				Katsayılar			
Bağımlı Değişken: İş Tatmini							
R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	P
,074	,056	3,998	,002				
Sabit				3,279	14,605		,000
Deneyim				,213	2,565	,243	,011
Risk Alma				-,059	-,992	-,074	,322
Dış Çevre ile Etkileşim				-,063	-,816	-,065	,415
İletişim				,036	,389	,038	,698
Katılımcı Karar Verme				,070	1,029	,090	,304

Bağımsız Değişkenler: Deneyim, risk alma, dış çevre ile etkileşim, iletişim, katılımcı karar verme

Tablo 5’de yer alan analiz sonucuna göre, model istatistiksel açıdan (F=3,998, P<0,02) anlamlı çıkmış ve iş tatminindeki değişimi % 5,6 (Düzeltilmiş R²=0,056) seviyesinde açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerden deneyim (β=,243; p<.05) boyutunun, bağımlı değişken iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden risk alma, dış çevre ile etkileşim, iletişim ve katılımcı karar vermenin, bağımlı değişken iş tatminini anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar öne sürülen H_{1a} hipotezini desteklemiş, H_{1b}, H_{1c}, H_{1d} ve H_{1e} hipotezlerini ise desteklememiştir.

Tablo 6. Örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatminine ilişkin regresyon analizleri

Model Özeti				Katsayılar			
Bağımlı Değişken: İş Tatmini							
R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	P
,067	,064	18,303	,000				
Sabit				2,051	4,740		,000
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı				,468	4,278	,259	,000

Bağımsız Değişken: Örgütsel vatandaşlık davranışı

Tablo 6’da yer alan analiz sonucuna göre model istatistik açıdan (F=18,303, P<0,00) anlamlı çıkmış ve iş tatminindeki değişimi %6,4 (Düzeltilmiş R²=0,064) seviyesinde açıklamaktadır. Bağımsız değişken olan örgütsel vatandaşlık davranışının (β=,259; p<.01) iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar öne sürülen H₂ hipotezini desteklemiştir.

Tablo 7. Örgütsel vatandaşlık davranışı boyutları ve iş tatminine ilişkin regresyon analizleri

Model Özeti				Katsayılar			
Bağımlı Değişken: İş Tatmini							
R ²	Düz. R ²	F	P	B	t	β	p
,132	,115	7,598	,000				
				Sabit	2,692	5,844	,000
				Diğergamlık	-,514	-1,405	,285
				Vicdanlılık	-,001	-,006	,995
				Nezaket	,045	,321	,749
				Centilmenlik	,279	2,699	,007
				Sivil Erdem	,512	3,528	,000

Bağımsız Değişkenler: Diğergamlık, vicdanlılık, nezaket, centilmenlik, sivil erdem

Tablo 7’de yer alan analiz sonucuna göre model istatistiksel açıdan (F=7,598, P<0,00) anlamlı çıkmış ve iş tatminindeki değişimi % 11,5 (Düzeltilmiş R²=0,115) seviyesinde açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerden centilmenlik (β=,247; p<.01), sivil erdem (β =,424; p<.01) boyutlarının, bağımlı değişken iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden diğergamlık, vicdanlılık ve nezaketin, bağımlı değişken iş tatminini anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar öne sürülen H_{2d} ve H_{2e} hipotezlerini desteklemiş, H_{2a}, H_{2b} ve H_{2c} hipotezlerini ise desteklememiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel rekabetin yoğun olduğu, sürekli ve hızlı değişim gösteren dinamik bir ortamda varlıklarını devam ettirmek isteyen işletmeler öğrenmeye gereksinim duymaktadır. Öğrenme, istenilen duruma gelinebilmesi için ömür boyu devam eden bilgi edinme sürecidir. Öğrenilenlerin işle ilgili olması, uygulanabilir olması veya geri dönüşümünün olması durumunda örgütsel öğrenme meydana gelmektedir. Örgütsel öğrenme örgütlerde daha ilerlemiş bilgi anlama biçimiyle davranışların ve faaliyetlerin iyileştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, hamarat kişi yaptığı işten dolayı davranışlarının olumlu etkileneceğini bilirse isteği artar ve üretimini artırır. Bunun aksine iyileştirilmeyen davranışlar zayıflayıp zamanla eksilecektir. İyileştirme ve sönme, insan davranışının kontrolünde ve öğrenmeyi elde etmede seçkin bir araçtır (Ceylan, 2012). Bir örgütün öğrenebilmesi için önce örgütü oluşturan bireylerin öğrenmesi gerekir. Daha sonra bireyin oluşturduğu gruplar arasında öğrenilen bilgiler tartışılacak, bir değerlendirme yapılacaktır. Bu aşamadan sonra örgütsel öğrenme sürecine geçilecektir. Bunun yanı sıra bir örgütün ayakta kalabilmesi için öğrenme kadar önemli olan örgütsel vatandaşlık davranışıdır. Örgütsel vatandaşlık davranışı literatürde de ifade edildiği gibi biçimsel rol davranışlarının dışında isteğe bağlı gerçekleştirilen örgütsel başarıya katkıda bulunan davranışlardır (Demirel ve

Tohum, 2018). Çalışanların isteğe bağlı örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemeleri, gerek işletmeler açısından gerek ülkeler açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki, örgütlerde işe gelmeyen çalışanın işlerini yapma, iş yükü ağır olan çalışana yardımcı olma, oluşabilecek herhangi bir soruna karşı diğer çalışanı uyarma, çalışma ortamında daima hoşgörülü olma gibi davranışlar çalışanların tatmin seviyesini etkilemektedir. Çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı düzeylerindeki artış iş tatmini düzeyinde de artışa sebep olmaktadır. Yani çalışanlar iş yerine yönelik olumlu davranış sergilediklerinde iş tatmini de bu davranıştan olumlu etkilenecektir (Demirel ve Özçınar, 2009). Ayrıca işinden tatmin olan çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergileyeceği ve bu durumda işletmeye olumlu yansıtacağı düşünülmektedir. Örneğin, işinden umduğu tatmini sağlayan çalışan herhangi bir zorlama olmadan, çalıştığı iş arkadaşlarını oluşabilecek sorunlara karşı haberdar etme, işine ve çalışanlara karşı daha hoşgörülü olma gibi isteğe bağlı davranışlar göstermektedir (Yeşilyurt ve Koçak, 2014).

Bu çalışmasının temel amacı, örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma kapsamında yapılan regresyon analizleri sonucunda örgütsel öğrenme boyutlarından deneyim boyutunun iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. İşletmeler çalışanların, işlerine karşı olumlu duygular beslemelerini isterlerse çalışanların düşüncelerine önem vermeli ve yeni fikirleri deneme isteğine açık olmalıdırlar. Çünkü fikirlerinin önemsendiğini hisseden çalışan işine daha sıkı sarılacak ve sonucunda o işten tatmin olma düzeyi artacaktır.

Örgütsel öğrenme boyutlarından risk alma, dış çevre ile etkileşim, iletişim ve katılımcı karar verme boyutunun iş tatmini üzerinde etkisine rastlanılmamıştır. Bu da örgütsel öğrenmenin iş tatmini üzerinde kısmen etkili olduğunu göstermektedir.

Örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarından centilmenlik ve sivil erdem boyutunun iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. İşletmelerde arkadaşlarına kaba davranmayan, olumsuz durumlarda dahi pozitif düşünen çalışan davranışları iş tatminine olumlu yansımaktadır. Literatür incelendiğinde örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarının iş tatmini üzerindeki etkisini direkt ele alan bir çalışmaya rastlanılmaması çalışmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca literatüre bakıldığında Demir'in (2015) çalışmasında örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarından centilmenlik ve sivil erdem boyutunun iş tatmini üzerinde etkili olması bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca örgütsel vatandaşlık davranışının centilmenlik ve sivil erdem boyutunun iş tatminini etkilemesi dışında birey çalıştığı ortamda bir gün her şeyin iyiye gideceğini düşünerek kendi içsel tatminini de oluşturabilmektedir.

Örgütsel vatandaşlık davranışı boyutlarından diğergamlık, vicdanlılık ve nezaket boyutunun iş tatmini üzerinde etkisine rastlanılmamıştır. Bu da örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerinde kısmen etkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür. Literatürde Demir (2015), yapmış olduğu çalışmada örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş tatmini arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş tatmini arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmüştür ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerinde pozitif etkisi saptanmıştır. Rose vd. (2009), örgütsel öğrenmenin iş tatmini üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre örgütsel öğrenme, örgütsel bağlılık, iş tatmini ve iş performansı arasındaki ilişkilerin pozitif olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmanın bu bulgusu, literatürde Özer (2013), Mert (2010), Egan (2004), Tsai ve Wu (2010) ve Najafi (2011) tarafından yapılan çalışmalar ile de paralellik göstermektedir.

Çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Araştırma kapsamında akademisyenlerin iş yoğunluğu, ankete katılmak istememeleri, çalışmanın sadece Kastamonu ve Ankara ilinde bulunan üniversitelerdeki akademisyenleri kapsamaması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın sonucunda, örgütsel öğrenmenin ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerinde etkili olduğu görülmüştür ve elde edilen sonuçlar bağlamında aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Örgütlerde öğrenmeyi ve vatandaşlığı geliştirici yollar izlenebilir. Örneğin, bireylerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri, deneyim ve tecrübelerini paylaşabilecekleri ortamlar yaratılabilir. Biz duygusuna önem verilerek, örgütsel vatandaşlık davranışına katkı sağlanabilir.
- Çalışanların fikirleri önemsenmeli, örgütlerde onların düşüncelerine de yer verilebilir.
- Örgütlerde sıcak bir çalışma ortamı sağlanarak çalışanların birbirine karşı rahat ve dürüst davranışlar sergilemesi sağlanabilir.
- Örgütler, bireylerin iş hakkında kendilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunabilir.
- Bu çalışma akademisyenler üzerinde örgütsel öğrenme ve örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Literatür incelendiğinde akademisyenler üzerinde bu konuyu ele alan yalnızca birkaç çalışmaya rastlanmaktadır. Farklı sektörler ele alınarak, karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

- Bu araştırmanın evrenini Ankara, Gazi ve Kastamonu üniversitelerinde bulunan akademisyenler oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar genellemez. İleride yapılacak olan çalışmalar için ülke genelinde daha fazla akademisyeni kapsayacak şekilde üniversiteler arasında karşılaştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Aksoytürk, G. (2008). *Örgütsel kültürünün örgütsel öğrenme üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Alanoğlu, M. (2014). *Ortaöğretim kurumlarının örgütsel öğrenme düzeylerinin okul etkililiği ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Allison, B. J. (2001). Student classroom and career success: the role of organizational citizenship behavior. *Journal of Educational for Business*, (5), 284-290.

Aquino, K. & Bommer, W. (2003). Preferential mistreatment. How victim status moderates the relationship between organizational citizenship behavior and workplace victimization. *Organization Science*, (4), 374-385.

Arslantaş, C. C. (2006). Örgütsel öğrenmenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *GÜ İİBF Dergisi*, (3), 153-170.

Atalay, İ. (2005). *Örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Aydoğan, E. Orhan, F. Naldöken, Ü. Beylik, U. & Aksay K. (2011). Sağlık kurumlarında örgütsel öğrenme kapasitesi: bir kamu hastanesi örneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (2), 191-213.

Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları.

Bateman, T. S. & Organ, D. W. (1983). Job satisfaction and the good soldier: the relationship between affect and employee citizenship. *Academy of Management Journal*, (4), 587-595.

Basım, N. H. & Şeşen, H. (2006). İşletmelerin verimlilik ve etkililiğini arttırmada örgütsel vatandaşlık davranışı: büyük ölçekli işletmeler ve kobi'ler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *İşletme ve Finans Dergisi*, (21), 92-100.

Basım, N. H. Şeşen, H. Sözen, C. & Hazır, K. (2009). Çalışanların öğrenen örgüt algısının örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 55-66.

Chang, C. C. Tsai, M. C. & Tsai, M. S. (2011). The organizational citizenship behaviors and organizational commitments of organizational members influences the effects of organizational learning. *International Journal of Trade Economics and Finance*, (1), 61-66.

Chiva, R. & Alegre, J. (2008). Emotional intelligence and job satisfaction: the role of organizational learning capability. *Personel Review*, (6), 680-701.

Chiva, R. & Alegre, J. (2009). Organizational learning capability and job satisfaction: an empirical assesment in the ceramic tile industry. *British Journal of Management*, (20), 323-340.

- Curry, C. D. (2016). *Exploring vertical and horizontal dimensions of individualism and collectivism as predictors of organizational citizenship behavior*. Doctoral dissertatio, Barry Üniversitesi, USA.
- Cyert, R. M. & March, J. G. (1963). *A behavioral theory of the firm*. Englewood Cliffs, NJ, (4), 169-187.
- Çetin, C. (2004). *İnsan Kaynaklarının Eğitim ve Gelişimi*. İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Deluga, R. J. (1995). The relation between trust in the supervisor and subordinate organizational citizenship behavior. *Military Psychology*, (1), 1-16.
- Demir, E. (2015). *Örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatmini ilişkisi: eğitim sektörü üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.
- Demirel, Y. & Özçınar, M. F. (2009). Örgütsel vatandaşlık davranışının iş tatmini üzerine etkisi: farklı sektörlere yönelik bir araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (1), 129-145.
- Demirel, Y. & Tohum, E. (2018). Örgütsel öğrenmenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 277-295.
- Egan, T. M. Yang, B. & Barlett, K. R. (2004). The effect of organizational learning culture and job satisfaction on motivation to transfer learning and turnover intention. *Human Resource Development Quarterly*, (3), 279-301.
- Ergin, B. (2014). *Türkiye’de yükseköğretim sisteminde kalite ve etkililik açısından kendi kendine liderlik yaklaşımının öğretim üyesi yetkinlikleri ve örgütsel öğrenme kapasitesi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- George, D. & Mallery, P. (2010). *SPSS for windows step by step: a simple study guide and reference* (10. Baskı). Gen, Boston, MA: Pearson Education, İnc.
- Gürbüz, S. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile duygusal bağlılık arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *AİBÜ İİBFESA Dergisi*, (1), 48-75.
- Hackman, J. R. & Oldham, G. R. (1975). Development of the job diagnostic survey. *Journal of Applied Psychology*, (2), 159-170.
- Horuz, İ. (2018). *360 derece performans değerlendirme sisteminin örgütsel öğrenme kapasitesi üzerine etkisine dair bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi, Düzce.
- İşcan, Ö. F. & Sayın, U. (2010). Örgütsel adalet, iş tatmini ve örgütsel güven arasındaki ilişki. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (4), 195-216.
- Joo, Y. J. & Soonkwan, H. (2008). Organizational citizenship behavior and performance at the maquiladora. *International Journal of Quality & Reliability Management*, (25), 793-808.
- Kalaycı, Ő. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok değişkenli istatistik teknikler* (5. baskı). Asil Yayın Dağıtım: Ankara.
- Kara, A. (2019). *İç müşteri ilişkileri yönetiminin iç girişimcilik üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Kayan, M. (2011). *Yaşam kalitesi ve örgütsel vatandaşlık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

- Kaymakçı, K. (2013). *Örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş tatmini arasındaki ilişki: sağlık sektöründe bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Lambert, E. G. (2010). The relationship of organizational citizenship behavior with job satisfaction, turnover intent, life satisfaction, and burnout among correctional staff. *Criminal Justice Studies*, (4), 361-380.
- Lepine, J. A. Erez, A. & Johnson, D. E. (2002). The nature and dimensionality of organizational citizenship behavior: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, (1), 52-54.
- Lo, M. & Ramayah, T. (2009). Dimensionality of organizational citizenship behavior in a multicultural society: the case of malaysia. *International Business Research*, (1), 48-55.
- Mackenzie, S. B. Podsakoff, P. M. & Fetter, R. (1993). The impact of organizational citizenship behavior on evaluations of salesperson performance. *Journal of Marketing*, (1), 70-80.
- Mert, İ. S. (2010). İş tatmini alt boyutlarının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi: yöneticiler üzerine bir araştırma. *EA Dergisi*, (30), 117-143.
- Miao, R. T. (2011). Perceived organizational support , job satisfaction, task performance and organizational citizenship behavior in china. *University of Science and Technology Liaoning*, (2), 105.
- Najafi, S. Noruzy, A. Azar, H. K. Shirkouhi, S. N. & Dalvand, M. R. (2011). Investigating the relationship between organizational justice, psychological empowerment, job satisfaction, organizational commitment and organizational citizenship behavior: an empirical model. *African Journal of Business Management*, (13), 5241-5248.
- Nevis, E. Dibella, A. J. & Gould, J. M. (1995). Understanding organization learning systems. *Sloan Management Review*, (2), 73-85.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational Citizenship Behavior: the Good Soldier Syndrome*, Lexington Books/DC Heath and Com.
- Öncül, M. S. (1999). Örgütsel öğrenme. *MPMV Dergisi*, (2), 7-24.
- Özer, P. (2013). *Özel hastanelerin örgütsel öğrenme düzeyleri ile sağlık profesyonellerinin iş tatminleri ve iş yaşam kaliteleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Podsakoff, P. M. Mackenzie, S. B. Paine, J. B. & Bachrach, D. (2000). Organizational citizenship behaviors: a critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal of Management*, (26), 513-563.
- Rose, R. C. Kumar, N. & Pak, O. G. (2009). The effect of organizational learning on organizational commitment, job satisfaction and work performance. *The Journal of Applied Business Research*, (6).
- Schnake, M. Dumler, M. & Cochran, D. S. (1993). The relationship between traditional leadership, super leadership and organizational citizenship behavior. *Group & Organizational Management*, (3), 352-365.

- Scott, L. B. & Christopher, C. A. (2004). Emotional intelligence and participation in decision-making: strategies for promoting organizational learning and change. *Strategic Change*, (2), 95-105.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel vatandaşlık davranışları: kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar. *GÜ GEF Dergisi*, (1), 317-339.
- Taşcı, D. & Koç, U. (2007). Örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütsel öğrenme değerleri ilişkisi: akademisyenler üzerinde görgül bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 373-382.
- Tekin, E. (2019). Paternalist liderliğin iş tatmini ve çalışan performansına etkisi üzerine bir araştırma. *KÜ İİBFÜSSE Dergisi*, (1), 178-204.
- Toplu, D. B. (1998). *Kamu kurum arşivlerinde çalışan personelin iş tatmini*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tsai, Y. & Wu, S. W. (2010). The relationships between organizational citizenship behavior, job satisfaction and turnover intention. *Journal of Clinical Nursing*, (19), 23-24.
- Vroom, V. H. (1967). *Work and Motivation*. New York: 3rd Printing.
- Yeşilyurt, H. & Koçak, N. (2014). İş doyumunu ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin otel işletmeleri açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 303-324.

Sosyal Medya Kullanımının Bilgisayarlı Muhasebe Dersi Başarısı Üzerine Etkisi

Osman AKIN¹, Osman Kürşat ONAT^{2*}

Geliş Tarihi/Received: 27.10.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 30.10.2020

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

İnternet bireylerin daha sosyal olmaları konusunda dijital bir mecra sunmaktadır. Bireylerin günlük yaşayışları içerisinde akıllı cihazların kullanımı ve sosyal medya uygulamaları büyük bir oran kapsamaktadır. Bu durum bireylerin bilişim teknolojileri konusundaki farkındalıklarını da arttırmaktadır. Bu çalışmada sosyal medya uygulamalarının kullanılmasının öğrencilerin bilgisayarlı muhasebe derslerindeki başarıları üzerindeki etkileri araştırılmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Muhasebe, Sosyal Medya, Bilgisayarlı Muhasebe, Başarı.

Effects of Social Media Usage Habits On Success At Computational Accounting Lesson

ABSTRACT

Internet provides a digital channel for people to get more social. Usage of smart devices and social media apps covers a huge proportion at Daily way of living of people. This condition improves awareness of people about information technologies. In this study, effects of social media usage of students' on the success of computational accounting lesson were researched and results were reviewed.

Keywords: Accounting, Social Media, Computational Accounting, Success.

¹ Doç Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0003-1863-4725

² Doç Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Orcid No: 0000-0002-4832-2901

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: dr_osmankursat@hotmail.com

1. GİRİŞ

İnternet olgusunun ortaya çıkışıyla birlikte tüm iş kolları, iş modelleri ve kitle iletişim yöntemleri önemli değişimler geçirmiş ve geçirmektedir. Bu değişimlerde sadece yazılım ve altyapı tarafı değil aynı zamanda donanım tarafı da büyük ölçüde önem arz etmiştir. 29 Haziran 2007 tarihinde Apple firmasının telefon ve bilgisayarı birleştiren ilk akıllı telefon cihazını piyasaya sürmesi de alternatif iletişim kanallarının çok hızlı bir şekilde gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır (Habertürk, 2018). Akıllı cihaz veya akıllı telefonlar bireylerin bilgisayar ve telefon ile yapabilecekleri tüm süreçleri bireysel olarak ve çok hızlı bir şekilde yapabilmelerine imkan sağlamıştır. Bu gelişme sadece bireylerin tekil olarak iletişim kurmalarından ibaret olmayıp aynı zamanda onların gerçek hayattakine benzer şekilde organize topluluklar oluşturmaları, bilgi alışverişini hızlı bir şekilde yürütmeleri, fiziksel ortamlardan uzak şekilde eğitim alabilmeleri, iletişim anlık olması ve daha öncesinde bilgisayardan yapılabilen tüm finansal işlemlerin de yapılabilmesi gibi önemli değişimler yaşanmıştır.

İnternet ve akıllı cihaz fenomenlerinin en fazla etkilediği alanlardan bir diğeri de sosyal medyadır. Sosyal medya genel olarak bireylerin tanışma ve iletişim kurma faaliyetlerini internet ortamında yapmaları olarak algılansa da gelinen nokta sosyal medyanın iletişimde vazgeçilmez bir noktada olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan ülkeler açısından da sosyal medya önemli toplumsal hareketleri beraberinde getiren bir uygulamadır.

Bu çalışmada sosyal medya kavramı açıklanarak Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi özelinde sosyal medya kullanımının öğrenme üzerine etkileri araştırılmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

2. SOSYAL MEDYA

Sosyal medya, internet teknolojileri kullanılması yoluyla kullanıcıların iletişim kurmalarını ve etkileşim oluşturmalarını sağlayan araç ve teknolojiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımlamaya göre ise sosyal medya çok çeşitli uygulamalar ve ürünler ile kullanıcılara etkileşim ve işbirliği imkanı veren uygulamaları kapsayan bir kavramdır. Sosyal medyanın günlük yazıların yazılabildiği platformlar (blog, mikroblog), sosyal ağlar, medya etkileşimi sağlayan siteler, sosyal etiketleme ve bilgi kaynağı siteleri (wiki) ve oyunlar olmak üzere farklı türleri bulunmaktadır. Sosyal medya içerisinde sıklıkla kullanılmakta olan sosyal ağlar bireylerin kendilerine ait resim, fotoğraf, video ve yazıları ile diğer kullanıcılar ile etkileşim sağlamasına yardımcı olan ve en sık kullanılan uygulamadır.

Facebook, Twitter, LinkedIn teknolojik altyapı içerisinde en fazla kullanılan ve etkileşim sağlayan ağlardır (Eren, 2014, s. 231). Sosyal medya, insanların düşünce, görüş ve ilişkilerini internet üzerinden paylaştıkları bir ortam sunmaktadır (Yağmurlu, 2011, s. 5-6).

Sosyal medya en yüksek derecede paylaşımın gerçekleştiği, online medyanın yeni bir türü olarak fırsatlar sunduğu en yeni fikirlerden biridir ve aşağıdaki özellikleri içerir (Solmaz, Tekin, Herzem, ve Demir, 2013, s. 25):

Katılımcılar: Sosyal medya katılımcılara cesaret verir ve geri bildirim vermelerine yardımcı olur.

Açıklık: Sosyal medya mecraları kullanıcılar tarafından yapılan yorum, oylama ve değerlendirmelere açıktırlar ve nadiren engellemeler olduğu için şeffaf olarak kabul edilirler.

Konuşma: Konvansiyonel kaynaklarda iletişim tek yönlü ike sosyal medyada iki yönlü bir iletişim akışı bulunmaktadır.

Toplum: Sosyal medya benzer duygu, düşünce, görüş, yaşam tarzı içerisinde yer alan bireylerin bir araya gelerek kendi içlerinde bir topluluk oluşturmalarına imkan sağlamaktadır.

Bağlantılılık: Sosyal medyanın çoğu türü, bağlantılı işler gerçekleştirir; diğer siteler, araştırmalar ve insanların ilgili oldukları herhangi bir konuda link verilmesine olanak tanır.

Sosyal medyanın günümüzde ve gelecekte en fazla etkilemesi beklenen alan ise öğretim ve öğrenme olarak değerlendirilmektedir. Sosyal medya bireylerin bilgi ve deneyim paylaşımlarını hızlı bir şekilde yapabilmeleri bireylere etkinlik sağlamaktadır. Sosyal medya genç kullanıcılar tarafından da etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Çalışmada sosyal medya kullanımının öğrenme üzerindeki etkileri araştırılacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bilgi ve iletişim teknolojileri eğitim sisteminin en önemli unsurlarıdır. Bilginin iletişim teknolojisindeki hızlı ilerlemesi birçok değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu değişim yeni eğitim yöntemlerini ve araçlarını ortaya çıkararak eğitim sisteminin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Bireylerin internet aracılığıyla yaptığı paylaşımları içinde bulunduran ve dijital bir iletişim aracı olan sosyal medya da yeni eğitim araçlarından birisi olmuştur. Sosyal medyanın yükseköğretim de kullanılmasının farklı avantajlar sağladığı görülmektedir. Bu avantajlar öğrenme motivasyonunun yükseltilmesi iş birliğine dayanan yeteneklerin geliştirilmesi ve ders materyallerinin kullanılması olarak sıralanabilmektedir (Banar ve Zeytinoğlu, 2014).

Bu doğrultuda gerçekleştirmiş olduğumuz çalışma, sosyal medyanın bilgisayarlı muhasebe eğitiminde kullanımı ve bilgisayarlı muhasebe dersi alan öğrencilerin başarıları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır.

3.1. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın evrenini, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu Muhasebe Bölümü'nde 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmamızda evrenin tamamına ulaşılmak hedeflenmiş, ancak toplamda 215 öğrenciye ulaşılabilmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ankete katılan öğrencilerin demografik özelliklerini belirleyecek sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin temel özellikler araştırılmıştır. Söz konusu anket uygulamasının ikinci bölümünde yer alan soruların bazılarını Bedir (2016) tarafından yapılan çalışmalardan alınmıştır. Üçüncü bölümde ise sosyal medya kullanımının öğrencilerin bilgisayarlı muhasebe dersi başarıları üzerinde etki düzeyini ve 5'li likert ölçeğinde tanımlanan on üç adet soru yer almaktadır. Söz konusu anket uygulamasını üçüncü bölümünde yer alan soruların bazılarını Banar ve Zeytinoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmalardan alınmıştır.

3.2. Veri Hazırlama

Araştırma neticesinde elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programına yüklendikten sonra veri dosyasını hazırlamak için; kayıp veri, uç değer, güvenilirlik, homojenlik test edilmiştir.

Kayıp veri: Her bir ankette cevabı boş bırakılan maddelerin toplam maddelere oranı %15 ve yukarısı olup olmadığına bakılmış. Böyle bir anket olmadığı için kayıp veriye atama işlemi yapılmamıştır.

Homojenlik: Yapılan “homogeneity test” sonucunda sig. değeri 0.05'ten büyük çıktığı için verilerin homojen olduğuna karar verilmiştir

Uç Değer: “Z” ve “T” puanları + 3 ve – 3 üzerinde olan ankete rastlanmamıştır.

Güvenilirlik: Güvenilirlik analizi ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin ya da ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir (Kalaycı, 2008: 403). Ankette yer alan tüm ifadelerin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0,613 olarak hesaplanmıştır. Bu alfa değeri muhasebe meslek

mensuplarının gelecek ilgili düşüncelerinin ölçülmesine yönelik anketin kendi içinde oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3. Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulgularının değerlendirilmesinde ilk olarak demografik bulgular ele alınmıştır.

Tablo 1. Demografik bilgiler

Yaş	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
18-21 arası	102	47,4
22-24 arası	103	47,9
24-26 arası	7	3,3
26 ve üzeri	3	1,4
Cinsiyet	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Kadın	121	56,3
Erkek	94	43,7
Sınıf	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
3. Sınıf	128	59,5
4. Sınıf	87	40,5
Öğrenim Türü	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
1.öğretim	90	41,9
2.öğretim	125	58,1
Mezun Olduğu Lise	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Meslek Lisesi	165	76,7
Düz Lise	50	23,3

Ankete katılan öğrencilerin %47,9 (103 kişi)'sinin 22-24 yaş aralığında, %47,4 (102 kişi)'ünün 18-21 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Anketi yanıtlayan öğrencilerin %56,3 (121 kişi)'ü bayan öğrenciler oluşturmakta ve %59,5 (128 kişi)'ini 3. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Mezun olunan lise türüne bakıldığında ise %76,7 (165 kişi)'sinin meslek lisesi mezunu olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin demografik özelliklerini inceledikten sonra sosyal medya kullanım ilişkin temel özellikleri belirlemeye yönelik soruların yanıtlarına bakıldığında;

Öğrencilerin %93 (200 kişi)'ü bir sosyal medya hesabının bulunduğunu, %7 (15 kişi)'si ise herhangi bir sosyal medya hesabı bulunmadığını söylemişlerdir. Sahip olunan sosyal medya hesaplarını türler itibari ile sorguladığımızda ise;

Tablo 2. En sık kullandığınız sosyal medya aracı

Sosyal Medya Hesapları	Sayı	Yüzde
Facebook	104	48,4
Instagram	35	16,3
Youtube	63	29,3
Wikipedia	9	4,2
Linkedin	3	1,4
Secondlife	1	,5
Toplam	215	100,0

Öğrencilerin sahip oldukları sosyal medya hesapları incelendiğinde, %48,4 (104 kişi)'ünün Facebook hesabı olduğu, bunun yanısıra Youtube üyelikleri ve Instagram hesaplarının bulunduğu görülmektedir.

Tablo 3. Sosyal medya kullanım sıklığı

Kullanım Sıklığı	Sayı	Yüzde
1 saatten az	23	10,7
1-3 saat arası	105	48,8
4-6 saat arası	60	27,9
6 saat ve üzeri	26	12,1
Hiç Kullanmıyorum	1	,5
Toplam	215	100,0

Ankete katılan öğrencilerin sosyal medya hesaplarını kullanma sıklıklarına bakıldığında, %48,8 (105 kişi)'nin günde 1-3 saat arası sosyal medya hesaplarına zaman harcadığı görülmektedir.

Öğrencilerin muhasebe eğitiminde sosyal medya kullanım amaçları incelendiğinde, %35,2 (76 kişi)'sinin yeni bilgiler edinmek amacıyla, %30,2 (65 kişi)'sinin proje ya da ödev hazırlamak amacıyla sosyal medya hesaplarını kullandığı görülmektedir.

Tablo 4. Muhasebe eğitimi için sosyal medyayı kullanmanızın temel amacı

Amaç	Sayı	Yüzde
Öğretim Üyeleriyle İletişim Kurabilmek	15	7,0
Proje ya da Ödev Hazırlamak	65	30,2
Yeni Bilgiler Edinmek	76	35,3
Derste Öğrendiklerimi Pekiştirmek	15	7,0
Ödev Paylaşımı Yapmak	10	4,7
Derslerle İlgili Bilgilendirme Paylaşımları	34	15,8
Toplam	215	100,0

Ankete katılan öğrencilerin muhasebe eğitiminde en sık kullandığı sosyal medya hesaplarının neler olduğuna dair sorulan soruya vermiş oldukları yanıtlara bakıldığında %33

(71 kişi)'nin youtube kanalları üyelikleri ile muhasebe eğitim videoları izlediklerini söylemişlerdir. Aynı şekilde öğrencilerin %73 (157 kişi)'ü sosyal medya kullanımının muhasebe eğitimine olumlu etkisi olduğunu düşünmektedir.

Tablo 5.Almış olduğunuz muhasebe eğitimini bilgisayar uygulamalarında kolaylıkla yapabiliyor musunuz?

	Sayı	Yüzde
Evet	208	96,7
Hayır	7	3,3
Toplam	215	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %96,7 (208 kişi)'si Almış oldukları muhasebe eğitiminin bilgisayar uygulamalarını kolaylıkla yapabildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6. Tablo muhasebe paket programları dersinde hangi program eğitimini aldınız?

Program	Sayı	Yüzde
Eta	58	27,0
Logo	146	67,9
Zirve	4	1,9
Mikro	6	2,8
Datasoft	1	,5
Toplam	215	100,0

Derslerde alınan Paket program eğitiminde kullanılan program türüne bakıldığında %67,9 (146 kişi)'nin logo programını kullandığı görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin demografik özelliklerini inceledikten sonra sosyal medya kullanımının öğrencilerin bilgisayarlı muhasebe dersi başarısı üzerinde etki düzeyini ölçen likert türü sorulara vermiş oldukları yanıtları inceleyecek olursak;

Tablo 7. Sosyal medya kullanımının öğrencilerin bilgisayarlı muhasebe dersi başarısı üzerinde etki düzeyini ölçen sorulara vermiş oldukları yanıtların ortalamaları

İfadeler	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Sosyal Medyayı Kullanmam Öğretim Üyeleriyle Etkileşimimi Kolaylaştırdığını Düşünüyorum	215	3,23	1,085
Sosyal Medyayı Kullanmam Öğretim Üyeleriyle İletişimimi Kolaylaştırdığını Düşünüyorum	215	3,30	1,017
Sosyal Medyanın Bilgisayarlı Muhasebe Dersi Eğitimime Katkısı Olduğunu Düşünüyorum	215	3,38	1,133
Sosyal Medya da Bilgisayarlı Muhasebe ile İlgili Araştırma Yapmam Bana Katkı Sağladığını Düşünüyorum	215	3,58	,982
Bilgisayarlı Muhasebe de Karşılaştığım Sorunları Sosyal Medya Aracılığı ile Giderebiliyorum	215	3,37	1,090
Sosyal Medyayı Muhasebe Paket Programları İndirmek İçin Kullanıyorum	215	2,92	1,141
Sosyal Medyadan Muhasebe Paket Programları İle İlgili Değişiklikleri Takip Ediyorum	215	3,01	1,150
Bilgisayarlı Muhasebe Dersinde Öğrendiğim Paket Programları Hakkında Sosyal Medyadan Bilgi Ediniyorum	215	3,25	1,132
Sosyal Medyayı Kullanmam Akademik Faaliyetlerimi ve Arkadaşlarımla Koordinasyonumu Kolaylaştırdığını Düşünüyorum	215	3,66	,958
Sosyal Medya Üzerinden Kurulan Öğrenci-Öğretim Üyesi İlişkisi Akademik Performansımı Arttırdığını Düşünüyorum	215	3,30	,984
Kullandığımız Paket Programın Bütünleşmiş Olması İleride Yapacağımız İşlemleri Kolaylaştırdığını ve Zaman Kazandırdığını Düşünüyorum	215	3,80	,927
Okulumuzda Almış Olduğumuz Paket Programının Kullanımı kolaydır	215	3,71	1,069
Kullandığımız Paket programı Uygulamada İhtiyacımızı Karşılacak Düzeydedir	215	3,32	1,201
Toplam	215		

Tabloyu incelediğimizde, ankete katılanların sosyal medya kullanımının bilgisayarlı muhasebe dersi başarısı etkisi ile düşüncelerinde en yüksek ortalamaya (3,80) “*Kullandığımız paket programın bütünleşmiş olması ileri yapacağımız işlemleri kolaylaştırdığını ve zaman kazandırdığını düşünüyorum*” ifadesinin yer aldığı görülmektedir. En düşük ortalamaya ise, (2,92) “*Sosyal medyayı muhasebe paket program indirmek için kullanıyorum*” ifadesi yer almaktadır. Öğrenciler bilgisayarlı muhasebe dersinin gerekliliği inanmak ile birlikte söz konusu dersin muhasebe işlemlerini kolaylaştırdığını ve hızlandırdığını düşünmektedir. Bununla birlikte her ne kadar ankete katılan öğrenciler sosyal medya yoğun bir şekilde kullanıyor olsalar da sosyal medya hesaplarını paket programı indirmek veya yüklemekten ziyade daha çok yeni gelişmelerden bilgi sahibi olmak amacıyla kullandıklarını beyan etmektedirler.

Araştırma kapsamında demografik bulguları ve ortalamaları inceledikten sonra; araştırma kapsamında yer alan sorular çapraz tablo ve ki kare analizi yapılmıştır.

H0: Sosyal medya hesabınız var mı ifadesi ile sosyal medyanın bilgisayarlı muhasebe dersi eğitimine katkısı olduğu ifadesi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Tablo 8. Sosyal medya sitelerinde (facebook,twitter..vb.) hesabınız var mı ifadesi ile sosyal medyanın bilgisayarlı muhasebe dersi eğitimine katkısı olduğunu düşünüyorum ifadesi arasındaki çapraz tablo ve ki kare analiz sonuçları

	Sosyal Medyanın Bilgisayarlı Muhasebe Dersi Eğitimine Katkısı Olduğunu Düşünüyorum					Toplam	
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
Sosyal Medya Sitelerinde(facebook,twitter..vb) Hesabınız Var mı?	Evet	15	29	47	84	25	200
	Hayır	2	3	1	5	4	15
	Toplam	17	32	48	89	29	215
		Değer		Df		Asymp.Sig (2-sided)	
Ki Kare İlişki Katsayısı		4,984a		4		,289	
Olasılık Oranı		5,082		4		,279	
Doğrusal Olarak Birleşme		,007		1		,934	

Yapılan çalışmada söz konusu iki değişkene ait sonuca göre H0 hipotezi red edilmektedir. Bu durum Ki-Kare ilişki katsayısı sonucunun 0,05'ten büyük olmasıyla 0.289 oranı ile açıklamak mümkündür. Çapraz tablo sonucuna bakıldığında Sosyal medya hesapları bulunan 84 kişi aynı zamanda sosyal medyanın bilgisayarlı muhasebe dersi eğitimine katkısı olduğunu düşüncesine katılıyorum şeklinde yanıt vermişlerdir.

H1: Sosyal medyayı kullanmanın muhasebe eğitimine olumlu etkisi var mıdır ifadesi ile sosyal medya da bilgisayarlı muhasebe ile ilgili araştırma yapmam bana katkı sağladığını düşünüyorum ifadesi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Tablo 9. Sosyal medyayı kullanmanın muhasebe eğitimine olumlu etkisi var mıdır ifadesi ile sosyal medya da bilgisayarlı muhasebe ile ilgili araştırma yapmam bana katkı sağladığını düşünüyorum ifadeleri arasındaki çapraz tablo ve ki kare analiz sonuçları

	Sosyal Medya da Bilgisayarlı Muhasebe ile İlgili Araştırma Yapmam Bana Katkı Sağladığımı Düşünüyorum.					Toplam	
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
Sosyal Medyayı Kullanmanın Muhasebe Eğitimine Olumlu Etkisi Var mıdır?	Evet	6	15	22	90	24	157
	Hayır	4	7	20	26	1	58
	Toplam	17	22	42	116	25	215
		Değer		Df		Asymp.Sig (2-sided)	
Ki Kare İlişki Katsayısı		18,133a		4		,001	
Olasılık Oranı Doğrusal Olarak Birleşme		19,747		4		,001	
		10,235		1		,001	

Yapılan çalışmada söz konusu iki değişkene ait sonuca göre H1 hipotezi kabul edilmektedir. Bu durumda Ki-Kare ilişki katsayısı sonucunun 0,05'ten küçük olmasıyla 0.001 oranı ile açıklamak mümkündür. Çapraz tablo sonucu incelendiğinde sosyal medya kullanmanın muhasebe eğitimine olumlu etkisi olduğunu düşünenler (90 kişi), sosyal medyada bilgisayarlı muhasebe ile ilgili araştırma yapmam bana katkı sağlar ifadesine katıldıkları görülmektedir.

H2: Sosyal medyayı kullanma sıklığı ile sosyal medyadan muhasebe paket programları ile ilgili değişiklikleri takip ediyorum ifadesi arasında anlamlı ilişki vardır.

Tablo 10. Sosyal Medya Kullanım Sıklığı İle Sosyal Medyadan Muhasebe Paket Programları İle İlgili Değişiklikleri Takip Ediyorum İfadeleri Arasındaki Çapraz Tablo ve Ki Kare Analiz Sonuçları

		Sosyal Medyadan Muhasebe Paket Programları İle İlgili Değişiklikleri Takip Ediyorum.					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Sosyal Medya Kullanım Sıklığı	1 saatten az	3	7	2	7	4	23
	1-3 saat arası	7	30	27	32	9	105
	4-6 saat arası	7	12	16	21	4	60
	6 saat ve üzeri,	4	8	6	6	2	26
	Hiç kullanmıyorum	0	0	1	0	0	1
Toplam		21	58	52	65	19	215
		Değer		Df		Asymp.Sig (2-sided)	
Ki Kare İlişki Katsayısı		12,788a		16		,688	
Olasılık Oranı		12,920		16		,679	
Doğrusal Olarak Birleşme		,729		1		,393	

Tabloyu incelendiğinde H2 hipotezinin red edildiği görülmektedir. Bu durumda Ki-Kare ilişki katsayısı sonucunun 0,05'ten büyük olmasıyla 0.688 oranı ile açıklamak mümkündür. Çapraz tablo sonuçlarına baktığımızda, sosyal medyayı 1-3 saat arasında kullanan öğrenciler sosyal medyadan muhasebe paket programları ile ilgili değişiklikleri takip ediyorum ifadesine katıldıkları görülmektedir.

H3: Sosyal medya üzerinden muhasebe alanında edinilen bilginin faydalı mıdır ifadesi ile bilgisayarlı muhasebe de karşılaştığım sorunları sosyal medya aracılığı ile giderebiliyorum ifadesi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Tablo 11. Sosyal medya üzerinden muhasebe alanında edinilen bilgi faydalı mıdır ifadesi ile bilgisayarlı muhasebe de karşılaştığım sorunları sosyal medya aracılığı ile giderebiliyorum ifadeleri arasındaki çapraz tablo ve ki kare analiz sonuçları

		Bilgisayarlı Muhasebe de Karşılaştığım Sorunları Sosyal Medya Aracılığı İle Giderebiliyorum.					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Sosyal Medya Üzerinden Muhasebe Alanında Edinilen Bilgi Faydalı mıdır?	Evet	9	22	37	75	25	168
	Hayır	5	11	17	12	2	47
	Toplam	14	33	54	87	27	215
		Değer		Df		Asymp.Sig (2-sided)	
Ki Kare İlişki Katsayısı		13,659a		4		,004	
Olasılık Oranı		14,211		4		,003	
Doğrusal Olarak Birleşme		11,591		1		,001	

Tablo 11'i incelediğimizde H3 hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. Bu durumda Ki-Kare ilişki katsayısı sonucunun 0,05'ten küçük olmasıyla 0.001 oranı ile açıklamak mümkündür. Çapraz tablo sonuçlarına bakıldığında sosyal medya üzerinden muhasebe alanından edinilen bilginin faydalı olduğunu düşünen (75 kişi), aynı zamanda bilgisayarlı muhasebe de karşılaştığı sorunları sosyal medya aracılığı ile giderebildiklerini ifade etmektedir.

4. SONUÇ

Günümüzde teknolojik gelişmeler bireyler ve toplumlar açısından geri dönülmez bir noktaya gelmiş durumdadır. Bu yönüyle teknolojinin iş süreçlerini ve faaliyetleri hızlandırması, süreçlerin etkin şekilde takip ve denetimi de sağladığı ifade edilebilir. Sosyal medya da günümüzdeki bu bozucu teknolojik değişimlerin en önemli fenomenlerindedir. Sosyal medya bireylerin iletişim kurma, hareket ve toplanma davranışlarını büyük ölçüde değiştirmiştir.

Çalışmamız sosyal medya kullanımının muhasebe eğitimi konusundaki etkinliği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda muhasebe eğitimi alan öğrencilerin sosyal medyayı muhasebe eğitimi konusundaki bilgi paylaşımında kullandıkları görülmektedir ki sosyal medyanın bilgi paylaşım süreçlerini hızlandırarak etkinleştirdikleri görülmektedir.

Diğer taraftan kullanıcıların birçoğu sosyal medyanın eğitim süreçlerinde etkin oldukları görülmektedir. Çalışmamızda elde edilen sonuçlara göre sosyal medya kullanımı muhasebe öğrenim süreçlerine olumlu etki etmekte ve kullanıcıların öğrenme süreçlerine olumu etki etmektedir.

KAYNAKÇA

Banar, K., & Zeytinoğlu, E. (2014). *Sosyal medyanın muhasebe bölümü öğrencilerinin akademik performansı üzerindeki etkisi: Ampirik Bir Çalışma*. 33. *Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 153-177). Antalya: Anadolu Üniversitesi.

Bedir, A. (2016). *Sosyal medya kullanımının üniversite öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Eren, E. Ş. (2014). Sosyal medya kullanım amaçları ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(4), 230-243.

Habertürk. (2018, 09 11). *HaberTürk*. <https://www.haberturk.com/hangi-iphone-ne-zaman-cikti-2137582-ekonomi/2> adresinden alındı

Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayıncılık.

Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., & Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(4), 23-32.

Yağmurlu, A. (2011). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(1), 5-15.

Tüketici Davranışlarında Benlik Saygısı Kavramı: Bir Literatür Taraması

Alişan BALTACI^{1*}

Geliş Tarihi/Received: 11.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 25.08.2020

Derleme Makalesi/Review Article

ÖZET

Tüketici davranışları literatüründe disiplinlerarası çalışmaların miktarı her geçen gün artmaktadır. Bunun temel sebebi konunun pek çok farklı havuzdan beslenmeye müsait oluşudur. Bu havuzlardan birisi de psikoloji literatürüdür. Psikoloji literatürünün konularından olan benlik saygısı kavramı, bireyin kendisine dair yapmış olduğu özdeğerlendirmenin öznel bir sonucudur. Sonucun yüksek veya düşük çıkması, bireyde farklı duyu durumlarına ve buna istinaden de farklı davranışlara sebep olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı literatür taraması yöntemiyle, benlik saygısıyla ilgili olarak mevcut yerli ve uluslararası literatürde tüketici davranışlarına yönelik olarak yapılmış çalışmalara dair genel bir bilgi verilmesi, Türkçe araştırmalarda henüz değinilmemiş konuların aktarılması yoluyla yerli literatüre katkı sağlanması ve mevcut durumun bir resminin çekilebilmesidir.

Anahtar kelimeler: Benlik saygısı, Tüketici Davranışları, Literatür Taraması.

Concept of Self-Esteem in Consumer Behavior: A Literature Review

ABSTRACT

Since the structure of the consumer behavior literature is suitable for multi-disciplinary studies the amount of such researches are increasing day by day. One of the most suitable literature for consumer behavior is the psychology where the concept of the self-esteem has been shaped. Self-esteem is the subjective result of a self-evaluation of a person. Each level of this evaluation causes a different emotional state which brings a different pattern of behavior. This study examines the concept of the self-esteem and its current intersection with the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yüksek İhtisas Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Orcid No: 0000-0002-3280-405X

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: armada.alisan@gmail.com

consumer behavior literature theoretically. On the other hand, it's expected to make a contribution to the Turkish literature by touching on the unresearched issues from the global literature.

Keywords: Self-esteem, Consumer Behavior, Literature Review.

1. GİRİŞ

Benlik saygısı kavramı 1800'lü yılların sonundan beri insan davranışını açıklamaya çalışan araştırmalarda kendisine yer bulmaktadır. Özellikle 1965 yılında Rosenberg'in geliştirmiş olduğu ölçekle birlikte araştırmacılar tarafından daha da artan bir oranda irdelenmeye başlanmıştır. Tüketici davranışları ise İkinci Dünya Savaşı sonrası 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren pazarlama biliminin şemsiyesi altında sosyoloji, psikoloji, antropoloji, davranışsal iktisat ve iktisat gibi farklı sosyal disiplinlerden beslenerek gelişen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile benlik saygısı kavramının tüketici davranışları-psikoloji etkileşimi kapsamında insan davranışlarını açıklayabilmek adına ele alınması şaşırtıcı değildir.

2. BENLİK SAYGISI

Benlik saygısı kavramının ilk olarak literatüre 1890 yılında James tarafından kazandırıldığı düşünülmektedir. Kendisi (James, 1890) benlik saygısını, bireyin arzuları ve başarıları arasında dalgalanan bir barometre olarak tanımlamaktadır.

Benlik saygısı, benlik kavramının değerlendirilmesinde kullanılan bir değerlendirme aracı olarak tanımlanmaktadır (Baumeister vd., 1998: 1252). Benlik saygısı ile kişiler öz değerlerini ölçmekte ve bunun sonucunda gelecekteki davranışlarını şekillendirmektedirler. Rosenberg'in 1965 yılında yaptığı çalışma ile temellerine oturan kavram çoğunlukla bireylerin kendileri ile ilgili olumlu değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Literatür incelendiğinde benlik ile ilgili tanım genel itibari ile "benlik kendimizle ilgili ne düşündüğümüz; benlik saygısı ise benliğimizle ilgili yapmış olduğumuz olumlu ve olumsuz değerlendirmeler ve bu konuda ne hissettiğimizdir". Literatürdeki kavramsallaştırma çalışmalarında benlik saygısı genel itibari ile üç konu etrafında şekillenmektedir:

- Boyutları: çok boyutlu olup olmadığının ortaya konulması,
- Tutarlılığı: kişiliğe dayalı sabit veya duruma göre değişken olup olmadığı,
- Benlik ile ilgili yapılan değerlendirmelerin bilişsel olup olmadığı. (Heatheron ve Wyland, 2003: 39)

Geleneksel teorilere göre benlik saygısı tutarlı bir kişilik özelliğidir ve hiç değişmez yada çok az değişebilir (Heatherton ve Wyland, 2003: 39). Diğer taraftan bazı teoriler bu yaklaşımın ötesine geçmişlerdir. Bu teorilere göre benlik saygısı koşul ve durumlara bağlıdır. Ayrıca sosyal koşullarla da yakından ilgilidir ve diğer bireylerin değerlendirmeleri ile ruh hali de bunun üzerinde etkilidir (Kernis, 1993: 1192).

Uzun dönemli çalışmalar, araştırmacılara benlik saygısının daha dinamik olan doğasını keşfedebilme imkanı sağlamaktadır (Thewissen, vd., 2008: 43). Bunlara ek olarak bireylerin her zaman olumsuz duygulardan kaçınmayacağını, başarılarının bazı durumlarda dışsal etkenlere bağlı olduğunu, bu sebeple bireylerin benlik saygılarının zaman içerisinde tutarsızlık gösterebileceğini ifade eden araştırmalar da bulunmaktadır (Thewissen vd., 2008). Buradan hareketle benlik saygısının Maslow'un (1954) ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde en yüksek olduğu nokta, kendini gerçekleştirme basamağıdır denilebilir (Maxwell ve Bachkirova, 2010: 17).

Gecas (1982) ve Cast ile Burke'e (2002) göre benlik saygısı iki boyut üzerine kavramsallaştırılabilir. Bunlardan birincisi yeterliliklerdir. Yeterlilik, bireyin kendi toplam beceri kapasitesini ve etkililiğini nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir. İkinci boyut ise değere dayalı benlik saygısıdır. Değer kavramı burada bireyin kendisini ne kadar önemli/değerli algıladığı ile ilgilidir. Birlikte ele alındığında bu ikisi bireyin özdeğerlendirmesini şekillendirmektedir.

Benlik saygısının ölçülmesinde genel olarak:

- Bir davranışın sonucunda ortaya çıkan durum,
- Zararlı bir davranışa engel olan bizişsel bir tampon,
- Mevcut veya gelecekteki davranışı yönlendiren kişisel bir motivasyon konuları ele alınmaktadır. (Sages ve Grable, 2011: 1)

Cast ve Burke (2002) bu üç konunun yeterince sentezlenmediğini ileri sürmektedirler. Bu sebeple Stryker'ın 1980 yılında ortaya koyduğu kişilik teorisi çerçevesinde bu üç konuyu sentezleyen formal benlik teorisini (formal theory of self-esteem-TSE) geliştirmişlerdir. Bu teorisinin varsayımına göre benlik saygısı çıktı, tampon/engel ve kendini motive edici özelliktedir.

Yapılan araştırmalara göre benlik saygısı düzeyi eşit iki kişiden birisi için durum oldukça uyumlu iken diğeri için bir ego enflasyonuna sebep olabilmektedir (ZeiglerHill ve

Terry, 2007). Dolayısı ile benlik saygısı için standart bir gerçeklikten ziyade subjektif bir algıdır demek daha yerinde olacaktır (Baumeister vd., 2003: 1-2).

Stryker'a (1980) göre benlik; pek çok ayrı kimliği barındıran çok boyutlu bir oluşumdur. Her bir kimlik, bireyin topluma nasıl uyum sağlayacağını yansıtmaktadır. Daha geniş bir ifade ile bu çerçevede, benliği kimlik teorisi kapsamında ele almaktadır. Kimlik teorisinin temelinde bireyin özdoğrulama arayışları bulunmaktadır. Cast ve Burke (2002) formal benlik teorisini özdoğrulama üzerine inşa etmişlerdir. "Kimlik ile ilgili doğrulama süreci yeterlilik, değer ve artan benlik saygısı üretmektedir" demektedirler (Cast ve Burke, 2002). Özdoğrulama her ne kadar olumlu veya olumsuz sonuçlanabiliyor olsa da benlik saygısının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir.

Bazı araştırmacılar benlik saygısını öz-değerden veya kendini kabullenmeden, öz-saygıdan, liyakattan kaynaklanan genel bir hissiyat olarak tanımlamışlardır. Crocker ve Major (1989: 609) benlik saygısının salt benlik kavramının içerisinde geçen özgüven, öz-değerlendirme, kolektif benlik saygısı, irsi benlik saygısı gibi kavramlarla ayrıştığını; genel benlik saygısının bireyin kendi özdeğer algısı ile ilişkili olduğunu ifade etmektedirler ve diğer kavramların az veya çok sosyal gruplar ile ele alınması gerektiğine işaret etmektedirler. Caprara vd. (2009: 277) 428 çift ikiz kardeş ile yaptığı çalışmada benlik saygısı için optimizm ve hayat tatmini ile birlikte genetik bir bileşene sahiptir demektedir. Ramsdal (2008: 337) ise benlik saygısının kendini sevmek ve öz-yeterlilik bağımsız değişkenlerinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Zeigler-Hill ve Terry (2007) benlik saygısı kavramının yanlış değerlendirildiğini; bunun tutarlı ve tek düze bir yapı olarak ele alınmasının yanlış olduğunu iddia etmektedirler. Bu çıkarımlarının üzerine kırılmalı benlik saygısı ile dengeli benlik saygısı kavramlarını ortaya koymuşlardır. Dengeli benlik saygısının daha sağlam bir yapı olduğunu; kırılmalı benlik saygısının ise dış etkenler sebebi ile daha değişken bir yapı olduğunu ifade etmektedirler. Buradan hareketle kırılmalı benlik saygısının olumsuz davranışların temelinde yatan sebeplerden birisi olduğunu ileri sürmektedirler. Aynı çalışmada mükemmeliyetçilik ile benlik saygısı arasında bir ilişki olduğunu ve mükemmeliyetçiliğin yeme bozukluğu, obsesif kompulsif kişilik bozukluğu, depresyon gibi bir takım olumsuz sonuçlara da sebep olduğunu ifade etmektedirler. Anoreksi, nevroz ve yeme bozukluklarının da benlik saygısına bağlı olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Grabe ve Hyde, 2006; Meyers ve Biocca, 1992).

ABD’de öğrenciler üzerinde Forsyth vd. (2007) tarafından yapılan araştırmalarda ise öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin yüksek çıkmasına rağmen akademik başarılarının neden düşük olduğu sorgulanmıştır. Bu çalışmada başarısız öğrencilerden seçilen bir grubun benlik saygısı seviyelerini yükseltecek bazı yöntemler denenmiş, yapılan gözlemlerde benlik saygısı yükselen bu öğrencilerin akademik başarılarının daha da düştüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla benlik saygısının yükselmesinin mesleki başarıya olumlu bir etki sağladığını ifade etmek mümkün değildir demektedirler.

Dweck (2008), Renaud ve McConnell (2007), Zeigler-Hill ve Terry (2007) yaptıkları çalışmalarda yüksek benlik saygısının, bireyin yaşadığı değişimlere daha hızlı adapte olmasına, hayata devam etmesine veya yeni bir yol bulmasına yardımcı olduğunu ifade etmektedirler.

Aşağıdaki özet tablo benlik saygısı kavramı ile ilgili kronolojik olarak araştırmacıların ortaya koymuş oldukları genel çerçevelere yönelik olarak Maxwell ve Bachkirova’dan (2010) uyarlanmıştır.

Tablo 1. Benlik saygısı literatürüne kronolojik bir bakış

Teorisyen/Yıl	Kavramsal Yaklaşım	Potansiyel Motive Edici
James, 1890	Bireyin hayattaki başarılarının başarısızlıklarına oranıdır	Bireyin amaçlarına ulaşması, yetkinliklerini arttırması
Cooley, 1909; Mead, 1913	Bireyin içsel ve sosyal hedeflerine ulaşabilme derecesidir	Bireyin benliğinin başkalarının gözünde kabul görmesi
Rogers, 1951; Maslow, 1954	Bireyin değerleri, ihtiyaçları ve standartları ile uyumluluk derecesidir	Benlik ve bireysel ihtiyaçlara yönelik olarak ortaya çıkan algı
Baumeister, 1993-1999	Bireyin algıladığı benliğini muhafaza etmesi veya onarması/yükseltmesidir	Kendini geliştirme ve öz tutarlılık
Ryan ve Warren Brown, 2003	İç kaynaklardan bağımsız, özgün benlik saygısı	Amaçlar ve sebepler benlikten önemlidir

Kaynak: Maxwell ve Bachkirova, 2010: 20 (Uyarlanmıştır)

Tabloya istinaden kavram 100 yılı aşkın yolculuğunda hayattaki başarılarından özgün ve bağımsız bir bilişsel olguya doğru evrilmiştir denilebilir.

3. BENLİK SAYGISININ ÖLÇÜLMESİ

Rosenberg (1965), benlik saygısının kendi içerisinde global ve spesifik bileşenlerine ayrılabilceğini iddia etmiş ve Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri’ni (BSE-SEI) geliştirmiştir. Literatürdeki pek çok çalışmada da bu envanterden istifade edilmektedir.

Bu envantere getirilen en önemli eleştirilerden birisi kişinin ruh haline göre farklı sonuçlar verebiliyor olmasıdır (Andrews ve Brown, 1993: 570). Bu sebeple genel bir durumu değil anlık bir durumu ölçtüğü yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır. Bir diğer eleştiri ise yine Andrews ve Brown (1993) tarafından dile getirilen; içerisinde hem olumlu hem de olumsuz bireysel değerlendirme araçlarını barındırdığı, aslında bunların her birinin ayrı ayrı ele alınması gerektiğidir. Bu sebeple Smith vd. (2006) BSE'nin olumlu benlik değerlendirmelerinin varlığını/yokluğunu, kişinin o anki ruh haline göre ölçtüğünü ileri sürmektedir. Sonuç itibari ile BSE ve diğer benzer ölçekler, bireysel öz bildirime bağlıdır ve benlik saygısını bilişsel bir süreç olarak ele almaktadırlar (Heatheron ve Wyland, 2003).

Benlik Saygısı Envanter'i Çuhadaroğlu tarafından 1986 yılında Türkçe'ye çevrilmiş ve literatürümüzde de yaygın kullanılan bir araç olmuştur. Yine 2010 yılında Tukuş tarafından Türkçeleştirilen ve Türkçe literatürde yaygın olarak kullanılan kısaltılmış ölçek formu da bulunmaktadır. Yapılan incelemede envanterin eğitim bilimleri, psikoloji ve tıp bilimleri alanında çalışma yapan Türk araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Rosenberg'in (1965) geliştirmiş olduğu ölçek her ne kadar literatürün en yaygın kullanılan ölçeği olsa da bunun dışında geliştirilmiş ölçekler de bulunmaktadır. Örneğin;

- Luthanen ve Crocker tarafından 1992 yılında geliştirilen "Kolektif Benlik Saygısı Ölçeği" bireyin benlik saygısını, ait olduğu sosyal topluluk üzerinden yaptığı özdeğerlendirme ile ortaya koymaya çalışmaktadır.
- 1991 yılında Heatheron ve Polivy tarafından geliştirilen "Durumsal Benlik Saygısı Ölçeği" bireyin sahip olduğu sosyal, bilişsel ve fiziksel kaynaklarından tatmin olma derecesine göre benlik saygısı düzeyini ifade etmeye çalışmaktadır.
- Brumfitt ve Sheeran (1999) ise kelimelerle ölçüm yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılabilirlik üzere "Görsel Analog Benlik Saygısı Ölçeği"ni geliştirmişlerdir.

Sayılan ölçekler dışında da farklı amaçlarla geliştirilmiş ve yapı geçerliliğine sahip ölçekler bulunmakla beraber bunların yaygın kullanım alanı bulduklarını söylemek mümkün değildir.

4. BENLİK SAYGISI VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Yapılan incelemelerde benlik saygısı kavramının her ne kadar 1800'lü yılların sonunda tanımlandığı ve 1965'teki Rosenberg'in çalışması ile literatürde daha fazla yer

edinmeye başladığı görülse de tüketici davranışları alanında konuya olan ilginin 2000’li yıllardan itibaren ortaya çıktığını söylemek yerinde olacaktır. Bu bölümde konu ile ilgili küresel literatürde öne çıkan araştırmaların kapsam ve çıktıları ile yerli çalışmaların genel durumuna kronolojik olarak değinilecektir.

Dittmar ve Durry (2000) benlik saygısı (özellikle benlik imgesi) ile satın alma davranışı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler. Yaptıkları çalışmada satın almanın sadece benlik saygısını değil, aynı zamanda özgüveni de yükselttiğini tespit etmişlerdir.

Bizman ve Yinon, (2002) tüketicilerin markanın sahip olduğu prestij ile kendi kimlikleri arasında bir ilişki kurarak benlik saygısı düzeylerini arttırmak eğiliminde olduklarını söylemektedir.

Pazar kurtları; en uygun fiyatlı, kullanışlı ve kaliteli mal ve hizmetlere nerelerde ulaşılabileceğine dair diğer tüketicilere kullanışlı bilgiler veren kişiler olarak tanımlanabilir (Tayfun, 2015). Clark ve Goldsmith (2005) pazar kurtlarının psikolojik etkilerini inceledikleri çalışmada bu tip bireylerin yüksek benlik saygısına sahip olduklarını ve düşük benlik saygısına sahip bireyleri etkileyerek satın alma kararları üzerinde etkili olduklarını vurgulamaktadırlar.

Adkins ve Ozanne (2005) satın alma davranışının bireylerin kimlik inşasında ve yönetilmesinde başvurulan sosyal bir uygulama olduğunu, hatta günlük rutin alışverişlerde dahi bu davranışı gösterme şekli ile benlik saygısı ve itibar elde etme çabasında olduklarını vurgulamaktadırlar.

Park ve Roedder-John (2009) açık ve örtülü benlik saygısı üzerindeki uyumsuzlukların materyalizm üzerindeki değişime nasıl etki edebileceğini araştırmış; örtülü ve açık benlik saygısı arasındaki fark arttıkça materyalizm eğiliminin de yükseldiğini tespit etmişlerdir.

Tüketicinin yükselen benlik saygısı sebebi ile yapacağı satın alma kararını en doğru şekilde gerçekleştireceğine dair inancı da yükselebilir. Bu durumda tüketicinin satın alma sürecinde bilmiş-ukala tavırlar sergilemesi de beklenebilir (Liu, 2010: 75).

Cuningham ve Drake (2011) düşük benlik saygısına sahip bireylerin satın aldıkları ürünlerde narsistleri taklit ettiklerini ve prestij için satın alma davranışı sergilediklerini; yüksek benlik saygısına sahip tüketicilerin ise daha değer odaklı ve fonksiyonel ürünler tercih ettiklerini tespit etmişlerdir.

Truong ve McColl (2011) bireyin kendini ödüllendirme davranışı olarak ortaya çıkan satın alma davranışının benlik saygısından kaynaklanan bir haz arayışı olduğunu ifade etmektedirler.

Sages ve Grable (2011) değer ve etkililik temelli benlik saygısı boyutları ile tüketicilerin finansal davranışları arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında; benlik saygısının geçmiş davranışlar için bir çıktı, gelecekteki olumsuz davranışlar için bir engel ve gelecekteki olumlu davranışlar için de bir belirleyici olduğunu ifade etmektedirler. Yine aynı çalışmada eğitim seviyesinin yükselmesinin benlik saygısını artırıcı bir etkiye sahip olduğu ifade edilmekte; bu sebeple de bireylerin daha fazla kredi kullanarak benlik saygılarını harcamaları ile belli bir seviyede tutmaya çalıştıkları; dolayısı ile borçlarını ödeyememe riski ile daha sık karşılaştıkları, borçları yüzünden emekli olabilecekken hala çalışmaya devam ettiklerine de dikkat çekilmektedir.

Lee ve Lin (2011) sağlık hizmetlerinde üretilen değer üzerine yapmış oldukları araştırmada genel hizmet yerine kişiye özel hizmet alan hastaların tedavi süresince benlik saygılarının yükseldiğini tespit etmişlerdir.

Konuyu benlik imgesi üzerinden değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Benlik imgesi; bireyin kendisini bir nesne olarak tanımladığında başvurduğu duygu ve düşüncelerin bir toplamıdır (Resermborg, 1979). Souiden vd. (2011) Kanadalı ve Tunuslu tüketiciler üzerine yaptıkları kültürler arası araştırmada her iki ülkenin de tüketicilerinin benlik-imgeleri vasıtası ile sosyal statülerini göstermeye çalıştıklarını ve bunun benlik saygılarını arttırdığını; bu durumun zaman zaman tüketicileri gösterişçi tüketime yönlendirdiğini ifade etmektedirler. Bu tip davranışın seviyesi, bireyin benlik-imesi ile markanın öz-imesinin örtüştüğü oranda artmaktadır. Özellikle Tunuslu katılımcıların sosyal statülerinin benlik saygıları üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olduğu bulgular arasındadır. Tunus kültüründe, bireyin gösterişçi tüketim davranışı göstermesi üzerinde benlik saygısının doğrudan olmayan bir etkisi olduğu da ifade edilmektedir. Yine Tunuslu tüketicilerden benlik saygısı seviyesi düşük olanların daha yüksek marka değeri olan ürünlere yöneldiği de araştırmanın sonuçlarındandır. Diğer taraftan Kanadalı tüketiciler için gösterişçi tüketim davranışında, benlik saygısının anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır.

Sayılanlara ek olarak literatürde benlik saygısı düzeyi ile mutluluk düzeyi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır (DeNeve ve Cooper, 1998; Lyubomirsky ve Lepper, 2006). Gösterişçi tüketimin bireyin mutluluk düzeyini ve dolayısı ile benlik saygısını tüketimden algıladığı tatmin sebebi yükselttiği söylenmektedir

(Truong ve McColl, 2011). Buna benzer şekilde sosyal medya kullanımının da benlik saygısını ve dolayısı ile gösterişçi tüketimi arttırdığını ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Truong ve McColl 2011; Lewis ve Moital, 2016).

Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı tezler üzerinden 10.05.2020 tarihinde yapılan taramada tüketici davranışları temelli olarak benlik saygısı ile ilintili yazılmış dört adet tez çalışması olduğu tespit edilmiştir. Bu tezlere dair bilgi aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 2. Türkiye’de benlik saygısı ve tüketici davranışları ile ilgili yazılmış tezler

Yılı	Diploma Düzeyi	Yazar	Tez Adı
2011	Yüksek Lisans	İbrahim Bozacı	Şikâyet yönetim sürecinde müşterinin firmaya şikâyet etme eğilimini etkileyen faktörler üzerine uygulamalı bir çalışma
2015	Doktora	Filiz Eroğlu	Kompulsif satın alma eğiliminde kişisel faktörlerin, postmodern tüketim şekillerinin ve bir pazarlama çabası olarak reklamın rolü
2018	Yüksek Lisans	Fulya Midilli	Türk tüketicilerin yeşil ürünlere karşı tutumu ve satın alma niyetleri üzerine bir keşif çalışması
2019	Yüksek Lisans	Begüm Çeliktutan	Benlik ile gelişmeleri kaçırma korkusunun pazarlamadaki ilişkisi

DergiPark üzerinden yapılan taramada ise 10.05.2020 tarihi itibari ile benlik saygısı özelinde 396 makale listelenmekte olup bunların büyük bölümü psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında yazılmıştır. Bu makaleler arasında tüketici davranışları üzerine yazılmış olup doktora veya yüksek lisans tezinden türetilmemiş dört makale tespit edilmiştir. Bu makaleler Tablo-3’te kronolojik sıra ile gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Benlik Saygısı ve Tüketici Davranışları ile İlgili Yazılmış Tezler Makaleler

Yılı	Dergi	Yazar	Makale Adı
2009	Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi	Can Armutlu; M. Mithat Üner	Benlik İmajı Uyumu, Tüketici Tatmini ve Marka Sadakati İlişkisi Üzerine Görgül Bir Araştırma
2016	Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Dergisi	Aysel Erciş; Güzin Kotan; Bahar Türk	Ölüm Kaygısının Tüketici Tutumları Üzerindeki Etkileri
2017	ÇOMÜ Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi	Sermin Asıl	Tüketimde Benlik Algısı: Sosyal Medya Hesaplarında Tüketici Olmak
2018	Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi	Tülay Korkmaz Devrani	Durumsal Benlik Saygısının Reklam İzleme ile Kompulsif Satın Alma İlişkisindeki Düzenleyici Etkisi

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tüketicilerin ihtiyaç ve isteklerinin tamamının nesnel değerlendirme süzgeçlerinden geçerek satın alma kararına dönüştüğünü söylemek mümkün değildir. Dolayısı ile tüketici davranışlarını anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için tüketicinin öznel değerlendirme süreçlerine de odaklanmak gerekmektedir. Benlik saygısı kavramı da bu noktada önemli bir öznel değerlendirme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benlik saygısı bireyin kendisini diğer bireyler, toplum, ait olduğu topluluk, hayattan beklentilerine ulaşabilme derecesi gibi pek çok farklı değişken üzerinden bilişsel olarak değerlendirdiği ve sonucunda ulaşmak istediği ideale yaklaştığı ölçüde başarılı ve tatmin olmuş hissettiği öznel bir süreçtir. Sürecin sonunda birey, eğer arada olumsuz bir fark varsa bu farkı giderebilmek adına eyleme geçecektir. Bahsi geçen eylemler arasında tüketim de bulunmaktadır.

Literatürün bu noktada özellikle düşük benlik saygısının sonuçlarına odaklandığını söylemek de mümkündür. Az miktarda çalışmada ise yükselen benlik saygısının etkilerine değinilmektedir. Dolayısı ile yükselen benlik saygısının bireyin tüketim çıktılarına dair çalışmalarının literatüre katkı sağlayacağını söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca kavramın marka bağımlılığı, marka sadakati, yeşil tüketim, gösterişçi tüketim, impulsif/kompulsif satın alma, şikayet davranışı vb. pek çok farklı tüketim davranışı ile beraber ele alınabileceği de değerlendirilmektedir.

Yine yapılan taramalardan anlaşıldığı kadarı ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin oldukça baskın bir konumda olduğu ve diğer ölçeklerin yeteri kadar ilgi görmediği değerlendirilmektedir. Farklı ölçeklerle yapılacak çalışmaların tüketici davranışının henüz irdelenmemiş alanlarını da gözler önüne sereceği düşünülmektedir.

Nihayetinde benlik saygısı kavramının tüketici davranışları literatüründe açıklayabileceği ve aydınatabileceği oldukça geniş bir alan bulunmaktadır. Bu alanlar aydınlatıldıkça tüketicilerin tutum, davranış, karar ve tercihlerinin altında yatan sebepler de daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Adkins, N.R. ve Ozanne, J.L. (2005). The Low Literate Customer. *Journal of Consumer Research*, Vol.32, June 2005, 93-105 .

Andrews, B. ve Brown, G.W. (1993).Self-esteem and vulnerability to depression: The concurrent validity of interview and questionnaire measures. *Journal of Abnormal Psychology*, Vol 102(4), Nov 1993, 565-572.

- Armutlu, C. ve Üner, M.M. (2009). Benlik imajı uyumu, tüketici tatmini ve marka sadakati ilişkisi üzerine görgül bir araştırma. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(3), 1-26
- Asıl, S. (2017). Tüketimde benlik algısı: sosyal medya hesaplarında tüketici olmak. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-22.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. K., ve Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*. Vol:4, Issue:1, 1–44.
- Baumeister, R.E., Bratslavsky, E., Muraven, M., ve Tice, M. (1998). Ego Depletion: Is the active self a limited resource?. *Journal of Personality and Social Psychology*, June. 1998, 74(5),1252-65.
- Bizman, A. ve Yinon, Y. (2002). Engaging in distancing tactics among sport fans: effects on self-esteem and emotional responses. *The Journal of Social Psychology*. 142 (3), 381-392.
- Bozacı, İ. (2011). *Şikâyet yönetim sürecinde müşterinin firmaya şikâyet etme eğilimini etkileyen faktörler üzerine uygulamalı bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Brumfitt, S. ve Sheeran, P. (1999). The development and validation of the visual analogue self-esteem scale (VASES)1. *The British Journal of Clinical Psychology / the British Psychological Society*. 38 (Pt 4), 387-400
- Caprara, G., Fagnani, C., Alessandri, G., Steca, P., Gigantesco, A., Sforza, L., Stazi, M.A. (2009). Human optimal functioning: the genetics of positive orientation towards self, life, and the future. *Behavior Genetics*. 39, 277-284.
- Cast, A.D., ve Burke, P.J. (2002). A theory of self-esteem. *Social Forces*, 2002; 80 (3), 1041-1068.
- Clark, R.A. ve Goldsmith, R.E. (2005). Market mavens: psychological influences. *Psychology and Marketing*, Vol. 22(4), (April 2005), 289–312.
- Crocker, J., ve Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review*, 96, 608–630
- Cunningham, M.A., Drake, K. ve Drake, P. (2011). Because I'm worth it (and you're not): Separating the effects of narcissism and self-esteem on prestige purchases, *Advances in Consumer Research*, Volume 38, 896-897.
- Çeliktutan, B. (2019). *Benlik ile gelişmeleri kaçırma korkusunun pazarlamadaki ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda benlik saygısı*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri ABD, Ankara.
- Deneve, K. M. ve Cooper, H. (1998). The happy personality: a metaanalysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124, 197–229.
- Devrani, T.K. (2018). Durumsal benlik saygısının reklam izleme ile kompulsif satın alma ilişkisindeki düzenleyici etkisi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı5, 118-133.
- Dittmar, H. ve Drury, J. (2000). Self-image is it in the bag? A qualitative comparison between “ordinary” and “excessive” consumers. *Journal of Economic Psychology*, vol. 21, 109–142.
- Dweck, C.S. (2008). Can personality be changed? The role of beliefs in personality and change. *Current Directions in Psychological Science*, 17, 391–394.

- Erciş, A., Kotan, G. ve Türk, B. (2016). Ölüm kaygısının tüketici tutumları üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Dergisi*, 2016/1 Sayı 23, 107-134.
- Eroğlu, F. (2015). *Kompulsif satın alma eğiliminde kişisel faktörlerin, postmodern tüketim şekillerinin ve bir pazarlama çabası olarak reklamın rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Forsyth, D.R., Lawrence, N.K., Burnette, J.L., ve Baumeister, R.F. (2007). Attempting to improve the academic performance of struggling college students by bolstering their self-esteem: An intervention that backfired. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26, 447–459.
- Gecas, V. (1982). The self-concept. *Annual Review of Sociology*, 8, 1-33.
- Grabe, S. ve Hyde, J. (2006). Ethnicity and body dissatisfaction among women in the United States: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 132, 622-640
- Heatherton, T.F. ve Polivy, J. (1991). Development and validation of a scale for measuring state self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(6), 895–910.
- Heatherton, T.F., ve Wyland, C.L. (2003). Why do people have self-esteem?. *Psychological Inquiry*, 14(1), 38-41
- James, J. (1890). *Principles of psychology*. New York: Holt
- Kernis, M.H., Cornell, D.P., Sun, C.R., Berry, A., Harlow, T., ve Bach, J.S. (1993). There's more to self-esteem than whether it is high or low: The importance of stability of self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1190-1204.
- Lee, W.I. ve Lin C.H. (2011). Consumer hierarchical value map modeling in the healthcare service industry. *African Journal of Business Management*, Vol. 5(3), 722-736
- Lewis, A. ve Moital, M. (2016). Young professionals' conspicuous consumption of clothing. *Journal of Fashion Marketing and Management*. 20 (2), 138-156.
- Liu. Y.J. (2010). A conceptual model of consumer sophistication. *Innovative Marketing*, 6(3), 72-77
- Luhtanen, R. ve Crocker, J. (1992). A collective self-esteem scale: self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3), 302-318.
- Lyubomirsky, S. ve Lepper, H. S. (2006). What are the differences between happiness and self-esteem?. *Social Indicators Research*, 78, 363–404.
- Maxwell, A. ve Bachkirova, T. (2010). Applying psychological theories of self-esteem in coaching practice. *International Coaching Psychology Review*, 5(1), 16–26.
- Meyers, P.N. ve Biocca, F.A. (1992). The elastic body image: The effect of television advertising and programming on body image distortions in young women. *Journal of Communications*, 42 (September), 108-33.
- Midilli, F. (2018). *Türk tüketicilerin yeşil ürünlere karşı tutumu ve satın alma niyetleri üzerine bir keşif çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Park, J.K. ve Roedder-John, D. (2009). More than meets the eye: the influence of implicit self-esteem on materialism. *Advances in Consumer Research*. Volume 36, 537-538.
- Ramsdal, G.H. (2008). Differential relations between two dimensions of self-esteem and the big five?. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 333–338.

- Renaud, J. M., ve McConnell, A. R. (2007). Wanting to be better but thinking you can't: Implicit theories of personality moderate the impact of self-discrepancies on self-esteem. *Self and Identity*, 6, 41–50.
- Resenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. Basic Books. New York.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sages R.A., Grable J.E. (2011). *A Test of the Theory of Self-Esteem: A Consumer Behavior Perspective*. American Council on Consumer Interests. Washington, DC, 1-10.
- Smith, B., Fowler, D.G., Freeman, D., Bebbington, P., Bashforth, H., Garety, P., Dunn, G. ve Kuipers, E. (2006). Emotion and psychosis: links between depression, self-esteem, negative schematic beliefs and delusions and hallucinations. *Schizophrenia Research*. 2006/Sep; 86(1-3), 181-188.
- Souiden, N., M'Saad, B., ve Pons, F. (2011). A cross-cultural analysis of consumers' conspicuous consumption of branded fashion accessories. *Journal of International Consumer Marketing*, 23(5), 329-343.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic Interactionism: A Social Structural Version*. Menlo Park, CA: Benjamin/Cummings.
- Tayfun, N.Ö. (2015). Pazar kurdu tüketicilerin demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik uygulama. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (29), 17-22.
- Thewissen, V., Bentall, R.P., Lecomte, T., van Os, J., ve Myin-Germeys I. (2008). Fluctuations in self-esteem and paranoia in the context of daily life. *Journal of Abnormal Psychology*, 117 (1), 43.
- Truong, Y. ve McColl, R. (2011). Intrinsic motivations, self-esteem, and luxury goods consumption. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18(6), 555–561.
- Tuş, L. (2010). *Benlik saygısı değerlendirme ölçeği-kısa formu türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışması*. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Kocaeli Üniversitesi/Tıp Fakültesi, Kocaeli.
- Zeigler-Hill, V., ve Terry, C. (2007). Perfectionism and explicit self-esteem: The moderating role of implicit self-esteem. *Self and Identity*, 6, 137–153.

Dergi Yayın İlkeleri

- Dergiye gönderilen çalışmalar bilimsel ve özgün olmalıdır.
- Kongre, sempozyum vb. bilimsel etkinliklerde sunulmuş ancak yayınlanmamış olan çalışmalar, belirtilmek şartı ile dergide yayınlanabilir.
- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen çalışmalar daha önce başka bir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- Makalelerde yazar unvanları, isimleri, kurumları, bölümleri ve e-mail bilgileri çalışmanın en başında ayrı bir sayfada gönderilmeli ve sorumlu yazar belirtilmelidir.
- Makalenin tamamının 10.000 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir.
- Dergide yayınlanan makalelerin gönderim ve kabul tarihleri makalelerin ilk sayfasının altında gösterilir.

Yazım Kuralları

- Tüm makaleler, A4 kâğıdı (210 x 297 mm) boyutunda her kenardan 2,5 cm boşluk bırakılarak, Microsoft Word yazılım programı kullanılarak yazılmalıdır.
- Yazı karakteri Times New Roman; çalışmanın adı (Türkçe/İngilizce) 14 punto, diğer bütün bölümleri 12 punto, 1.5 satır aralıklı iki yana yaslanmış olmalıdır. Paragraflarda girinti bölümünde ilk satır seçeneği seçilmeli ve 1,25 cm olmalıdır.
- Makalelerde sayfa numarası olmamalıdır.
- Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığının, ilk harfleri büyük, koyu ve sayfaya ortalanmış olarak yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce başlıklar 16 kelimeyi aşmamalıdır.
- İngilizce çalışmalarda Türkçe; Türkçe çalışmalarda ise, İngilizce özet yer almalıdır. Özet/abstract 250 kelimeyi aşmamalı ve iki yana yaslı olmalıdır. Özet/abstract başlıklarının altında en az 3 en fazla 5 anahtar kelime/keywords bulunmalıdır.
- Giriş bölümünden itibaren bütün bölümler numaralandırılmalıdır. Numaralandırma 1., 1.1. 1.2, 1.3., şeklinde olmalı ve girinti bulunmamalıdır.
- Tablo ve şekiller gerektiğinde 8 puntoya kadar düşürülerek tek sayfaya ortalayarak sığdırılmalıdır. Tek sayfaya sığmayan tablo ve şekiller ek olarak çalışmanın en sonunda gösterilmelidir. Metin kısmındaki tabloların kaynakları tablo ve şekil altında verilmelidir. Tablo ve şekillerin numaraları kendi içerisinde sıralanmalı ve başlıklar tablonun üstünde, şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve şekil başlıklarının yalnızca ilk kelimesi büyük harfle başlamalı ve ortalanmalıdır.
- Makalede kullanılan kaynaklar metin içinde tek yazarlı olduğunda, (Yazar adı, Yayın yılı: Sayfa numarası) yani (Acar, 2016: 25) örneğine uygun olarak gösterilmelidir. İki yazarlı kaynaklar, (Ataman ve Hacıüstemoğlu, 2002: 78) üç ve daha fazla yazarlı kaynaklar için, (Güneş vd., 2015: 97) şeklinde metin içi kaynak kuralına uyulmalıdır. Ayrıca metnin tamamına atıf yapılmakta ise, (Güvemli, 2014), yazar adı belli değilse, (TBMM, 2017: 3) örneklerine bağlı kalınmalıdır.
- Kaynaklar, “KAYNAKÇA” ismi ile sonuç bölümünden sonra ve eklerden önce alfabetik olarak numaralandırılmadan sıralanmalıdır.

Kaynakça'da kaynak gösterimi,

Tek yazarlı kitaplar için,

- Karakaya, M. (2014). *Maliyet Muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitaplar için,

- Acar, D. & Tetik, N. (2009). *Genel Muhasebe*. Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı editörlü kitaplar için,

- Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Çok yazarlı editörlü kitaplar için,

- Gibbs, J.T. & Huang, L.N. (Eds.). (1991). *Children of color: psychological intervention*. San Francisco: Jossey-Bass.

Editörlü kitaptan bölüm alınmışsa,

- Siyez, D.M. (2008). Fiziksel gelişim. In A.Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 113-146). Ankara: Pegema

Çeviri kitaplar için,

- Bahtin, M. M. (2004). *Dostoyevski poetikasının sorunları* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Metis.

Derlenmiş bir kitaptaki yazı için,

- Karasu, B. (1997). İmge üretiminde roman hâlâ ilk sırada. Ne kitapsız ne kedisiz (ss. 13-22). İstanbul: Metis.

E-kitap için,

- McLaney, E. (2009). *Business Finance*. Erişim tarihi:25.04.2017, <http://www.books.mec.biz/tmp/books/E58R5U5EUTFE1SF8SBF3ZSBVUI16N6.pdf>

Tek yazarlı makaleler için,

- Usul, H. (1996). Sermaye piyasalarının bütünleştiği dünyamızda Türk sermaye piyasası'nda muhasebe denetimi sorunları ve çözüm önerileri. *SDÜ İİBF Dergisi*, (1), 87-96.

İki ve daha fazla yazarlı makaleler için,

- Güvemli, O. & Güvemli, B. (2005). Osmanlı devlet muhasebesinde kayıt düzeni ve defter sistemi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (9), 18-42.

Elektronik makaleler için,

- Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. *Knowledge Management Research & Practice*. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Gazete makalesi için,

- Schwartz, J. (1993, Eylül 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, ss. A1, A4.
- Brody, J. E. (2007, Eylül 11). Mental reserves keep brain agile. *The New York Times*. Erişim tarihi: 11.09.2007, <http://www.nytimes.com>

Yazarı belli olmayan kaynaklar,

- *İç Tüzük*. (1973). Ankara.

Gözden geçirilmiş ya da genişletilmiş baskılar için,

- Büyüköztük, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (18. Baskı). Pegem Akademi: Ankara.

Yayınlanmamış tezler için,

- Siyez, D.M. (2006). *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların risk ve koruyucu faktörler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

İnternet kaynakları

- Akdoğan, A. (2008). *Yeni yerel yönetim yasalarında katılım*. Erişim tarihi: 02.01.2011, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/21fa74b50ba3f7c_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0.

Çok ciltli çalışmalar için,

- Pflanze, O. (1963-1990). *Bismarc and the development of Germany* (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ansiklopediler,

- Akün, Ö. F. (1992). *Divan edebiyatı*. Diyanet vakfi İslâm ansiklopedisi (ss. 398-422). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Rapor ve Teknik Makaleler,

- Gencil Bek, M. (1998). *Mediscape Turkey 2000* (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Röportaj için,

- Eğer başkası tarafında yapılmış röportajdan alıntılama yapılacaksa ve görüşme geri kazanılabilir bir formdaysa (örneğin, bir kayıt, transkript, yayınlanmış Soru-Cevap), röportajın yapıldığı kaynak için uygun referans formatı kullanılır.
- ODTÜ Genç Girişimciler Topluluğu. (2015). *Girişimcilik Öyküleri*. Ankara: Elma Yayınevi.

Fotoğraf için,

- Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Youtube için,

- Ted. (2012, 10). *Amy Cuddy: Vücut dilin benliğini şekillendiriyor*. Erişim tarihi: 02.05.2017, https://www.youtube.com/watch?v=Ks-_Mh1QhMc

Kaynakça'ya ilişkin belirtilmeyen kaynak gösterimi APA sistemine göre yapılmalıdır.

Makale Gönderimi

Makale gönderimi sadece internet üzerinden derginin web sayfasına yüklenmelidir. Makalenin gönderimi sonrasındaki bütün sürece dair işlemler dergi web sayfasından yazarlar tarafından takip edilmelidir. Makale ile ilgili bütün düzeltmeler ve değişiklikler dergi web sayfası üzerinden yapılacaktır. İstenilen düzeltme ve değişiklikler 15 gün içinde yapılmazsa makale yayın sürecinden çıkarılacaktır.